

Marie Staven Lundereng

De tapte barna

**En kvalitativ studie av hjelpeapparatets konstruksjoner av
enslige mindreårige gutter på drift i Europa**

**Masteroppgave i sosialt arbeid
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for Samfunnsfag**

Sammendrag

Norge har et av verdens beste velferdssystem og er gang på gang kåret til verdens beste land å bo i. Til tross for dette lever det enslige mindreårige flyktninger i Norge som ikke er en del av velferdsstaten og som lever i fattigdom og uforutsigbarhet. Noen av dem kan være utnyttet i menneskehandel. Hensikten med denne studien er å formidle kunnskap om holdninger i hjelpeapparatet og utfordringer i samarbeidet mellom organisasjonene som jobber med enslige mindreårige på drift. Problemstillingen er: På hvilken måte blir 'enslige mindreårige på drift i Europa' konstruert og forstått som et sosialt problem i det norske hjelpeapparatet? Hvilke syn på samarbeidet med andre organisasjoner har personer som er ansatt i hjelpeapparatet, og hvilke tiltak ser de som viktige?

Det empiriske materialet består av dybdeintervju med seks informanter fra ulike organisasjoner i hjelpeapparatet. De kom fra barneverntjenesten, Uteseksjonen, SaLTo (Oslo kommune og Oslo politidistrikts samarbeidsmodell), oppvekstseksjonen i bydel St. Hanshaugen, Utlendingsdirektoratet og politiet. I tillegg er Irfan Qaiser inkludert som informant på bakgrunn av sin kunnskap om migrasjon og brede erfaring fra organisasjoner. Den teoretiske rammen for studien er sosialkonstruktivismen som brukes for å se på hvordan hjelpeapparatet konstruerer ungdom som er på drift. Juridiske perspektiver og utdrag fra George H. Meads symbolske interaksjonisme, orientalismen, organisasjonsteori og samarbeidsteori anvendes.

Mitt fokus er syn på problemet, syn på samarbeid og syn på tiltak. Hver del er delt i flere undertema som er ment å favne ulike aspekter ved hovedtemaene. Et syn som tilbys av intervjuobjektene er at det eksisterer en institusjonell kultur av fordommer mot enslige mindreårige som resulterer i at hjelpeapparatet ikke klarer å hjelpe dem. Det alternative synet er at hjelpen finnes, men at de enslige mindreårige ikke oppsøker den. Mulige årsaker til dette nevnes av informantene som mistillit til myndighetene og motvilje til å ta imot hjelp. Informantene legger i forskjellig grad ansvar på hjelpeapparatet og på de enslige mindreårige, men det kommer også fram at samarbeidsproblemer mellom organisasjonene har ført til situasjoner hvor hjelpen har kommet for sent og ungdommene er forsvunnet. Informantene foreslår ulike tiltak for å bedre samarbeidet mellom organisasjonene og livssituasjonen for ungdommene.

Abstract

Norway has a comprehensive welfare system and has time and time again been named the best country in the world to live in. In spite of this, there are unaccompanied minors living in Norway who are not part of the welfare state. Some of them may have been exploited in human trafficking. The purpose of this study is to impart knowledge of the attitudes present in the support services and the challenges in the collaboration between organisations working with young people. This paper considers the following questions: In which way do the Norwegian support services construct unaccompanied minors adrift in Europe as a social problem? What views do the services have on the collaboration with other organisations and which measures do they consider important?

The empirical basis for the study consists of in-depth interviews with six employees from the following support services: the Child Welfare Services, Uteseksjonen, SaLTo, the section for adolescence in St. Hanshaugen, the Norwegian Directorate of Immigration and the police. In addition, political scientist and pedagogue Irfan Qaiser, has contributed based on his knowledge of migration and wide experience from organisations. The theoretical framework for the study is social constructivism, and is applied to see how the support services construct unaccompanied minors adrift. Legal perspectives and abstracts from George H. Mead's symbolic interactionism, orientalism, organisational theory and collaborative theory have been applied.

One view offered by the interviewees is that there is an institutional culture of prejudice against non-Norwegians, which results in the support services failing to help these young people. However, the alternative view is that the support exists but is not taken up by the minors. Possible reasons for this cited by the interviewees are mistrust of authorities and reluctance to accept help. Varying degrees of responsibility has been placed with the support services and the unaccompanied minors, but it also emerged that collaborative issues between organisations have led to situations where help has been too late and the unaccompanied minors have disappeared. The interviewees suggest various measures to improve cooperation between the different organisations and the lives of the unaccompanied minors.

Oslo and Akershus University College, Faculty of Social Sciences

Oslo 2013

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har nå nådd slutten. Det har vært en intens periode, preget av både oppturer og nedturer, frustrasjoner og gleder, men det har framfor alt vært en lærerik reise. Jeg ville ikke vært foruten denne opplevelsen og ser tilbake på denne tiden som svært verdifull.

Jeg hadde imidlertid ikke klart dette helt alene, og det er mange som fortjener en stor takk for støtte og gode råd underveis i arbeidet med oppgaven. Aller først vil jeg takke min veileder professor Steinar Stjernø som har vært tilstedet under hele prosessen og bidratt med veiledning, gode ord og støtte. Jeg vil deretter takke Børge Njå, sjef for oppvekstseksjonen i Bydel St. Hanshaugen, som i en tidlig fase viste interesse for prosjektet mitt og satte meg i kontakt med fagfeltet.

Jeg vil også rette en takk til mine informanter fra UDI, SaLTo, Politiet, Barnevernstjenesten, oppvekstseksjonen i Bydel St. Hanshaugen, Uteseksjonen, og Irfan Qaiser. Takk for at dere stilte opp og delte deres tanker og erfaringer med meg. Uten deres bidrag hadde jeg ikke kunnet gjennomført dette prosjektet.

Så vil jeg takke hele min familie og Torunn for oppmuntring, støtte og korrekturlesing, og min kjæreste Tarald for å ha hjulpet meg med å koble av og få tankene over på noe annet når frustrasjonen har tatt overhånd. En takk går også til Tone og Simon som har stilt opp med sine engelskkunnskaper. Til sist vil jeg takke mine medstudenter og venner som har bidratt med motivasjon og oppmuntring. Jeg vil savne tiden vi tilbrakte sammen på lesesalen.

Oslo, 12. mai 2013

Marie Staven Lundereng

Innhold:

Sammendrag	II
Abstract	III
Forord	IV
Kapittel 1. Bakgrunn, tema og problemstilling	1
1.1. Et dagsaktuelt tema	1
1.2. Faglig, politisk og personlig begrunnelse for valg av tema	2
1.2.1. Den norske samfunnsdebatten.....	2
1.2.2. Personlig begrunnelse for valg av tema.....	3
1.3. Problemstilling – avgrensning og presisering	4
1.4. Enslige mindreårige på drift i Europa	4
1.4.1. Asylprosessen.....	5
1.4.2. Menneskehandel.....	6
1.5. Den norske velferdsstaten	8
1.6. Kunnskapsstatus på feltet i Norge og internasjonalt	8
1.7. Oppgavens oppbygging og struktur	10
Kapittel 2. Juridiske og teoretiske perspektiver	11
2.1. Lovverk og internasjonale forpliktelser	11
2.2. "Vi" og "dem"	13
2.3. Organisasjonsteori	16
2.3.1. Tverretatlig samarbeid.....	17
Kapittel 3. Tilnærming, metode og data	19
3.1. Sosialkonstruktivisme	19
3.2. Valg av metode	22
3.3. Forforståelse og forskerposisjon	23
3.4. Utvalgsriterier og kontaktetablering	24
3.5. Beskrivelse av utvalget	25
3.5.1. Utlendingsdirektoratet (UDI), Region- og mottaksavdelingen Oslo.....	26
3.5.2. Barnevernstjenesten, Bydel St. Hanshaugen.....	26
3.5.3. Uteseksjonen.....	26
3.5.4. SaLTo.....	27
3.5.5. Politiet.....	27

3.5.6. Oppvekstseksjonen, Bydel St. Hanshaugen.....	27
3.5.7. Irfan Qaiser.....	28
3.6. Intervjuguide.....	28
3.7. Intervjusituasjonen.....	28
3.8. Transkribering.....	29
3.9. Validitet og reliabilitet.....	30
3.10. Analyse.....	31
3.11. Forskningsetiske refleksjoner.....	32
Kapittel 4. Syn på problemet.....	34
4.1. Hvem er enslige mindreårige på drift?.....	34
4.2. Voksen eller mindreårig.....	36
4.3. Den vanskelige kontakten.....	38
4.4. Asylinstituttet.....	40
4.5. De andre barna.....	42
4.6. Kriminell eller offer?.....	48
4.7. Oppsummering.....	52
Kapittel 5. Syn på samarbeid.....	53
5.1. Samarbeidsutfordringer.....	53
5.2. Hvem har egentlig ansvar?.....	57
5.3. Menneskehandel.....	61
5.4. Oppsummering.....	62
Kapittel 6. Syn på tiltak.....	64
6.1. Tiltak rettet mot de som jobber med målgruppen.....	64
6.2. Tiltak rettet mot de enslige mindreårige.....	66
6.3. Tiltak rettet mot strukturene.....	70
6.4. Tiltak rettet mot samfunnet.....	71
6.5. Oppsummering.....	72
Kapittel 7. Avsluttende refleksjoner.....	73
Litteraturliste.....	74
VEDLEGG 1: Informasjonsskriv.....	77
VEDLEGG 2: Godkjenning av studien.....	78
VEDLEGG 3: Intervjuguide.....	80

Kapittel 1. Bakgrunn, tema og problemstilling

1.1. Et dagsaktuelt tema

Vi hører stadig folk si at verden har blitt mindre. I fysisk forstand er den ikke blitt mindre, men verdens mennesker har blitt bundet tettere sammen som følge av globalisering. Begrepet globalisering viser til at landegrensene har fått mindre betydning, og at verden har blitt mer knyttet sammen og mer avhengige av hverandre, både kulturelt, politisk og økonomisk (Schiefløe 2003, 21). Verden har blitt mindre ved at vi kan ringe til mennesker som bor på den andre siden av jorden, vi kan i løpet av noen timer komme oss til andre verdensdeler som det tidligere tok flere uker å reise til og vi kan følge med på hva som skjer andre steder i verden gjennom nyheter på TV, radio og internett. Globalisering betyr ikke at alle blir like, men at vi blir forskjellige på andre måter (Eriksen 1998, 406). Den økte globaliseringen har bidratt til å binde ulike land og verdensdeler sammen og mennesker flytter på seg i større grad enn tidligere. I følge FN var det i 2011 42,5 millioner mennesker på flukt i verden, hvorav 26,4 millioner var flyktninger¹ i eget land, såkalte internt fordrevne, og 16,1 millioner var på flukt utenfor hjemlandet.² I Norge opplever vi også at mennesker kommer for å bosette seg i landet av ulike årsaker. Noen har behov for beskyttelse, noen kommer for å jobbe, noen kommer for å gjenforenes med familie og noen har andre grunner for å flytte til Norge. Denne oppgaven tar for seg en gruppe barn og ungdom under 18 år, som uten en voksen omsorgsperson er på drift i Europa. Jeg fokuserer på de som oppholder seg i Norge.

Sammenlignet med andre land i Europa ligger Norge på den nedre delen av skalaen over hvor mange innvandrere vi tar i mot i forhold til andel av befolkningen (Østby 2013). Likevel kan det virke som det er stort fokus på innvandring. De siste årene har vi hørt om Maria Amelie som kom til Norge med sine foreldre da hun var 16 år gammel og levde som ulovlig flyktning i over åtte år før hun publiserte boken *Ulovlig norsk* hvor hun fortalte sin historie. Hun ga ”papirløse” flyktninger i Norge et ansikt. Høsten 2012 lanserte filmregissør Margreth Olin filmen *De Andre* hvor hun tar et oppgjør med norsk asylpolitikk. Som en del av Regjeringens 13 punkter for innstramming av asylpolitikken ble det bestemt at enslige mindreårige

¹ Flyktning er enhver person som ”på grunn av at han med rette frykter for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, befinner seg utenfor det land han er borger av, og er ute av stand til, eller, på grunn av slik frykt, er uvillig til å påberope seg dette lands beskyttelse; eller som er statsløs og på grunn av slike begivenheter befinner seg utenfor det land hvor han har sin vanlige bopel, og som er ute av stand til eller, på grunn av slik frykt, er uvillig til, å vende tilbake dit.” FNs konvensjon om flyktnings stilling, Vedtatt av De Forente Nasjoner 28. juli 1951

² <http://fn.no/Tema/Humanitaert-arbeid/Flyktninger> (02.04.2013)

asylsøkere (EMA) uten omsorgspersoner i hjemlandet skal sendes hjem når de fyller 18 år.³ Olins film vakte stor oppmerksomhet og hun satte fokus på enslige mindreårige flyktninger i Norge. I 2012 kom også en stortingsmelding, Meld. St. 27, om barn på flukt (Det Kongelige Justis- og Beredskapsdepartement 2011 - 2012) som ble hyppig diskutert i media, blant politiske partier og organisasjoner. Alt dette, og flere hendelser, har satt mindreårige flyktnings situasjon på dagsorden og gjort dette tema ytterligere aktualisert. Tema for denne studien er enslige mindreårige flyktninger som er på drift i Europa.

1.2. Faglig, politisk og personlig begrunnelse for valg av tema

Sosialt arbeid er et fag dedikert til å hjelpe mennesker med å løse sine sosiale problem. Solidaritet med utsatte grupper gjenspeiler yrkesgruppens identitet og sosialt arbeids formål er å fremme respekt og likeverd, og bidra til at mennesker får brukt sine ressurser og møtt på sine behov (Levin 2004, 10). Ungdom som er på drift i Europa er en utsatt og sårbar gruppe. De er barn som ofte er under utnyttelse av andre, som lever av kriminalitet og som mangler omsorgspersoner. De som oppholder seg i Norge skal beskyttes av både FNs Menneskerettighetskonvensjon, FNs Barnekonvensjon, barnevernsloven og andre konvensjoner, og sosialarbeidere er blant de yrkesgruppene som møter dem og skal forsøke å yte hjelp. Som sosialarbeidere skal vi arbeide i henhold til Fellesorganisasjonens yrkesetiske grunnlagsdokument som blant annet sier at yrkesutøvelsen er basert på demokratiske og humanistiske verdier, solidaritet med utsatte grupper og kamp mot fattigdom og sosial urettferdighet (Fellesorganisasjonen 2002, 3). På grunn av det forestående er det viktig med kunnskap om utsatte grupper i Norge, og ungdom som er på drift og oppholder seg i Norge er nettopp en slik gruppe.

1.2.1. Den norske samfunnsdebatten

Ungdom på drift i Europa, som min studie handler om, er en gruppe som man fortsatt vet lite om. Fordi det eksisterer svært lite kunnskap om hvem de er, produseres det mange forestillinger og oppfatninger, og mange må ofte basere sin kunnskap på medias framstilling. For mange nordmenn er media viktigste kilde til kunnskap om innvandrere (IMDi 2009, 3). Selv om Norge ikke tar i mot mange innvandrere i forhold til andre land i Europa, er det et sterkt engasjement i samfunnsspørsmål knyttet til innvandring blant befolkningen. Integrering- og mangfoldsdirektoratets integreringsbarometer (IMDi) måler årlig

³ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/presesenter/pressemeldinger/2008/innstramming-av-asylpolitikken.html?id=525565> (10.04.2013)

befolkningens holdninger til innvandring og integrering, og den viser at det i 2012 var 46 prosent som uttrykte skepsis til innvandring (IMDi 2012).

Kulturkollisjon, kulturkonflikter og kulturforskjeller er begreper som ofte brukes i den offentlige innvandrers- og flyktningdebatten, og at disse bidrar til å eksotifisere innvandrernes kulturer og overdrive forskjellene mellom majoritetsbefolkningen og innvandrere (Qureshi 2009, 213). For mediene er det det unormale og avvikende som er av betydning, fordi det er det som selger (Eide 2006, 50). Det kan se ut som begrepene 'flyktning' og 'innvandrere' ofte blir brukt om det samme i offentlige debatter. Sosialantropologen Marianne Gullestad (2002, 91) hevder at diskusjonene om 'innvandrere' er med på å konstituere det norske og det hvite som et udefinert og utematisert normativt sentrum. 'Innvandrere' står begrepsmessig i motsetning til 'nordmann' i offentlige diskusjoner. Slike diskusjoner kan være med på å stigmatisere minoriteten. Et stigma er et kjennetegn eller en egenskap som er tilskrevet en person og som diskvalifiserer personen fra å bli sosialt akseptert på lik linje med andre (Schiefløe 2003, 195). Slike kjennetegn kan være etnisitet, utseende, seksuell legning eller klassetilhørighet. IMDi slår fast at norske medier har bidratt både til stigmatiserende holdninger og til å fremme arbeid for likestilling (IMDi 2009). Jeg vil hevde at hele denne samfunnsdebatten, og nordmenns generelle syn på innvandrere og innvandring, også påvirker vår behandling av enslige mindreårige flyktninger.

1.2.2. Personlig begrunnelse for valg av tema

Valg av tema er tenkt grundig gjennom helt fra jeg bestemte meg for å ta en mastergrad i sosialt arbeid. Med bakgrunn i en familie som alltid har vært engasjert i internasjonalt- og flerkulturelt arbeid, har jeg fra jeg var 12 år engasjert meg i organisasjoner som jobber for å bedre flyktninger og innvandreres livssituasjon. Dette har nok i stor grad preget valg av tema til masteroppgaven. Med bakgrunn i de verdiene jeg internaliserte i oppveksten var valget om å jobbe med mennesker enkelt, og jeg søkte meg inn på barnevernutdanningen. I 2010 valgte jeg å skrive bacheloroppgave om menneskehandel, *Dagens slaver plukker ikke bomull*. Da jeg arbeidet med bacheloroppgaven lærte jeg mye om menneskehandel og min interesse for flyktninger under utnytting eskalerte. Da jeg var aktiv i ungdomspolitikken utviklet jeg en sterk interesse for samfunnsstrukturer, og videre hvordan disse strukturene legger føringer for hvordan ulike grupper mennesker oppfattes. Min oppvekst, bakgrunn og mitt engasjement har hatt stor påvirkning på valg av tema for masteroppgaven.

1.3. Problemstilling – avgrensning og presisering

Tema for studien er som tidligere presisert enslige mindreårige på drift i Europa. På bakgrunn av en sterk interesse for samfunnsstrukturer har jeg mitt fokus på de norske hjelpeapparatet. Jeg vil se på om organisasjonstilhørighet kan ha betydning for måten hjelpeapparatet ser på enslige mindreårige på drift som et fenomen og sosialt problem. Mer inngående ønsker jeg å ta for meg hvilke aspekter ved fenomenet ulike organisasjoner i hjelpeapparatet mener er problematisk. Problemstillingen er: På hvilken måte blir 'enslige mindreårige på drift i Europa' konstruert og forstått som et sosialt problem i det norske hjelpeapparatet? Hvilke syn på samarbeidet med andre organisasjoner har personer som er ansatt i hjelpeapparatet, og hvilke tiltak ser de som viktige? Studien er tredelt: første del vil dreie seg om hvilket syn etatene har på problemet og på ungdommene, andre del vil handle om hvilket syn de har på samarbeidet mellom organisasjonene, og siste del vil ta for seg hvilke tiltak de mener er viktige. Jeg kommer til å ha en sosialkonstruktivistisk tilnærming i analysen.

1.4. Enslige mindreårige på drift i Europa

Det har de siste årene blitt observert en økning i barn og unge uten fast bopel i Norge. Disse oppholder seg særlig i sentrum, eller sentrumsnære områder, av Oslo. Flere av dem utøver kriminalitet og befinner seg i en svært bekymringsverdig livssituasjon med mangel på omsorgspersoner. Det er avdekket store utfordringer i samarbeid og forståelse av ansvar i saker der disse barna er involvert (Hjelde, Eriksen og Njå 2012, 2).

I Oslo har det de siste årene skjedd en økende internasjonalisering av gatemiljøene, og sosialarbeidere som driver oppsøkende arbeid kommer i kontakt med flyktninger fra ulike land. For ansatte i hjelpeapparatet som jobber med enslige mindreårige flyktninger, kan feltet virke uoversiktlig og uhåndterbart. Ansatte i organisasjonene opplever utfordringer knyttet til språkproblemer, kulturforskjeller og ulike forventninger til hjelpeapparatet. Dette kan være spørsmål om hvilke rettigheter og plikter flyktningene har, og hva sosialarbeidere kan bidra med. Uklarhetene i spørsmål om rettigheter, regelverk og ansvar er med på å gjøre arbeidet med disse gruppene spesielt utfordrende og vanskelig (Vollebæk 2010, 6). Barn og ungdom som lever på drift i Europa er en svært sammensatt gruppe som har ulik bakgrunn og ulike årsaker til å være på drift. Gruppen kan bestå av asylsøkere med og uten avslag, EØS-borgere, arbeidsmigranter, papirløse flyktninger og flere andre. Mange er ofre for menneskehandel, de flytter ofte på seg og de fleste ønsker ikke kontakt med det offentlige

(SaLTo 2012, 26). De er en liten gruppe som ikke har lovlig opphold, noen lever i skjul og kommer aldri i kontakt med norske myndigheter, mens andre kommer inn i asylsystemet.

Det er i de senere årene blitt satt mer fokus på denne gruppen ungdom, fordi de representerer nye utfordringer både internasjonalt, nasjonalt og lokalt. Et felles trekk for ungdommene i denne gruppen er at de er enslige mindreårige gutter som har oppholdt seg i flere land i Schengenområdet. Mange kommer fra land som ligger utenfor Schengenområdet, blant annet fra Irak, Afghanistan, Romania og flere nordafrikanske land, og de er enslige mindreårige asylsøkere (SaLTo 2012, 46). Enslige mindreårige asylsøkere er flyktninger og asylsøkere under 18 år som er uten foreldre eller andre med foreldreansvar i Norge (Utlendingsdirektoratet 2000, 5). I følge rapporten *Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo* laget av Oslo Kommune og Oslo Politidistrikt (SaLTo 2012, 46) er det knyttet problemstillinger til denne gruppen som handler om asylproblematikk, illegal migrasjon og i noen tilfeller mistanke om menneskehandel. Ungdommene i denne gruppen er sårbare og særlig utsatt for å bli rekruttert i rus, kriminalitet og menneskehandel. I 2011 ble 91 unge under 18 år uten registrert adresse i Norge tatt for straffbare forhold i Oslo. Til sammen var disse registrert med 209 lovbrudd, ni av dem var under 15 og den yngste var kun 11 år. 26 forskjellige statsborgerskap var representert blant ungdommene, men halvparten hadde statsborgerskap fra Algerie, Romania, Libya eller Russland (SaLTo 2012, 39). Det store flertallet kommer altså fra Nord-Afrika (SaLTo 2011, 26).

Charles Watters (2008, 4) hevder at flyktningbarn blir konstruert som et problem og at majoriteten dikotomiserer asylsøkere generelt i de som er gode og ikke gode, de som er genuine og ikke genuine. Det er ikke problemene alene, men hvordan de defineres, som avgjør om et fenomen oppfattes som et sosialt problem. Et sosialt problem oppstår når de aktiviteter og handlinger som utføres av aktører oppfattes som uakseptable av andre (Spector og Kitsuse 1977, 75). Fenomenet enslige mindreårige på drift i Europa kan altså ses som et sosialt problem. I oppgaven kommer jeg til å bruke flere begreper om enslige mindreårige på drift, som for eksempel 'barna', 'ungdommene', 'de mindreårige' og 'guttene'.

1.4.1. Asylprosessen

Enslige mindreårige asylsøkere som kommer til Norge blir en del av asylinstituttet enten ved at de blir påtruffet av politi og deretter må søke om asyl for ikke å bli sendt ut, eller ved å frivillig gå til politiet og søke om beskyttelse. De kan også bli påtruffet av Uteseksjonen som kan gi dem råd og veiledning om hvordan de skal søke asyl. De som er mindreårige blir

meldt til barnevernet. Å søke om asyl er en prosess som gutter på drift ofte blir en del av når de blir påtruffet av politi og risikerer å bli sendt ut av Norge. Politiet tar fingeravtrykk som legges inn i en sentraldatabase og spør gutten om blant annet navn, statsborgerskap og hvordan han kom til Norge. Etter registrering blir den mindreårige sendt til et asylmottak som skal være tilrettelagt for barn. Deretter blir han intervjuet av Utlendingsdirektoratet hvor saksbehandler spør hvem personen er, hvordan han kom til Norge, hvorfor han måtte forlate hjemlandet, og hva han tror vil skje dersom han må reise hjem. Enslige mindreårige asylsøkere har krav på gratis advokathjelp før intervjuet med UDI, og en verge vil være tilstede under intervjuet sammen med tolk og saksbehandler. Vergens oppgave er å sørge for at den mindreåriges rettigheter blir ivaretatt. Dersom det er tvil om asylsøkeren er under 18 år blir det foretatt en aldersundersøkelse. Resultatet av denne vil ha betydning for om vedkommende blir behandlet som barn eller voksen – et barn har flere rettigheter enn en voksen.⁴ I følge UDI kan de, på grunn av mangel på dokumentasjon på identitet, komme i tvil på om riktig alder er oppgitt. Årsaker til at alderen som asylsøkeren oppgir ikke alltid stemmer kan være at det er mange land som ikke har rutiner for registrering av fødsler og det er derfor mange asylsøkere som ikke vet hvor gamle de er. Det kan også være noen asylsøkere som oppgir å være mindreårige selv om de kjenner sin egen alder og vet at de er voksne (Jendal og Bærvahr 2010). Innen normalt seks måneder skal UDI behandle asylsøknaden og asylsøkeren vil få opphold i Norge eller avslag og bli sendt ut av landet. Dersom vedkommende får opphold blir han bosatt i en kommune.⁵

1.4.2. Menneskehandel

Oslo Politidistrikt og Oslo Kommune frykter at en del av guttene på drift kan være utsatt for menneskehandel (SaLTo 2012, 46). I Palermoprotokollen⁶ defineres menneskehandel på slik:

- a) rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer, ved hjelp av trusler om bruk av vold eller bruk av vold eller andre former for tvang, av bortføring, av bedrageri, av forledelse, av misbruk av myndighet eller av sårbar stilling eller av å gi eller å motta betaling eller fordeler for å oppnå samtykke fra en person som har kontroll over en annen person, med sikte på utnyttning. Utnyttning skal som et minimum omfatte utnyttning av andres prostitusjon eller andre former for seksuell utnyttning, tvangsarbeid eller tvangstjenester, slaveri eller slaverilignende praksis, trelldom eller fjerning av organer. (...)
- b) rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av

⁴ <http://www.noas.no/tema-asylprosessens-for-enslige-mindrearige-asylsokere/> (12.03.2013)

⁵ <http://www.noas.no/tema-asylprosessens-for-enslige-mindrearige-asylsokere/> (29.03.2013)

⁶ Palermoprotokollen er FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og er en protokoll for å bekjempe, forebygge og straffe handel med mennesker, <http://www.rosa-help.no/menneskehandel.html> (02.04.2013)

et barn med sikte på utnyttning skal anses som "handel med mennesker" selv om ingen av midlene nevnt i bokstav a) i denne artikkel er brukt.⁷

Handel med mennesker er et internasjonalt fenomen som omfatter utnyttning av mennesker for egen vinning. Det innebærer at mennesker utnytter andres sårbarhet, desperasjon og fattigdom, til å utføre tjenester som blant annet prostitusjon og tvangsarbeid. Mennesker blir utnyttet ved bruk av tvang, vold, kontroll og trusler hvor målet er profitt og fortjeneste (Justisdepartementet 2011). Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen⁸ gir i artikkel 4 et forbud mot slaveri.

I Norge finnes det ikke noe nasjonalt system for registrering av mulige ofre for menneskehandel, og det er derfor vanskelig å få konkrete tall på hvor mange som er utsatt for menneskehandel i Norge. Koordineringsenheten for Ofre for Menneskehandel har imidlertid utviklet en registreringsmal i forbindelse med sin årlige rapportinnsamling fra ulike organisasjonene som er med i KOMs nettverk, og deres samarbeidende instanser. Tallene er basert på frivillig rapportering, og de er samlet inn og registrert på ulikt vis i de forskjellige organisasjonene. Det er grunn til å tro at det foreligger store mørketall. I følge tallene fra KOM var det i 2011 registrert 274 mulige ofre for menneskehandel i Norge. Den største gruppen som er identifisert som mulige ofre var kvinner i prostitusjon. Gutter som er antatt mindreårige utgjorde 12 % av mulige ofre i 2011, og mange av dem havner i kategorien 'enslige mindreårige på drift'. 30 av disse var registrert som utnyttet i tvangsarbeid og – tjenester, én var registrert som utnyttet i krigstjeneste, og i to tilfeller var det uklart om hvilken form for utnyttelse de var utsatt for (Vollebæk 2012, 72-74).

I 2003 fikk Almindelig borgerlig Straffelov av 22. Mai 1902 nr. 10 (Straffeloven) en egen bestemmelse i § 224 som kriminaliserer menneskehandel. Den sier at grov menneskehandel skal straffes med fengsel i inntil 10 år. I en slik avgjørelse skal det legges særlig vekt på om den som ble utsatt for utnyttelsen var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang, og om det ga betydelig utbytte. Ved utgangen av 2009 var det 12 rettskraftige dommer etter denne paragrafen hvor 18 personer var dømt for menneskehandel (Justisdepartementet 2011).

⁷ <http://www.rosa-help.no/menneskehandel.html> (02.04.2013)

⁸ Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) ble vedtatt av Europarådet 4. november 1950 og trådte i kraft i Norge 3. september 1953. I artikkel 4 gir konvensjonen et forbud mot slaveri og tvangsarbeid, og etter ordlyde må ingen bli holdt i slaveri eller trelldom, eller blir pålagt eller påtvunget arbeid. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2005/den-europeiske-menneskerettighetskonvens.html?id=88366> (16.04.2013)

1.5. Den norske velferdsstaten

Velferdsstaten er ikke uttrykk for en bestemt statsdannelse, men et uttrykt ideologisk begrep. I dagligtalen er velferdsstaten en metafor for omfattende tiltak i regi av staten. De skandinaviske velferdsstatene har noen universelle fellestrekk som innebærer at statsborgerskap eller en viss botid i landet, gjør individene potensielt berettigede til sosiale tjenester, stønader eller helsetjenester (Halvorsen 2005, 32). Velferdsstatens idealer er sosial og økonomisk trygghet, sosial integrasjon, likhet og rettferdighet, og er basert på humanistiske verdier om frihet og solidaritet med medmennesker (Halvorsen 2005, 33)

I den norske velferdsstaten er helse- og sosialpolitikken den mest sentrale. ”Sosialpolitikken har til oppgave å sørge for omsorg og skape trygghet for mennesker som ’faller utenfor’.” (Stjernø 1981, 12). Sosialpolitikken omfatter sikring av økonomisk trygghet, sikring mot inntektsbortfall gjennom trygdesystemet og økonomisk sosialhjelp, og sikring av ulike tiltak og tjenester som behandling ved sykdom og omsorg. Herunder barnevern, eldreomsorg og særomsorg for grupper som for eksempel narkomane og mennesker med psykisk utviklingshemming. På grunn av at Norge har blitt et stadig mer multietnisk og flerkulturelt land, har integrasjon- og inkluderingspolitikk blitt en viktigere del av sosialpolitikken (Halvorsen 2005, 42-43). Mange enslige mindreårige på drift i Europa som oppholder seg i Norge får imidlertid ikke hjelp i velferdsstaten, og årsaker til det kommer fram i oppgaven.

1.6. Kunnskapsstatus på feltet i Norge og internasjonalt

Ungdom som er på drift er et fenomen som berører mange land og er således et internasjonalt fenomen. Ulike land i Europa fører ulik flyktningpolitikk, men opplever mange av de samme utfordringene med mindreårige gutter på drift. Forskning fra andre land kan derfor være relevant for Norge. I Norge er det ikke gjort mye dyptgående forskning på denne gruppen konkret. Det er skrevet noen rapporter om tema som berører denne gruppen, slik som papirløse flyktninger, menneskehandel, rus og enslige mindreårige flyktninger. Ungdom på drift er nettopp enslige mindreårige flyktninger, forskjellen mellom definisjonene er at ungdom på drift inkluderer at de har oppholdt seg i andre land i Europa før de kom til Norge, at de ofte er å finne i det åpne rusmiljøet, og at mange mistenkes å være antatte ofre for menneskehandel. For å se på hvilken kunnskap som finnes om denne gruppen er det derfor relevant for meg å se på forskning om enslige mindreårige flyktninger.

I Norge er det som nevnt ikke gjort så mye forskning på denne gruppen, men det har i løpet av de siste årene blitt satt mer fokus på dem og det har kommet noen rapporter og utredninger. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har skrevet en håndbok for kommunene om arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, og det er utarbeidet rundskriv som omhandler barnevernets ansvar for mindreårige som er utsatt for menneskehandel og deres samarbeid med andre etater. I tillegg kom Regjeringen i 2011 ut med en handlingsplan mot menneskehandel, og Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel har utviklet en veileder for identifisering av ofre for menneskehandel. Redd Barnas ungdomsorganisasjon Press har laget en rapport om enslige mindreårige som forsvinner fra mottak.

Det finnes noe erfaringsbasert forskning som er gjort på feltet hvor ungdom på drift mer konkret er en av gruppene som er involvert. Line Ruud Vollebæk (2010) har skrevet en veileder, *Oppsøkende sosialt arbeid i et internasjonalt gatemiljø*, hvor hun tar for seg hvilke utfordringer og muligheter sosialarbeidere møter når de treffer ulike flyktninger. Her nevnes mindreårige som har forlatt mottak og er på drift som én gruppe som sosialarbeidere kommer i kontakt med. I 2012 skrev Vollebæk en ny rapport på oppdrag fra Redd Barna, som heter *Menneskehandel med barn – barnevernets kunnskap om og arbeid med barn utnyttet i menneskehandel*. Her inkluderes også ungdom på drift og hun beskriver dette som en gruppe mindreårige gutter som hovedsaklig har sin opprinnelse fra nordafrikanske land som Algerie, Marokko og Tunisia (Vollebæk 2012).

Internasjonalt er det gjort mer forskning på enslige mindreårige som oppholder seg i Europa. Sandy Ruxton (2000, 5) har skrevet en rapport som heter *Separated Children Seeking Asylum in Europe: A Programme for Action*, og han konkluderer med at selv om det finnes eksempler på god praksis nasjonalt og lokalt, er behovene og rettighetene til enslige mindreårige generelt lite forstått og anerkjent i europeisk asylpolitikk. I rapporten diskuterer han blant annet prinsippet om barnets beste, barns rett til medbestemmelse, menneskehandelsaspektet, opplæring for de som jobber med enslige mindreårige, retur av barn, samt forskning på feltet. Han viser gjennom tall fra en del europeiske land at de fleste enslige mindreårige er gutter, hovedsakelig i aldersgruppen 16 – 18 år, som kommer fra Afghanistan, Kina, Irak, Marokko, Sierra Leone, Sri Lanka og det tidligere Jugoslavia. Han presiserer imidlertid at hvilke land de kommer fra vil variere fra mottaksland til mottaksland. I denne studien har jeg spisset gruppen ned til de som hovedsakelig kommer fra

nordafrikanske land og noen arabiske land fordi det er disse som er mest representert i Norge. Ruxton hevder at det er store hull i kunnskap om disse barna, på alle nivåer. Dette mener han er fordi tall ofte ikke blir registrert i henhold til de samme kategoriene, både mellom land og innad i land, ressurser for datainnsamling kan være mangelfullt, og offentlige myndigheter kan ha liten lyst eller kapasitet til å samle inn omfattende informasjon eller statistikk. Han mener altså at det er behov for mer kunnskap om enslige mindreårige flyktninger og at det bør forskes mer dyptgående på opplevelser av disse barna, for eksempel på tema som *barn som forsvinner* og *virkingen av menneskehandel*. Enslige mindreårige på drift er barn som forsvinner, og det er hjelpeapparatets konstruksjoner av dem jeg ser på her.

1.7. Oppgavens oppbygging og struktur

I dette kapitlet har jeg redegjort for tema og problemstilling, og begrunnet dette ut i fra faglig, politisk og personlig motivasjon. Jeg har også gjort rede for hvem enslige mindreårige på drift er og hva slags kunnskap det finnes på dette feltet fra før. I kapittel 2 presenteres ulike teoretiske og juridiske perspektiver som benyttes som fundament for analysen. Dette innebærer lover og konvensjoner som benyttes for å se hva slags forpliktelser Norge har, og teorier om organisasjoner og samarbeid, og teorier for å forstå hvordan mennesker kategoriseres. Kapittel 3 gir en presentasjon av den metodologiske tilnærmingen som er brukt i studien. Her presenteres vitenskapsteoretisk forankring og det gjøres rede for hele forskningsprosessen fra kontaktetablering med feltet til analyse av innsamlet datamateriale. Her reflekterer jeg også over min forskerposisjon og forskningsetikk. I kapittel 4, 5 og 6 presenteres og analyseres datamaterialet, hvor det i første kapitlet av analysen fokuseres på informantenes syn på enslige mindreårige på drift. Andre kapitler av analysen tar for seg informantenes syn på samarbeidet mellom organisasjonene som jobber med de mindreårige, og i siste analysekapittel presenteres og diskuteres informantenes syn på tiltak. Oppgaven avsluttes i kapittel 7 med noen avsluttende refleksjoner.

Kapittel 2. Juridiske og teoretiske perspektiver

2.1. Lovverk og internasjonale forpliktelser

FNs verdenserklæring om menneskerettigheter fra 1948 slår fast i artikkel 1 at ”alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og samme menneskerettigheter”. Erklæringen omfatter alle mennesker, men det er sannsynlig at det den gang ble tenkt lite på at dette også gjaldt barn. 20. november 1989 kom barnas egen konvensjon, FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen), som fremhever barnet som et spesielt individ som med sin mentale og fysiske umodenhet har behov for særskilt omsorg og spesielle vernetiltak. Barnekonvensjonen sies å være nyskapende i sine artikler om barnets rett til å bli hørt, rett til deltagelse, og rett til religionsfrihet, forsamlingsfrihet, ytringsfrihet og privatliv. Barnekonvensjonen er en konvensjon og ikke en erklæring, som innebærer at den er rettslig bindende for de som ratifiserer den. Den er ansett som spesiell fordi den tar for seg barns rettigheter og er ratifisert av alle verdens land bortsett fra Somalia og USA. Dette gir den stor politisk, moralsk og juridisk styrke (Høstmælingen, Kjørholt og Sandberg 2012, 17-18).

Barnekonvensjonen har fire prinsipper som gjelder for hele konvensjonen. Dette er prinsippet om ikke-diskriminering, om barnets beste, om barnets rett til liv og utvikling, og om barnets rett til å bli hørt (Høstmælingen, Kjørholt og Sandberg 2012, 19). Norge ratifiserte barnekonvensjonen 7. februar 1991, og i 2003 ble den inkorporert gjennom menneskerettsloven § 2 nr. 4. Det innbar at konvensjonen ble tatt direkte inn i norsk lov. Konvensjonens bestemmelser ble også synliggjort ved at det ble gjort endringer i en del andre lover, som for eksempel barnevernloven og barneloven. Barnekonvensjonen gjelder nå som norsk lov og i konflikt med annen lovgivning skal konvensjonens bestemmelser ha forrang (Høstmælingen, Kjørholt og Sandberg 2012, 27).

Hensynet til barnets beste er det mest sentrale begrepet og prinsippet i barnekonvensjonen. Det skal være et grunnleggende hensyn, og det må være tilstedet en viss bevisbyrde for å vise at det ikke finnes andre akseptable løsninger dersom noen ønsker å la andre hensyn gå foran (Høstmælingen, Kjørholt og Sandberg 2012, 55). I artikkel 3. står det i punkt 1. at ”(...) ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.” (Høstmælingen, Kjørholt og Sandberg 2012, 51). Det er viktig å merke seg ordet ”skal” i motsetning til ”kan”. I en uttalelse fra Nasjonal institusjon for menneskerettigheter, i forbindelse med høring om stortingsmeldingen om barn

på flukt, hevdes det at hensynet til barnets beste ikke bare er ett blant mange hensyn, men skal være det primære hensynet og dermed skal det gå foran andre hensyn. De tolker det slik ut i fra ordlyden i den engelske utgaven av barnekonvensjonen hvor det står at barnets beste skal være 'a primary consideration' (Nasjonal institusjon for menneskerettigheter 2012).⁹ Forsker og jurist Elisabeth Gording Stang hevder at i saker om opphold på humanitært grunnlag skal det være en balansert avveining mellom hensynet til barnets beste og innvandringsregulerende hensyn, men at det ikke alltid blir gjort sånn (Nøra 2011). Kanskje særlig i saker som omhandler utsatte barn uten omsorgspersoner er hensynet til barnets beste betydningsfullt. Enslige mindreårige på drift har ingen omsorgspersoner som sørger for deres beskyttelse og rettsikkerhet, og da er barnekonvensjonen en svært viktig internasjonal konvensjon som skal ivareta deres rettigheter og behov. Her kan hensynet til barnets beste komme i konflikt med innvandringsregulerende hensyn og det er derfor særlig viktig å påse at barnets beste blir ivaretatt hos denne gruppen, og ikke blir nedprioritert til fordel for innvandringsregulerende hensyn. Barnekonvensjonen krever i artikkel 22 at barn som søker status som flyktning skal få behørig beskyttelse og humanitær hjelp i utøvelsen av sine rettigheter i barnekonvensjonen eller andre internasjonale instrumenter om menneskerettigheter. Norge er altså pålagt å gi flyktningbarn beskyttelse og humanitær hjelp.

FNs komité for barns rettigheter har kommet med kritikk mot Norge på flere punkter. Når det gjelder enslige mindreårige flyktninger, er de betenkt over at barnevernet kun har ansvar for de som er opptil 15 år gamle, mens de mellom 15 og 18 er under Utlendingsdirektoratets ansvar. Komiteen er bekymret for at sistnevnte aldersgruppe får reduserte rettigheter når de ikke er under barnevernets ansvar. De er også bekymret for at det, til tross for at norske myndigheter uttaler at det skal legges vekt på barns tilknytning til Norge i vedtak om oppholdstillatelse på humanitært grunnlag, finnes rapporter som viser at barn som har tilbrakt mange år i Norge kan bli deportert selv om det foreligger dokumentasjon på at de har god tilknytning til Norge (Committee on the Rights of the Child 2010).

Norge er også forpliktet gjennom den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK). EMK pålegger de 46 medlemslandene i Europarådet å sikre alle mennesker de friheter og rettigheter som er bestemt i konvensjonen. Medlemslandenes gjennomføring av EMK blir overvåket av den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) og personer som mener å

⁹ <http://www.jus.uio.no/smr/om/nasjonal-institusjon/overvakning/horinger/2012/docs/barn-paa-flukt.pdf> (15.04.2013)

ha fått sine rettigheter brutt kan anlegge sak ved EMD etter å ha prøvd sin sak for nasjonal domstol (Norsk senter for menneskerettigheter 2009). EMK får betydning for enslige mindreårige, fordi det i artikkel 1 står at ”De høye Kontraherende Parter skal sikre enhver innen sitt myndighetsområde de rettigheter og friheter som er fastlagt i del I i denne Konvensjon”. Bestemmelsene i konvensjonen er gjeldende for alle som befinner seg innenfor norsk jurisdiksjon, og det innebærer at konvensjonen er gjeldende uansett hvilket kjønn, hvilken alder, statsborgerskap og lignende et menneske har (Utlendingsdirektoratet 2005). EMK gjelder også for ungdom på drift som oppholder seg i Norge, og det er det norske hjelpeapparatet som skal sørge for at ungdommenes rettigheter blir ivaretatt.

Ungdom på drift som oppholder seg i Norge er barn og skal derfor også beskyttes av Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 (barnevernloven). Lovens § 1-2 fastslår at loven gjelder for alle barn som oppholder seg i riket, og § 1-3 presiserer at den gjelder for alle under 18 år. I § 1-1 står det skrevet at formålet med loven er ”å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid,” og ”å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår”. Enslige mindreårige på drift som oppholder seg i Norge skal derfor sikres hjelp og omsorg og få trygge oppvekstvilkår. Fra 1. august 2012 ble imidlertid også en ny paragraf, § 4-29, innført i barnevernloven som gir mulighet for å midlertidig tvangsplassere mindreårige ofre for menneskehandel, for beskyttelse og omsorg. I tillegg gir bestemmelsen mulighet for å begrense de mindreåriges kontakt med omverden og begrense besøk til den mindreårige. Bestemmelsen skal brukes for å hindre at barnet, som står i fare for å bli utnyttet i menneskehandel, forsvinner eller kommer i kontakt med bakmenn (Bufetat 2012).

2.2. ”Vi” og ”dem”

Jeg føler mig skamfuld, hvergang en Landsmand bruger det paa denne Maade ... Hvad var Norge uden de Fremmede? I Haandværk, Industri, Handelsskab, Kunst, sociale og politiske Opgaver? Enten maa vi ud blandt dem eller de maa hid til os. At skjælde ærlige Folk ud som «Fremmed», deri er en slet arv fra den Tid, de forskjellige stammer hadede hverandre; derfra er arven gaat videre ind i Bygdesneverheden og derfra videre ind i den slettere Patriotisme. Det er Grisemoral i den, vi vil være alene i Trauget (Bjørnson 1892).

Allerede i 1892 la Bjørnstjerne Bjørnson merke til hvordan mennesker skilte mellom seg selv og andre, og hvordan de definerte seg selv ved å definere andre som noe annet. Edward Said (1935 – 2003), en amerikansk-palestinsk akademiker og forsker, har studert begrepet ’den andre’ i sin bok *Orientalism*. I boken fokuserer han på fremveksten av orientalismen og

hvilket bilde Vesten har av Orienten. Han hevder at Vesten har hatt en lang tradisjon i det han kaller orientalisme, som er

(...) a way of coming to terms with the Orient that is based on the Orient's special place in the European Western experience. The Orient is not only adjacent to Europe; it is also the place of Europe's greatest and richest and oldest colonies, the source of its civilizations and languages, its cultural contestant, and one of its deepest and most recurring images of the Other. In addition, the Orient has helped to define Europe (or the West) as its contrasting image, idea, personality, experience. (Said 2003, 1-2)

Said beskriver orientalisme som en måte å komme overens med Orienten på og en form for tanke som er basert på et skille mellom Orienten og Vesten. Det er Vestens måte å dominere og ha autoritet over Orienten på. Den europeiske kulturen har blitt styrket og fått en sterkere identitet ved å se seg selv som annerledes enn Orienten. Ved å danne et bilde av Orienten dannes samtidig et bilde av Vesten, som Orientens motbilde (Said 2003, 3). Said bruker begrepet 'den Andre' for å illustrere hvordan Vesten definerer seg selv som annerledes enn Orienten ved å se på Orienten som usiviliserte, brutale og late, og dermed se på seg selv som det motsatte (Dahl 2010). Orientalisme skaper således forestillinger som Vesten bruker for å forenkle og gruppere det ukjente; de er fremmede, de er annerledes og de er eksotiske (Said 2003, 72).

I Sids bok blir orientaleren bildet på 'den andre', den som er forskjellig fra 'oss'. Dette begrepet blir brukt i ulik forskning for å forklare hvordan noen tillegger andre egenskaper for å definere seg selv som det motsatte. Sosialantropologen Thomas Hylland Eriksen knytter diskursen om 'de andre' til normalitet og avvik. Mennesker har behov for å sette andre mennesker i system, og bruker normalitet som en ordningsmåte ved å støte ut de som faller utenfor grensene. Når vi snakker om etniske grupper i Norge, som enslige mindreårige på drift er, henviser Eriksen til Stephen Walton som hevder at Norge er et dialektparadis, men at dette kun gjelder for dem som har en tydelig avgrenset og stedbundet dialekt. Dialekt blir sett på som noe som er normalt, berikende og positivt, men å snakke med en aksent blir sett på som unormalt, fremmed, truende og feil (Eriksen 2006, 17-18).

Det eksisterer forestillinger om at 'de andre' er unormale. De er ikke som oss, de har andre kulturer, religioner, de lever på helt andre måter, de snakker og oppfører seg annerledes enn oss. 'De andre' utfordrer oss og kan forstyrre vårt selvbilde og harmonien i majoritetsfellesskapet. Samtidig kan 'de andre' sette våre egne holdninger og verdier på prøve og gjøre oss mer usikre i vår kommunikasjon og atferd, og de kan få oss til å tenke

over hva slags verdier våre holdninger og forestillinger bygger på (Qureshi 2009, 206). Når vi møter andre bygger vi opp en forståelse av hvem vi selv er. I slike møter blir vi ofte bevisst eller ubevisst opptatt av hva som skiller oss fra andre og hva som er likt (Qureshi 2009, 216). Enslige mindreårige på drift som oppholder seg i Norge, er en etnisk gruppe som lever på utsiden av samfunnet. De er marginaliserte og er ikke en del av 'oss'. De er 'de andre', og måten majoriteten ser dem på, og snakker om dem på, er med å konstituere 'oss'. Gullestad knytter begrepene 'vi' og 'de andre' opp mot hvordan innvandrere omtales i offentlige debatter. Hun hevder at debattene er preget av et 'vi' og et 'dem' med det formål å opprettholde forestillinger om 'vårt' nasjonale fellesskap. Ved å peke på, og skape, forskjeller mellom 'oss' og 'dem' styrkes den indre tilhørigheten og likheten innad i en gruppe. Gjennom en dialektisk interaksjon med et 'dem' konstitueres et 'oss' (Gullestad 2002, 84). Majoriteten har altså behov for å finne gruppetilhørighet innad sin egen gruppe, og gjør dette ved å framheve forskjeller mellom dem selv og eksempelvis enslige mindreårige flyktninger. Dette kan vi finne igjen i Saids teori som sier at når vi snakker om 'dem' snakker vi egentlig om 'oss'. Ungdom på drift har ingen omsorgspersoner og lever ofte av kriminalitet. Denne kriminelle aktiviteten kan være et aspekt som majoriteten bruker for å skille seg selv fra denne gruppen og oppnå en større gruppetilhørighet i sin egen gruppe. Gullestad mener at nordmenn anvender 'likhetsstrategier' overfor 'innvandrere' og at det bidrar til å opprettholde majoritetens forestilte fellesskap og legitimere deres makt. Ulikhetene mellom forskjellige samfunnsklasser er blitt mer utydelige, men skillet mellom 'oss' og 'innvandlerne' har blitt mer tydelige på begrepsplanet (Gullestad 2002, 84).

Ylva Brune ser også på hvordan majoriteten definerer minoriteten. Hun har forsket på nyhetsdekningen av innvandrere og flyktninger i Sverige og fant to inndelinger; den truende andre og den gode andre. Den truende andre framstår på grunn av kriminelle handlinger som en trussel mot vår trygghet og stabilitet, mens den gode andre representerer jenter og kvinner som er satt fri fra voldelige tradisjoner i eget miljø eller fra negative innvandringsmyndigheter. Den gode andre blir her sett på som et offer, mens den truende andre ikke blir det (Eide og Simonsen 2007, 175). Enslige mindreårige på drift må ofte ty til kriminalitet og kan derfor bli sett på som truende for majoriteten, og dette er derfor et interessant perspektiv å inkludere i analysen.

2.3. Organisasjonsteori

Organisasjonene som inngår i denne studien er offentlige formelle organisasjoner. Slike organisasjoner kan innebære blant annet direktorater, tilsyn, etater, departementer, foretak og universiteter (Christensen et al. 2009, 20). En organisasjon er et sosialt system som er bevisst konstruert for å realisere bestemte mål. Organisasjoner kan forstås som sosiale enheter som blir konstruert og rekonstruert, i den hensikt å oppnå fastsatte mål. Organisasjoner kan kjennetegnes ved at, for det første, fordeling av ansvar for arbeid, kommunikasjon og makt er planlagt med intensjon om å realisere bestemte mål. For det andre kjennetegnes de ved å ha maktsentre som kontrollerer organisasjonens felles anstrengelser og peiler dem inn mot det bestemte målet. Maktsentrene skal sørge for effektivisering ved å endre organisasjonens struktur om nødvendig. For det tredje er organisasjoner preget av utskifting av personal. Det innebærer at organisasjonen kan omplassere personalet ved bruk av forfremmelse og overflytting, og bytte ut personer som ikke oppfyller organisasjonens forventninger og krav (Etzioni 1978, 11). Organisasjonsteori for offentlig sektor er basert på teorier om demokrati og beslutningsatferd i formelle organisasjoner. Formelle organisasjoner har til felles at de er opprettet med formål å ivareta spesielle oppgaver og interesser. Dette er beskrivende for organisasjonene som er representert i denne studien.

Organisasjonsteori kan brukes for å studere hvordan offentlige organisasjoner er organisert, hvordan de arbeider i praksis, og hvordan de blir vedlikeholdt og endret. Det er viktig for å forstå hvordan politiske virkemidler og tiltak utformes og hvilken effekt de har, og hvordan dette påvirker klienter og brukere (Christensen et al. 2009, 20). Organisasjonsteorien tar utgangspunkt i at organisering medfører rutinemessig og systematisk prioritering av bestemte aktører, problemer og tiltak. Det innebærer at noen verdier, interesser og grupper blir tatt hensyn til, mens andre blir nedprioritert eller ignorert. Det kan være relevant for å forstå hvorfor enslige mindreårige på drift er i en dårlig livssituasjon og hvorfor hjelpeapparatet ikke når fram med hjelp til mange av dem. De som deltar i offentlige beslutningsprosesser representerer formelle organisasjoner, og er dermed påvirket av de mulighetene og begrensningene som gis av deres organisasjoner (Christensen et al. 2009, 21-22). Alle organisasjoner har *mål*, som innebærer oppfatninger om noe man ønsker å realisere eller oppnå i framtiden. Avstanden mellom ønsket tilstand og den virkelige tilstanden er organisasjonens *problem*. For å løse problemene og nærme seg målene må organisasjonene ta sikte på handlinger som eliminerer eller reduserer avstanden. Slike handlinger kan kalles *formålsrasjonelle handlinger* (Christensen et al. 2009, 35). Organisasjonene som inngår i

denne studien har sannsynligvis ulike mål og retningslinjer, selv om de jobber med samme målgruppe. Organisasjonene er opprettet for å tjene ulike formål, og det kan påvirke hvilke konstruksjoner informantene har av enslige mindreårige på drift, og hvilket syn de har på samarbeid og tiltak. Organisasjonsstrukturen er resultat av både eksterne og interne forhold. Eksterne forhold kan være omgivelsenes stabilitet og kompleksitet, og interne forhold kan være organisasjonens oppgaver, størrelse og bemanning (Irgens 2007, 158).

Mål vil i varierende grad innvirke på måter å organisere en formell struktur på og vil påvirke aktiviteter vedrørende beslutningstaking og –atferd, og sosial samhandling i organisasjoner. Mål kan være *operasjonelle* som innebærer at de kan være konkrete, eksplisitte og standardiserte, og organisasjonsmedlemmene kan bruke disse målene for å ta valg mellom flere handlingsalternativer. Konkretisering av mål i offentlige organisasjoner har ofte ført til overlapp med virksomheten til andre organisasjoner. Dette kan være fordi flere ulike organisasjoner, med ulike perspektiver og mål, skal behandle samme oppgaver og grupper. Dette er tilfellet når det gjelder enslige mindreårige på drift, som flere offentlige organisasjoner jobber med, som kan resultere i delvis overlappende, men ulike, operasjonelle mål (Christensen et al. 2009, 100-101). Det som imidlertid er typisk for offentlige organisasjoner, er at de ofte har vage og komplekse mål og forsøker å prioritere mange hensyn samtidig (Christensen et al. 2009, 107). Målene for de som jobber med enslige mindreårige som er på drift kan likevel være mer konkrete fordi de tar for seg en ganske liten gruppe i Norge. Organisasjonsteori kan anvendes for å se om organisasjonstilhørighet kan påvirke måten informantene konstruerer sine ideer om ungdommene på.

2.3.1. Tverretatlig samarbeid

Samarbeid innebærer at ulike aktører jobber for å oppnå et felles mål (Schiefloe 2003, 287). En annen definisjon er at samarbeid fordrer bruk av flere virkemidler, og innsats fra flere aktører, innenfor en helhetlig strategi, definert med utgangspunkt i en felles målsetting (Glavin og Erdal 2000, 26). Begge definisjonene fokuserer på at samarbeid fordrer et felles mål blant aktørene. Den andre definisjonen tar imidlertid også for seg betydningen av bruken av flere virkemidler, og en strategi for at det skal kunne kalles et samarbeid. Jeg kommer til å bruke begrepet tverretatlig samarbeid om samarbeidet mellom de ulike organisasjonene i studien, og etatene og organisasjonene får betegnelsen *organisasjoner*. Målet med tverretatlig samarbeid i offentlige velferdstjenester er å tilby brukerne integrerte tjenester. Det betyr at hver aktør skal bidra med bestemte ytelser, hvor disse samordnes (Willumsen 2009, 37).

Hjelpeapparatet består av ulike organisasjoner som skal yte hjelp og tjenester til enslige mindreårige, og de er avhengig av å samarbeide med hverandre for å kunne tilby integrerte tjenester. I denne oppgaven skal jeg bruke samarbeidsteori for å se på samarbeidet mellom de seks organisasjonene som er representert. Jeg vil bruke teori om samarbeid som et verktøy for å se hvordan samarbeidet mellom organisasjonene fungerer og se på hvordan det kan ha en påvirkning på om hjelpen når fram eller ikke. Lawrence og Lorsch utviklet i 1967 en teori om balansen mellom differensiering og integrering i samarbeid. Differensiering innebærer forskjellen i orientering og i formelle strukturer mellom enheter. Begrepet integrering kan romme funksjoner og strukturer, så vel som medlemmenes holdninger og de definerer det som ”kvaliteten på det samarbeidet aktørene får til når det gjelder å oppnå felles innsats ut fra krav fra omgivelsene” (Willumsen 2009, 37). Integrering av offentlige tjenester i velferdsstaten handler i stor grad om hjelpeapparatet mestrer å forholde seg til krav som omgivelsene setter, altså det å kunne møte menneskers behov. I denne sammenhengen handler det om hvorvidt velferdsstaten imøtekommer ungdom på drift sine behov. I et slikt samarbeid hvor målet er integrerte tjenester er det en underliggende prosess som dreier seg om balanseringen av differensiering og integrering mellom de som samarbeider i forbindelse med fordeling av ansvar og oppgaver. Denne prosessen må inkluderes på personnivå og i samarbeid mellom mennesker, og på organisasjonsnivå og i samarbeid mellom organisasjoner (Lawrence og Lorsch 1967; Willumsen 2009, 38). Dette gjelder altså både samarbeid mellom enkeltmennesker, innad i organisasjoner og mellom organisasjoner.

Willumsen mener at det er viktige forbindelser mellom organisering av ulike velferdstjenester og eksternt og internt samarbeid på personnivå og organisasjonsnivå, knyttet til integrering og differensiering. I denne studien er det samarbeidet på tvers av organisasjonene som er mest interessant, og denne teorien vil være relevant for å se om organiseringen av tjenestene som tilbys enslige mindreårige på drift har en sammenheng med samarbeidet på organisasjonsnivå. Willumsen knytter dette opp mot differensiering og integrering (Willumsen 2009, 44). Differensiering er forskjellene i orientering og strukturelle formaliteter mellom de ulike organisasjonene i studien, mens integrering dreier i denne sammenheng seg om kvaliteten på samarbeidet de oppnår når de forsøker å nå samme mål. Det er imidlertid ikke sikkert at alle organisasjonene har samme mål og visjoner, og det er interessant å se på hvordan det kan påvirke samarbeidet mellom dem.

Kapittel 3. Tilnærming, metode og data

3.1. Sosialkonstruktivismen

Den teoretiske tilnærmingen jeg benytter i oppgaven er sosialkonstruktivismen, med elementer fra George Herbert Meads symbolske interaksjonisme. Symbolsk interaksjonisme er en måte å forstå den sosiale virkeligheten på, og sammen med sosialkonstruktivismen er dette vitenskapsfilosofiske retninger som er egnet for å se på hvordan informantene fra de ulike organisasjonene aktivt er med på å konstruere sin idé om, og sitt syn på, enslige mindreårige på drift i Europa. Retningene stammer fra pragmatismen og tar for seg hvordan individets konstruksjon skapes gjennom interaksjon (Baert og da Silva 2010, 90).

George Herbert Mead (1863 – 1931) regnes som en av grunnleggerne av symbolsk interaksjonisme. Mead var svært opptatt av at ulike individer har ulike oppfatninger av virkeligheten, og hevdet at menneskene handler i forhold til seg selv og sine omgivelser. Det innebærer at mennesket reagerer, eller handler, med en impuls, og ved å forsøke å tilfredsstille impulsen, tilpasse seg omgivelsene. Objekter i omgivelsene blir stimuli gjennom å bli tillagt mening i sammenheng med handlingen. Sentralt i den symbolske interaksjonismen står samhandling, som innebærer at minst to personer har oppmerksomheten rettet mot hverandre, og blir hverandres stimuli, gjennom kommunikasjon og interaksjon (Levin og Trost 2005, 39). I følge Mead består selvet av en del som han kaller 'I' og en del som han kaller 'me'. Selvets 'I' refererer til menneskets respons på oppfatningen av andres atferd. 'Me' refererer til selvets sosiale roller, slik vi oppfatter dem (Levin og Trost 2005, 40), og kan sies å representere samfunnet i individet som gjør at mennesket kan vurdere seg selv ut i fra ytre normer, verdier og idealer (Schieffloe 2003, 269). Interaksjonismen kan her brukes til å se hvordan informantenes organisasjoner stiller forventninger som de inkorporerer i sitt selv, og som deretter påvirker deres perspektiv og måten de konstruerer ungdommene og sitt samarbeid med andre på.

Den interaksjonistiske dimensjonen av selvet har vært diskutert omkring individets evne til å inkorporere forventningene fra ett annet individ, i selvet. En av Meads påstander er imidlertid at individer, ved å se på seg selv fra andre individers perspektiv, ofte inkorporerer i selvet, forventninger fra den generaliserte andre. Det innebærer at individet ikke bare ser seg selv fra ett annet individs perspektiv, men fra et helt kollektiv, av konvensjoner og forventninger. Den generaliserte andre representerer derfor selvets 'me' (Baert og da Silva 2010, 95).

Samfunnet består av tenkende og samhandlende individer, som handler ut i fra den mening de tillegger den sosiale virkeligheten. Denne meningen er avhengig av tolkning som påvirkes av blant annet erfaring og læring. På grunnlag av dette framstår virkeligheten som ulik for forskjellige mennesker, og sosialkonstruktivister sier at virkeligheten derfor kan ses på som sosialt konstruert (Schiefløe 2003, 83). Vi kan ikke si at det finnes én virkelighet, men *flere* virkeligheter, og disse virkelighetene er alltid konstruert. Utgangspunktet for sosialkonstruktivisme er at folk, gjenstander og hendelser er predefinert gjennom språket. Sosiale fenomener eksisterer ikke som naturlige objekter i verden, men oppstår gjennom sosial aktivitet, og dette er sentralt for betydningen av hvordan sosiale problemer skal forstås (Halvorsen 2008, 27). Hvordan hjelpeapparatet forstår enslige mindreårige på drift er konstruksjoner som har oppstått gjennom mellommenneskelige interaksjon og eksisterer altså ikke som et gitt objekt i verden. Det innebærer at ulike organisasjoner i hjelpeapparatet kan forstå ungdom på drift på forskjellige måter, og ha ulike konstruksjoner av dem.

Vivien Burr (1995, 3-5) skriver at sosialkonstruktivismen kan beskrives med fire kjennetegn. For det første er den kritisk til kunnskap som er tatt for gitt. Det innebærer at kunnskap om virkeligheten ikke betraktes som basert på objektive observasjoner, og at vi må være kritisk til vår egen oppfatning av virkeligheten. Det andre sosialkonstruktivistiske kjennetegnet er at vår forståelse av virkeligheten alltid er historisk og kulturelt betinget. Det betyr at måten mennesker oppfatter virkeligheten på vil variere i ulike kulturer og på ulike tidspunkt i historien. Oppfatning av virkeligheten er således avhengig av konteksten. Det tredje kjennetegnet på sosialkonstruktivismen er at kunnskap om verden ikke er objektive fakta, men konstrueres gjennom mellommenneskelig samhandling. Sosial interaksjon, og særlig språk, er et stort interessefelt for sosialkonstruktivister, og de ser på sosiale prosesser og samhandling som det som skaper ulike forståelser av virkeligheten. Det siste kjennetegnet innebærer at de sosialt konstruerte kunnskapene kan innta forskjellige former og fører derfor med seg ulike handlinger. Dette kan bety at måten vi mennesker oppfatter et sosialt problem på er avgjørende for hvordan vi velger å håndtere det.

De mest betydningsfulle bidragene til sosialkonstruktivismen kommer fra Peter L. Berger og Thomas Luckmann. Berger og Luckmanns ideer går ut på at mennesker sammen skaper, og opprettholder, alle sosiale fenomener gjennom sosial samhandling (Burr 1995, 10). De ser på tre grunnleggende prosesser som ansvarlig for dette: eksternalisering, objektivisering og internalisering. Eksternalisering dreier seg om når individet handler i sin verden og skaper

gjenstander eller institusjoner. Ved objektivisering har denne gjenstanden eller institusjonen utviklet en form for objektiv eksistens. Internalisering dreier seg om at fremtidige generasjoner fødes inn i denne verdenen, hvor de menneskeskapte gjenstandene eller ideene framstår som objektivt eksisterende, og de tar disse ideene inn i seg slik at de blir en del av deres måte å forstå verden på (Burr 1995, 10). Forholdet mellom individet og den sosiale verdenen er dialektisk, noe som innebærer at individet og dets sosiale verden samhandler med hverandre. Sammenhengen mellom de tre prosessene, eksternalisering, objektivisering og internalisering, beskriver Berger og Luckmann slik: "Society is a human product. Society is an objective reality. Society is a social product." (Berger og Luckmann 1966, 79).

Sentralt i tilnærmingen sosialkonstruktivisme, står ideen om at sosiale fenomener blir skapt gjennom sosial aktivitet, og at de ikke eksisterer i verden som naturlige objekter. Det er ikke fenomenet i seg selv, men hvordan det er definert, som gjør at det oppfattes som et sosialt problem. I et sosialkonstruktivistisk perspektiv er et sosialt problem de aktiviteter og handlinger som utføres av aktører som gjør at andre oppfatter situasjonen som uakseptabel, og det er et felles krav om at situasjonen må endres (Spector og Kitsuse 1977, 75). Sosiale problemer eksisterer altså når en gruppe mennesker anerkjenner situasjonen som gal. Fenomenet enslige mindreårige på drift i Europa kan med dette ses som et sosialt problem.

I et sosialkonstruktivistisk perspektiv vil måten norske myndigheter konstruerer fenomenet enslige mindreårige på drift i Europa som et sosialt problem, påvirke hvordan de snakker om dem og hvilke tiltak de velger å ta i bruk. Hvorvidt ungdommene blir sett på som et problem for samfunnet, eller om problemet er at de befinner seg i en uverdigg livssituasjon, vil påvirke hvilke løsninger informantene foreslår (Burr 1995, 3-5). Sosialkonstruktivismen er derfor et nyttig verktøy for å se på hvordan de som jobber med ungdommene, direkte og indirekte, konstruerer dem. Det blir således interessant å se om enslige mindreårige på drift blir konstruert på ulike måter, og om det er avhengig av hvilken organisasjon informanten tilhører. Dersom informantene i studien konstruerer ungdommene på ulike måter er det interessant å se om det kan ha en sammenheng med hvilke tiltak de ser som viktige for gruppen. Når det gjelder samarbeid er det også interessant å se på måten informantene konstruerer samarbeidet. Kan syn på samarbeid henge sammen med måten de konstruerer ungdommene på? Ved bruk av et sosialkonstruktivistisk analytisk perspektiv vil jeg se på graden av samstemthet og konflikt mellom organisasjonene, og se på hva de er enige om, og hva de er uenige om. I dette tilfellet vil jeg også knytte sosialkonstruktivismen til

organisasjonsteori for å se om måten informantene konstruerer ungdommene på kan være påvirket av hvilken organisasjon de tilhører.

3.2. Valg av metode

Metode er læren om de redskaper vi kan anvende for å samle inn informasjon. Når jeg ønsker å finne ut noe om virkeligheten bruker jeg metode for å undersøke samfunnet på en systematisk måte (Halvorsen 2008, 20). Som presisert innledningsvis i oppgaven er formålet med prosjektet å se hvordan organisasjoner konstruerer enslige mindreårige som er på drift, hvordan de ser på sitt samarbeid med andre organisasjoner, og hvilke tiltak de foreslår. For å finne ut dette må jeg snakke med de ulike instansene som jobber med målgruppen. Ettersom fokuset i denne studien er 'opplevelse', hvordan hjelpeinstansene opplever målgruppen og samarbeidet seg i mellom, vil det være mest naturlig å velge en kvalitativ tilnærming. "Et overordnet mål for kvalitativ forskning er å utvikle forståelsen av fenomener knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet." (Dalen 2004, 16). Slik vil jeg kunne få kunnskap som kan hjelpe meg med å forstå situasjoner og atferd slik de oppleves av de jeg undersøker (Halvorsen 2008, 128). Ved å få fyldig og beskrivende informasjon fra de jeg undersøker vil jeg i analysen være i bedre stand til å finne ut av det jeg har som formål å finne ut.

For å få de fyldige beskrivelsene jeg ønsker fra informantene, har jeg valgt å bruke kvalitative forskningsintervju som metode for datainnsamling. Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å forsøke å forstå verden slik den er, sett fra intervjupersonenes ståsted (Kvale og Brinkmann 2010, 21). I denne studien er jeg ute etter å forstå på hvilken måte de ulike informantene ser målgruppen og samarbeidet mellom organisasjonene på. Intervju kan forklares som en samtale hvor synspunkter utveksles mellom to personer om et tema som begge er opptatt av (Kvale og Brinkmann 2010, 22).

Det har vært lite fokus på maktspørsmål i kvalitative forskningsintervju, men det eksisterer likevel et tydelig asymmetrisk maktforhold mellom den som intervjuer og den som blir intervjuet. Både før, under og etter intervjuet er det viktig å være seg selv bevisst dette maktforholdet. Intervjueren er den som definerer intervjusituasjon og bestemmer hvilke tema som skal diskuteres og hvilke momenter som skal følges opp. Intervjueren er også den som senere skal fortolke det innsamlede datamaterialet og selv velge hvilke ord som skal brukes og hvilken måte funnene skal rapporteres på. På den annen side har også den som blir intervjuet noe makt. Intervjupersonen kan velge å holde tilbake informasjon, den kan stille

spørsmål eller protestere mot spørsmålene som blir stilt og den har mulighet til å trekke seg fra intervjuet (Kvale og Brinkmann 2010, 52-53). Intervjupersonene i denne studien er personer som sitter i lederstillinger eller har mye erfaring om temaet som studeres, og de kan dermed regnes som eksperter eller elitepersoner. Det asymmetriske maktforholdet kan derfor bli oppveid av intervjupersonenes maktposisjon (Kvale og Brinkmann 2010, 158).

3.3. Forforståelse og forskerposisjon

Det samme fenomenet kan beskrives ulikt fra ulike perspektiv, og forskerens perspektiv får derfor stor betydning for hvilken kunnskap som ser dagens lys. I et hermeneutisk perspektiv kan vi si at all forståelse er bestemt av en forforståelse. Måten jeg forstår noe på er avhengig av min livsverden (Wormnæs 1993, 129). På grunn av dette er det viktig at jeg er bevisst min egen posisjon og forforståelse. Forforståelsen innbefatter de meninger og oppfatninger vi fra før har om det fenomenet som skal undersøkes (Dalen 2004, 18). Denne forforståelsen vil kunne ha betydning for hvilke funn som blir vektlagt og hvilken kunnskap som kommer frem (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009, 44). I mitt forskningsprosjekt vil min forforståelse kunne ha betydning for hvilke spørsmål jeg velger å stille informantene, hvor mye jeg velger å dele av egne synspunkter og hva jeg velger ut fra de innsamlede dataene.

I innledningen gjorde jeg rede for hvorfor jeg valgte dette temaet. Jeg har reflektert over hvordan min forforståelse har hatt betydning for valg av tema, men min forforståelse kan også påvirke intervjupersonene. Dette er et tema jeg har et sterkt engasjement for, og mitt perspektiv innebærer at dette er en gruppe ungdommer som lever i en dårlig livssituasjon uten omsorgspersoner og som har behov for hjelp. Jeg ønsker at flyktninger, og spesielt barn på flukt skal få en bedre livssituasjon og et verdig liv, og det er blant annet derfor jeg har begitt meg ut på dette prosjektet. Jeg vil med denne oppgaven skape ny kunnskap som kan bidra til å hjelpe disse ungdommene. På grunn av mitt engasjement for den gruppen jeg skriver om, var det utfordrende å være helt objektiv i intervjusituasjonene og jeg følte ofte behov for å dele mine synspunkter. Jeg forsøkte så godt jeg kunne å holde disse for meg selv. Likevel var jeg åpen med intervjupersonene om hvorfor jeg hadde valgt dette temaet, og de visste derfor om mitt engasjement for målgruppen. Det kan indirekte ha lagt føringer for intervjuet, for eksempel ved at de jeg intervjuet valgte å fortelle noe spesielt eller valgte å utelate noe på bakgrunn av mitt engasjement. Noen temaer dukket opp i de siste intervjuene som ikke ble nevnt i de første intervjuene. På grunn av det kan det hende at det kommer opp tema i analysen som ikke alle informantene sier noe om, blant annet fordi jeg ikke har

oppfordret til å snakke om dem. Å gå tilbake og ta intervjuene på nytt var vanskelig å få til. Det er både på grunn av at informantene hadde travle hverdager, men også fordi jeg hadde et tidspress på meg, og å ta intervjuene på nytt ville jeg ikke hatt tid til.

I analysen av datamaterialet kan også forforståelsen spille inn for hva jeg velger å plukke ut fra intervjuene og anvende i analysen. På den måten kan det hende at jeg ”finner det jeg leter etter” og at min analyse og mine resultater er påvirket av mine forutanelser. Jeg har vært selvkritisk i utvalget av det jeg har brukt av materiale, og vært svært bevisst på, og reflektert over, hvilke konsekvenser min forforståelse kan ha for forskningen.

3.4. Utvalgskriterier og kontaktetablering

Selv om enslige mindreårige på drift ikke er en stor gruppe, er det likevel flere organisasjoner som jobber med dem. Et utvalgskriterium var altså at informantene direkte eller indirekte jobber med ungdommene. Jeg ønsket også å snakke med både de som jobber med dem på individnivå og de som jobber med dem på systemnivå.

Antallet informanter som bør inkluderes i studien avhenger av forskningsspørsmålene. Ettersom jeg i denne studien ønsker å se på organisasjonene som jobber med enslige mindreårige på drift vil strategisk utvelging være mest nyttig for å rekruttere relevante informanter. Strategisk utvelging benyttes når forskeren allerede har bestemt seg for hvem som må kontaktes for å få den nødvendige informasjonen. Deretter velges det ut personer i målgruppen som skal være informanter (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009, 106-107). Det finnes flere måter å sette sammen et slikt utvalg på, men jeg brukte *snøballmetoden*. Her rekrutteres informantene ved å forhøre seg om hvilke personer man bør ta kontakt med. Når det er etablert kontakt med dem, kan de komme med forslag til andre personer forskeren burde ta kontakt med (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009, 109).

Prosessen med å rekruttere informanter startet for meg da jeg deltok på et seminar om menneskehandel i regi av Barnevernssambandet i Oslo i 2012. Seminaret ble holdt på Høgskolen i Oslo og Akershus og mange representanter fra praksisfeltet var tilstedet og holdt innlegg og foredrag. I en av pausene tok jeg kontakt med en av innleiderne, Børge Njå, som er sjef for oppvekstseksjonen i Bydel St. Hanshaugen. Bydel St. Hanshaugen er den bydelen som har ansvar for den delen av Oslo sentrum som ikke ligger geografisk til en bydel. Jeg hadde senere et møte med Njå hvor han uttrykte at Uteseksjonen og barnevernstjenesten på St. Hanshaugen ville være betydningsfulle informanter i studien. Ved en senere anledning

deltok jeg på en konferanse i regi av Redd Barna hvor de la fram en rapport om menneskehandel med barn. På denne konferansen deltok også representanter fra Uteseksjonen, og jeg benyttet anledningen til å forhøre meg om jeg kunne sende dem en forespørsel om å delta i studien. Dette fikk jeg ja på og ti dager senere gjennomførte jeg det første intervjuet.

Jeg hadde også sendt en forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet til barnevernstjenesten, og noen dager etter det første intervjuet hadde jeg også intervju med to representanter fra barnevernstjenesten i Bydel St. Hanshaugen. Helt fra prosjektstart hadde jeg gjort meg opp mening om at Utlendingsdirektoratet ville være en helt sentral aktør ettersom det er de som har ansvar for å huse asylsøkere i Norge. Jeg tok kontakt med dem og fikk ganske fort en informant derfra. Under intervjuet med denne informanten forhørte jeg meg om det var andre aktører de mente var relevante for meg å inkludere i mitt studie, og de ba meg da om å ta kontakt med en SaLTo-koordinator. SaLTo er samarbeidsmodellen til Oslo Kommune og Oslo Politidistrikt. Jeg sendte en forespørsel til en av SaLTo-koordinatorene og fikk positivt svar på å delta i intervju. Samtidig fikk jeg et tips fra et familiemedlem som jobber med disse problemstillingene om å ta kontakt med Irfan Qaiser som har jobbet med flyktninger i både Norsk Folkehjelp, NOAS (Norsk organisasjon for Asylsøkere) og nå i UNHCR (The UN Refugee Agency). Han stilte gladelig opp til intervju.

Jeg opplevde ingen problemer med å rekruttere disse informantene. Tvert i mot opplevde jeg at de ønsket å stille opp og bidra med sine erfaringer og kunnskaper om temaet. Den siste informanten jeg trengte til denne studien var politiet. Politiet møter ofte ungdommene på grunn av deres kriminelle aktivitet, og jeg syntes det var sentralt å få politiets perspektiv med i studien. Det viste seg imidlertid vanskelig å få noen til å stille opp til intervju. Jeg sendte mange e-poster, ringte til flere og dro ned til kontorene deres. Jeg ble ofte satt i kontakt med andre, og den kontakten ble som regel brutt. Jeg fikk etter hvert et intervju med en som jobber i utlendings- og forvaltningsseksjonen hos politiet i Oslo.

3.5. Beskrivelse av utvalget

Etter hvert som jeg fikk mer oversikt over det aktuelle fagfeltet, så jeg at det er ganske mange organisasjoner som, direkte og indirekte, er i kontakt med unge som er på drift. Det var derfor en prosess i seg selv å klare å finne ut hvem som ville være mest hensiktsmessig å inkludere i studien. Ut fra utvalgskriteriene jeg skisserte ble det totale utvalget bestående av informanter fra UDI, barneverntjenesten, SaLTo, Uteseksjonen, Politiet, oppvekstseksjonen i Bydel St.

Hanshaugen, og Irfan Qaiser. Jeg hadde nå et utvalg med informanter hvorav noen jobber direkte med ungdommene, noen jobber på systemplan uten å møte ungdommene, og en som ikke representerte en bestemt instans, men har god oversikt over feltet. Informantene representerer sine organisasjoner, men jeg er bevisst på at det vil komme fram mange personlige betraktninger som ikke kan generaliseres til å gjelde for en hel organisasjon.

3.5.1. Utlendingsdirektoratet (UDI), Region- og mottaksavdelingen Oslo

Region- og mottaksavdelingen i UDI har ansvar for å tilby mennesker som søker asyl i Norge et sted å bo mens de venter på å få asylsøknaden sin behandlet. Avdelingen har ansvar for å sikre kvaliteten på mottakene slik at de som bor der har et forsvarlig tilbud. De har også ansvar for å gi barn et godt tilbud i mottakene, jobbe med asylsøkeres psykiske helse, voldsproblematikk og forsterkede avdelinger. I tillegg har de ansvar for å utvikle og koordinere UDIs innsats med retur av utlendinger med ulovlig opphold (Utlendingsdirektoratet 2009b). Jeg intervjuet en ansatt i region- og mottaksavdelingen fordi UDI er myndigheter som unge på drift ofte kommer i kontakt med.

3.5.2. Barnevernstjenesten, Bydel St. Hanshaugen

Barnevernets hovedoppgave er å ta vare på utsatte barn i Norge. Dette innebærer å beskytte dem mot omsorgssvikt og sørge for at de ikke lider fysisk eller psykisk overlast. Dersom barnevernet oppdager at et barn lever under uverdige forhold, har det en lovfestet plikt til å undersøke saken og sette inn tiltak ved behov (BLD 2001). Barnevernloven fastslår i § 1-2 at bestemmelser om tiltak og tjenester i barnevernloven gjelder for alle som oppholder seg i riket. Dette innebærer enslige mindreårige uten fast bopel som oppholder seg i Oslo. Da enslige mindreårige i Norge også faller inn under loven, var det naturlig å involvere barnevernet i prosjektet. I Oslo er det Bydel St. Hanshaugen som har ansvar for sentrumsområdene, hvor de enslige mindreårige ofte er å treffe. På grunn av det var det nødvendig å snakke med barneverntjenesten i Bydel St. Hanshaugen. I Bydel St. Hanshaugen er det to fagkonsulenter som har ansvar for saker knyttet til denne målgruppen.

3.5.3. Uteseksjonen

Uteseksjonen ligger under Oslo Kommune og ble opprettet i 1969 som en seksjon som skulle drive med oppsøkende sosialt arbeid blant barn, unge og voksne i sentrum av Oslo. Uteseksjonen har et rus- og kriminalitetsforebyggende perspektiv og oppsøker personer som man antar er på vei til å utvikle, eller som allerede har utviklet, problemer innen rus og kriminalitet. Målet er å få oversikt over enkeltpersoner og grupper, og å bygge tillit og

relasjoner, og sammen med brukeren og andre involverte jobbe for endring (Uteseksjonen Ukjent årstall). Uteseksjonen treffer ungdommene i mitt prosjekt ute på gata og har en annen rolle enn andre myndigheter. De har derfor en unik mulighet til å komme inn på ungdommene, snakke med dem og yte hjelp, og de er en svært relevant informant.

3.5.4. SaLTo

I 2006 vedtok Byrådet i Oslo å etablere et samarbeid mellom Oslo Kommune og Oslo Politidistrikt. Dette er et tverretattlig samarbeid om forebygging av kriminalitet og rusproblemer blant barn og unge i Oslo. Denne samarbeidsmodellen kalles SaLTo, som står for *Sammen lager vi et trygt Oslo*. SaLTo-sekretariatet ligger i Velferdsetaten og hver bydel i Oslo har ansatt en SaLTo-koordinator. I tillegg er det ansatt en egen koordinator for sentrum (SaLTo 2006). Samordningsmodellen skal blant annet sikre at de ressursene som finnes fra før hos Politiet og Oslo Kommune blir mer målrettet og samkjørte, og SaLTo skal koordinere kompetanse, ressurser og kunnskap mellom politiet og andre enheter i kommunen. Etersom SaLTo er en samordning hvor kunnskap fra ulike hold samles og koordineres, sitter SaLTo-koordinatorene på mye kunnskap om den gruppen av ungdommer mitt forskningsprosjekt handler om. Det var derfor naturlig å inkludere dem i prosjektet.

3.5.5. Politiet

Politiet treffer guttene i mitt prosjekt når de blir tatt for å gjøre kriminelle handlinger, og må derfor samarbeide med både guttene, UDI, Uteseksjonen, barnevernet og andre i sitt arbeid. Jeg syntes derfor politiet var en helt nødvendig part å inkludere i studien. Politiet fant en informant til meg som jobber i utlendings- og forvaltningsavdelingen som har ansvar for saker som handler om enslige mindreårige som driver med kriminalitet.

3.5.6. Oppvekstseksjonen, Bydel St. Hanshaugen

Oppvekstseksjonen organiserer barne- og ungdomstjenestene, og ettersom Bydel St. Hanshaugen har ansvar for sentrumsområdene har også oppvekstseksjonen ansvar for de ungdommene jeg skriver om. I 2010 ble 'Tiltaksgruppen myndighetsutøvende klientarbeid rundt utenlandske barn knyttet til kriminalitet i sentrum' opprettet, og det er Bydel St. Hanshaugen som leder og koordinerer denne tiltaksgruppen. Gruppens oppgaver er å utveksle erfaringer med andre tjenester og etater, innhente kunnskap og å samordne kunnskap, rutiner og informasjon i systemet rundt målgruppen (Hjelde, Eriksen og Njå 2012, 2). Jeg hadde fra før etablert kontakt med oppvekstseksjonen og de stilte med en informant.

3.5.7. Irfan Qaiser

Irfan Qaiser er statsviter og pedagog og har jobbet mye innenfor feltet asyl, flyktning, migrasjon og menneskerettigheter. Han har tidligere jobbet i UDI hvor han jobbet mye opp mot enslige mindreårige asylsøkere. Etter han tok en forskningsmaster på Institutt for fredsforskning, begynte han å jobbe i Flyktninghjelpen. Senere har han jobbet både i Norsk Folkehjelp, NOAS (Norsk organisasjon for asylsøkere) og i dag i UNHCR, som er FNs flyktningorganisasjon (Intervju 29.11.2012). Qaiser har jobbet i ulike organisasjoner og etater, og har høyere utdanning innenfor feltet. På grunn av det mener jeg han er en viktig informant i prosjektet, fordi han er i posisjon til å kunne gi et helhetlig bilde av norsk asyl- og flyktningpraksis, og kunne analysere dette uten å tilhøre en bestemt organisasjon. Han er derfor en uavhengig informant som kanskje kan se problemstillinger i et utenfra-perspektiv.

3.6. Intervjuguide

På bakgrunn av intervjupersonenes kunnskap om det temaet som undersøkes valgte jeg å bruke en semi-strukturert intervjuguide (vedlegg 3). Den kan gi rom for assosiasjoner hos den intervjuede som jeg kan følge opp videre. Temaet for studien er noe som de som blir intervjuet vet mer om enn meg og et semi-strukturert intervju vil derfor være nyttig for at de kan fokusere på det de mener er av betydning, samtidig som jeg som intervjuer kan velge hvilke tema jeg ønsker at vi snakker mer om. Et semi-strukturert intervju har en overordnet intervjuguide som inneholder en oversikt over temaer som intervjueren vil snakke om og noen forslag til spørsmål. Rekkefølgen på spørsmål og temaer kan varieres og man beveger seg hele fram og tilbake (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009, 137). Intervjuguiden ble et redskap med oversikt over temaer og spørsmål, men fordi jeg lot intervjupersonene styre samtalen, var det noen av temaene som ikke ble tatt opp. Det var en vurdering jeg gjorde underveis fordi jeg så at det var spørsmål som denne personen ikke var i posisjon til å svare på eller at det ikke var relevant. Andre ganger svarte intervjupersonene på spørsmålene før jeg rakk å stille dem. Temaene jeg valgte å inkludere i intervjuguiden var opplevelse av målgruppen, syn på problemet, opplevelse av samarbeidet med andre organisasjoner, utfordringer og tiltak.

3.7. Intervjusituasjonen

Intervjuene ble gjennomført på kontorene til intervjuobjektene. Jeg var hos både UDI, politiet og Uteseksjonen, og hos NOAS, hvor Qaiser holdt til. Intervjuene med oppvekstseksjonen, SaLTo og barnevernstjenesten ble alle avholdt i bydelsadministrasjonen på St. Hanshaugen.

Årsaken til at intervjuene ble gjennomført på kontorene til intervjuobjektene var av den enkle grunn av de hadde et rom til rådighet og at det var det letteste for dem. Jeg brukte båndopptaker under intervjuene, noe som alle informantene var opplyst om, og samtykket til, på forhånd. Jeg opplevde at intervjuobjektene var engasjerte og interesserte i det de snakket om, og de ville gjerne bidra, og gi av seg selv, for å gi meg mest mulig informasjon. De fleste intervjuene varte i mellom 1 og 1,5 time. På grunn av at informantene kunne mye om det de snakket om, fikk intervjuet et samtalepreg. Det var også det jeg håpet på da jeg valgte en semi-strukturert intervjuguide. Jeg startet alle intervjuene med å introdusere meg selv og fortelle hva jeg ønsket at vi skulle snakke om i intervjuet, deretter ga jeg informanten mulighet til å presentere seg selv, før vi begynte å snakke om aktuelle tema. Da intervjuet var over gjorde jeg avtale med alle mine informanter om å sende dem det ferdig transkriberte intervjuet slik at de kunne se over før jeg brukte det de hadde sagt i rapporten.

3.8. Transkribering

For å gjøre intervjuene analyserbare, er det nødvendig å transkribere dem, omforme dem fra tale til tekst. Ved å skriftliggjøre muntlig tale kan man risikere å miste noen elementer i det verbale språket. Kroppsspråk og tonefall kan gå tapt i transkripsjonen, og man kan derfor si at transkripsjonen er en svekket gjengivelse av den opprinnelige samtalen (Kvale og Brinkmann 2010, 187). Transkribering betyr at man klargjør data for analyse (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009, 148).

Jeg brukte en digital lydopptaker for å ta opp intervjuene, noe alle informantene på forhånd hadde samtykket til. Jeg la opptakene over på datamaskin og kunne derfor bruke funksjoner i lydavspillingsprogrammet for å spille av opptaket saktere. I intervjuundersøkelsen er det intervjupersonenes verbale språk som er den sentrale empirien, men non-verbale uttrykk som kroppsspråk og ansiktsuttrykk er også viktige elementer som kan være verdt å notere i løpet av et intervju. Jeg noterte derfor underveis og brukte disse notatene i analysen sammen med de transkriberte intervjuene. Notater som gjøres underveis i intervjuet vil kunne ha betydning, og analyseprosessen starter altså allerede i intervjufasen (Dalen 2004, 62).

Ved å transkribere intervjuene blir intervjuene strukturert og dermed bedre i stand til å analyseres. Da er det lettere å få oversikt over materialet. Jeg valgte å transkribere alle intervjuene selv fordi det gir en unik mulighet til å bli bedre kjent med eget materiale (Dalen 2004, 61). Da jeg transkriberte valgte jeg å ikke inkludere alle "eh"-er, "hmm"-er og

lignende. Jeg vurderte om jeg skulle ta de med fordi de kunne gi meg en henspeiling på om informanten kanskje var usikker på det han/hun snakket om eller om det var et tema informanten syntes det var vanskelig å snakke om. Jeg konkluderte imidlertid med at det ikke var relevant for mitt forskningsprosjekt fordi de fleste av informantene representerte en organisasjon, og ikke seg selv. Jeg valgte også å ikke ta med mine egne ”mhm” som jeg brukte kontinuerlig for å bekrefte overfor intervjupersonene at jeg forsto hva de sa.

3.9. Validitet og reliabilitet

Validitet og reliabilitet er begreper som er best egnet i kvantitativ forskning fordi det er innenfor denne forskningen begrepene er utviklet. Det er derfor blitt utviklet andre begreper innenfor kvalitativ forskning som skal være bedre egnet til å vurdere kvalitative undersøkelser. Disse begrepene er pålitelighet, troverdighet og overførbarhet, hvor pålitelighet tar for seg undersøkelsens reliabilitet, og troverdighet og overførbarhet tar for seg undersøkelsens validitet (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009, 198).

Pålitelighet dreier seg om dataene som benyttes i undersøkelsen, hvordan de samles inn og hvordan de bearbeides. I min rapport har jeg gitt beskrivelser av hvordan jeg kom i kontakt med feltet og hvordan jeg rekrutterte informanter til intervju. Jeg har deretter beskrevet hvordan intervjuene foregikk og hvordan jeg bearbeidet de innsamlede dataene etterpå med transkribering og strukturering (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009, 198-199). Jeg opplevde i stor grad at alle informantene forsto de spørsmålene jeg stilte, og de gangene de ikke forsto dem ga de beskjed og jeg forklarte på nytt slik at spørsmålene ble forståelig. Etersom jeg brukte båndopptaker fikk jeg alle svarene på mine spørsmål på opptak og da jeg hørte gjennom opptakene erfarte jeg at jeg forsto informantenes svar. I tillegg sendte jeg transkripsjonene til dem slik at de fikk sett gjennom dem, og dermed oppklare eventuelle misforståelser. Jeg skrev ned svarene deres nøyaktig, men i rapporten har jeg fjernet unødvendige tankeord som *hmm* og *mhm*. Jeg vurderte om dette var riktig å gjøre, og kom fram til at de ordene ikke ville påvirke analysen. Informantene fortalte om sine egne tanker, opplevelser og kunnskap, og jeg synes de framsto som troverdige i måten de fortalte på.

Begrepet troverdighet handler om hvorvidt en metode undersøker det den har som formål å undersøke (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009, 199). Troverdighet er således bundet sammen med datainnsamling, analyse og rapportering, og det er også viktig at forskeren er åpen om og bevisst på at egne verdier og engasjement påvirker prosessen (Chambliss og

Schutt 2006; Halvorsen 2008, 72). Jeg har beskrevet mitt personlige engasjement for dette feltet og åpent reflektert over hvordan det kan påvirke forskningsprosessen.

Overførbarhet handler om hvorvidt resultater fra ett forskningsprosjekt kan overføres til lignende fenomener. I mitt prosjekt innebærer det om hvorvidt det jeg finner ut om hvilke konstruksjoner hjelpeapparatet lager av ungdommene kan overføres til hvordan de konstruerer andre marginaliserte grupper, eller om det jeg finner ut om det tverretatlige samarbeidet kan overføres til tverretatlig samarbeid på andre felt i sosialt arbeid. Enslige mindreårige på drift er en liten gruppe i Norge, selv om det er en stor gruppe globalt. Jeg tror de konstruksjonene jeg finner hos informantene i stor grad kan gjenkjennes i deres konstruksjoner av andre marginaliserte grupper og at deres karakteristikk av samarbeidet mellom organisasjonene kan overføres til andre felt, særlig innenfor flyktningfeltet.

3.10. Analyse

Det er både tidkrevende og utfordrende å analysere kvalitative data, og det finnes ingen standardiserte teknikker som viser hvordan det skal gjøres. Det er fordi kvalitativt datamateriale er ustrukturert informasjon (Halvorsen 2008, 210). Å analysere datamaterialet kan virke uoverkommelig, men det finnes noen verktøy som kan brukes til å organisere tekstmaterialet, komprimere meningsinnholdet i tekstene til kortfattede former, og framhente underliggende meninger i det som er blitt sagt i intervjuene (Kvale og Brinkmann 2010, 208). Da jeg hadde samlet inn datamaterialet og gjort det om fra tale til tekst, startet jeg prosessen med å analysere. Jeg har ikke brukt ett bestemt analyseverktøy, men var inspirert av koding eller kategorisering. Det innebærer at det benyttes ett eller flere nøkkelord til et tekstavsnitt med formål om å kunne gjenkjenne en uttalelse på et senere tidspunkt. Åpen koding viser til undersøkelse, sammenligning, analyse, kategorisering av data og begrepsliggjøring (Kvale og Brinkmann 2010, 208-209). Jeg hadde allerede før intervjuene en formening av hva slags informasjon jeg ønsket av informantene, og intervjuguiden min var derfor temapreget. Når jeg har et materiale hvor det er ulike tema som er i fokus kan jeg benytte temasentrerte tilnærminger til materialet. Dette innebærer en sammenligning av informasjon om hvert tema fra alle informantene (Thagaard 2009).

Da jeg skrev ut intervjuene på papir og leste gjennom dem, syntes jeg umiddelbart at jeg hadde fått svært mye informasjon fra informantene, og jeg så for meg en vanskelig prosess med å få behandlet dette. Før gjennomgang av intervjuene hadde jeg allerede bemerket meg noen tema som jeg ønsket å ha fokus på i analysen, og jeg så at disse temaene gikk igjen i

samtligte intervjuer. Jeg brukte en temasentrert tilnærming til materialet og valgte tre overordnede tema: syn på problemet, syn på samarbeid og syn på tiltak. Jeg markerte sitatene med markeringstusj hvor hvert tema hadde sin farge. Jeg laget så et analyseskjema på data hvor jeg satte alle sitater inni den kategorien de tilhørte. Dette ble for meg en oversiktlig framstilling av datamaterialet som gjorde behandlingen av funnene mye enklere, fordi jeg lett kunne se hva de ulike informantene hadde sagt om samme tema. Jeg leste og studerte analyseskjemaet nøye, og delte hver av de overordnede temaene inn i flere underkategorier.

I den videre behandlingen av datamaterialet har jeg ikke brukt noe bestemt verktøy, men jeg har holdt meg til de temaene og underkategoriene jeg valgte ut. Etersom hensikten med dette prosjektet var å se på informantenes ulike perspektiv har jeg trolig, i en grad, hatt en hermeneutisk tilnærming til datamaterialet. Ved å ha en forståelse av intervjuenes helhet har jeg fortolket dens deler, for så igjen å sette delene i relasjon til helheten. Jeg har slik beveget meg fram og tilbake mellom deler og helhet, slik som i den hermeneutiske sirkel, og det skal gi en dypere forståelse av intervjuenes mening (Kvale og Brinkmann 2010, 216-217).

3.11. Forskningsetiske refleksjoner

Det er alltid viktig å være seg selv bevisst etiske og moralske problemstillinger i et forskningsprosjekt. Det er spesielt viktig med etisk refleksjon i studier av mennesker. Etske problemstillinger er tilstedet i alle faser i en intervjuundersøkelse og det er av stor betydning å ta hensyn til dette fra begynnelsen av undersøkelsen, og helt til den endelige rapporten er klar (Kvale og Brinkmann 2010, 80). Samfunnsforskningen har med årene fått større plass i samfunnet og en økt betydning for samfunnsutviklingen. De etiske og rettslige aspektene ved forskningen har dermed også blitt vektlagt i større grad enn tidligere (Halvorsen 2008, 246).

I mitt forskningsprosjekt har jeg intervjuet mennesker som direkte og indirekte jobber med de ungdommene jeg forsøker å sette søkelys på. De ungdommene vi snakket om i intervjuene er en sårbar gruppe og dette fagfeltet kan derfor vekke sterke følelser både hos den som blir intervjuet og hos meg som forsker. Det var derfor viktig at jeg hele tiden var bevisst dette når intervjupersonene fortalte historier fra deres møter med guttene. Et annet aspekt ved i intervjuundersøkelsen er at retten til selvbestemmelse og autonomi blir ivarettatt. Det vil si at de som deltar i forskningen selv skal bestemme over sin deltakelse. Det er krav til informert samtykke i tilfeller hvor det er opplagt hvem som skal være informanter. Dette innebærer å gi skriftlig samtykke til deltakelse og ha mulighet til å trekke seg når som helst i prosessen (Johannessen, Tuft og Kristoffersen 2009, 93). Jeg sendte ut informasjonsskriv (vedlegg 1)

til alle deltagerne, hvor jeg beskrev forskningsprosjektet og informerte om at de ville være indirekte identifiserbare på bakgrunn av deres stilling og arbeidsplass. Informantene er alle voksne personer og informasjonen fra dem er ikke sensitiv. Alle informantene samtykket.

Vurdering av risiko for skade handler om at de som deltar i undersøkelsen skal utsettes for minst mulig belastning (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009, 94). I mitt forskningsprosjekt skal ikke informantene snakke om seg personlig, men om deres tanker om enslige mindreårige på drift. Å utsette informantene for personlig belastning vil ikke være en problemstilling i mitt prosjekt på grunn av at de fleste ikke representerer seg selv, men en organisasjon. Kun én av informantene ønsket å representere seg selv framfor sin arbeidsplass, og jeg var derfor spesielt bevisst på hvordan jeg framstilte ham.

Når et prosjekt omfatter behandling av personopplysninger eller opplysningene helt eller delvis lagres elektronisk, utløses konsesjons- eller meldeplikt (Johannessen, Tufte og Kristoffersen 2009, 96). Det feltet jeg beveget meg inn på for å innhente opplysninger kan sees på som et relativt lite felt og det er ikke mange personer som jobber med det. På bakgrunn av intervjupersonenes stilling i organisasjonene de jobber i, kan de derfor være indirekte identifiserbare. Jeg har imidlertid ikke innhentet sensitive opplysninger og det er dermed ingen etiske spørsmål knyttet til det. Selv om informasjonen jeg har innhentet ikke er sensitiv kan likevel personene identifiseres og meldeplikten er gjeldende. Jeg valgte å lagre intervjuene elektronisk på en datamaskin, og på grunn av det og identifiseringsaspektet, meldte jeg inn prosjektet til Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD) (vedlegg 2).

Kapittel 4. Syn på problemet

I den første delen av analysen vil fokuset være på informantenes beskrivelser og konstruksjoner av enslige mindreårige som lever på drift i Europa og som kommer til Norge. Deltagerne i studien tilhører ulike organisasjoner og har ulike mandat å forholde seg til. Det kan påvirke deres perspektiv på hvorfor det er et problem at en gruppe ungdom er på drift i Europa. Jeg er vil se om de har ulike oppfatninger av hvem guttene er og på hvilken måte de konstrueres. Jeg bruker sosialkonstruktivismen og organisasjonsteori for å belyse det.

4.1. Hvem er enslige mindreårige på drift?

Enslige mindreårige som er på drift er barn og ungdom som er under 18 år. Alle informantene uttrykker at dette er en gruppe ungdommer som det finnes lite kunnskap om, blant annet fordi de ikke ønsker kontakt med offentlige myndigheter og hjelpeapparatet, og prøver å skjule hvem de er. En informant, Irfan Qaiser, har en oppfatning av enslige mindreårige på drift hvor han ser på dem i et større migrasjonsbilde. Han konstruerer ungdommene som en svært sammensatt gruppe med ulike motiver for å migrere, men som underveis blir utsatt for den samme sårbarheten. Hans konstruksjon av guttene innebærer at mange av dem er i en sårbar situasjon og ender opp i samme typer nettverk som ønsker å utnytte dem i kriminalitet. Mitt inntrykk er at han ikke ser på dem som intensjonelle kriminelle, men uskyldige barn med svært få valgmuligheter.

Jeg tror de unge på drift i dag faller inn under et generelt migrasjonsbilde, der du har en veldig ulik gruppe barn og unge som har veldig ulike motiver for å migrere, men på veien så ender de opp med å dele en del fellestrekk. Det kan være de fysiske rutene, både folk som er blitt tvunget på flukt, unge som er ute etter spenning, bli sendt av foreldrene for jobb og utdanning, og de som fra første stund er utsatt for menneskehandel. Alle de møtes jo på veien, og blir utsatt for de samme sårbare situasjonene, samme utfordringene og i stor grad de samme nettverkene.

Uteseksjonens informant har inntrykk av at denne gruppen ungdommer som regel kommer fra nordafrikanske land og Romania. I likhet med Qaiser konstruerer informanten ungdommene som en gruppe som på grunn av sin sårbarhet blir rekruttert i nettverk som ønsker å utnytte dem. Informanten forteller at Uteseksjonen ofte møter guttene i Oslo sentrum, hvor de selger rusmidler.

Mange av de vi treffer er enten hovedsakelig nordafrikanske gutter, eller både gutter og jenter med rombakgrunn hovedsakelig fra Romania. Noen er rekruttert og har vært med det nettverket allerede før de kom til Norge tror jeg, og så noen blir rekruttert her tror jeg. Men jeg ser jo også en del av de ungdommene som kommer hit, så er de ofte

sånn 16 – 17 år, eller mer. Og da har de jo ofte levd sånn lenge, og er veldig slitne fysisk og psykisk, og har på en måte gitt litt opp. Hvis man spør ”Hvordan ser du for deg framtiden”, så har de jo ofte veldig vanskelig for å svare på det, for de har liksom ikke tenkt tanken at det kunne være mulighet for noe annet.

Informantens konstruksjon av guttene innebærer også en helsemessig del hvor de beskrives som fysisk og psykisk slitne etter å ha levd lenge på drift, og uten håp og tro på muligheten til å få et bedre liv. De har levd så lenge på drift at det er helt uvirkelig for dem å kunne tenke seg et annet liv. Informanten fra SaLTo mener også at guttene kommer fra nordafrikanske land og Romania, men inkluderer flere land som Syria, Mongolia og Russland.

Alt fra disse nordafrikanske, vestafrikanske og de kommer egentlig fra store... eller noen fra asiatiske land. Nå kommer de mer fra Syria og Romania også, ikke sant. Også innad i EU og utenfor. Men jeg ser jo hvert fall at det er størst utfordringer med disse nordafrikanske, for der er det nesten umulig å returnere. Også har du disse som også barnevernet har med å gjøre som er fra Mongolia og fra, ja, så det er de samme landene, og Russland er jo ganske høyt opp på den kriminalitetsstatistikken egentlig.

Informanten nevner i sin beskrivelse at det er mest utfordringer med de som kommer fra de nordafrikanske landene. Politiet møter ungdommene når de blir tatt inn for kriminelle handlinger, og politiets informant snakker mye om det kriminelle aspektet ved gruppen. ”*Det kan være besittelse eller salg av små mengder narkotika eller hva, ikke sant*”. Informanten fra politiet opplever også at dette er enslige mindreårige gutter fra nordafrikanske land som ofte ikke har identitetspapirer. Slik som informantene fra politiet og Uteseksjonen påpeker, mener også barnevernets informanter at guttene ofte er å finne i det åpne rusmiljøet i Oslo og konstruerer dem som nordafrikanske gutter uten håp og muligheter. ”*Vi mistenker at dette her er gutter som er antatt ofre for menneskehandel, at de blir presset til kriminalitet*”. Informantenes konstruksjon av guttene innebærer altså også menneskehandelsaspektet og at de er presset til kriminalitet, og er derfor enig i informantens påstand om at de blir rekruttert i nettverk som ønsker å utnytte dem.

Representanten for oppvekstseksjonen i Bydel St. Hanshaugen konstruerer gruppen som gutter i alderen 15 – 18 år som ofte kommer fra nordafrikanske land og det nære Østen.

Altså som gruppe så er de som alle andre grupper, veldig mangfoldige. Et kjennetegn er at de ikke har noen andre referansepunkter enn akkurat det å være på drift. Så veldig ofte så klarer ikke de å se seg selv i en offerrolle i starten. De fleste av de har startet ganske tidlig på den fluktruten rundt i Europa. 8 til 12 år. Og det er tidlig.

Informantens bilde av guttene kan her minne om informanten fra Uteseksjonens måte å konstruere ungdommene på, som en gruppe som har vært på drift lenge, kanskje helt fra de var 8 år. I informantens konstruksjon av guttene inkluderes også måten guttene ser på seg selv, nemlig at mange ikke klarer å se seg selv som ofre i starten og ikke vet om noe annet liv enn det å være på drift. Oppvekstseksjonens informant mener, i likhet med Uteseksjonens informant, at guttene har vanskelig for å se for seg et annet liv. I beskrivelsen av guttene inngår også forsvinningselementet. Representanten for oppvekstseksjonen sier at her *”(...) ligger det og en utfordring i at en del blir tatt av politiet og sluppet, sånn at de forsvinner fra systemet”*. Den sosiale konstruksjonen av guttene som informanten uttrykker her kan se ut til å være at de på en måte ikke eksisterer for offentligheten. De forsvinner fra systemet og så vet ingen hvor de er. Informanten fra UDI sier at

Vi vet jo veldig lite om dem, de sier lite, om seg selv. De sier lite om hvor de kommer fra. Det kan være ulike grunner til det. At de og kan oppgi feil land å komme fra. Og det er jo et stort problem i forhold til identitet. De kommer ofte og søker asyl og på en måte forsvinner litt. De unndrar seg omsorg, de ønsker ikke selv å opplyse saken sin. Så det er utfordring i forhold til å skulle følge de opp.

Informanten viser at det er en gruppe som det er veldig lite kunnskap om. Dette mener informantene er fordi ungdommene selv ikke ønsker å fortelle hvem de er. Det kan forklares med det flere av informantene uttrykker; at de er redde for å bli sendt ut og derfor forsøker å skjule hvem de er og unngå kontakt med offentlige myndigheter. Informanten fra UDI sier også at de har en tendens til å forsvinne, og det virker beskrivende for denne gruppen.

Informantenes konstruksjoner av de enslige mindreårige skapes i sosial samhandling med andre. Informantene er påvirket av de mulighetene og begrensningene som gis av deres organisasjoner. Dette kan også sees i sammenheng med Meads begrep om den generaliserte andre, som i dette tilfellet refererer til de verdier, normer og idealer, som kjennetegner organisasjonene. Informantene inkorporerer forventninger fra den generaliserte andre og gjør dem til en del av sitt selv.

4.2. Voksen eller mindreårig

Informantene i studien nevner problemer og utfordringer vedrørende spørsmål om alder på ungdommene. Hvilken alder ungdommene har, har stor betydning for hvilke rettigheter og plikter de har og er av stor betydning når UDI skal behandle en asylsøknad. Dersom det er tvil om en asylsøker er voksen eller mindreårig foretas det en aldersundersøkelse. På

Utlendingsdirektoratets nettsider opplyser de at resultatet av aldersundersøkelsen spiller en sentral rolle under behandlingen av asylsøknaden. Det er ulike rettigheter for barn og voksne som kan føre til ulike vedtak på søknad om asyl. Aldersundersøkelsen foretas altså for å kunne skille barn fra voksne som lyver om sin alder. Dersom resultatet fra aldersundersøkelsen sår tvil om søkeren er mindreårig eller voksen skal UDI vurdere søkeren som mindreårig (Utlendingsdirektoratet 2009a). *"Nå viser det seg at kanskje over to tredjedeler har høyere alder enn det de sier at de har"*. Dette hevder SaLTo-koordinatoren, og mener at det kan føre til at politiet føler at de forsøker å lure asylinstituttet. Qaiser forteller imidlertid om en annen utfordring vedrørende alder:

Vi har indikatorer på at barn oppgir å være voksne i Italia for å få arbeidstillatelse, for det gir mest utbytte der. Når de har oppgitt at de er voksne da, så gjør ikke Norge en ny, egen aldersundersøkelse, nødvendigvis. Det betyr at når de kommer til Norge så vil jo de oppgi at de er enslige mindreårige. Problemet om det er sant eller ikke, det vet vi jo ikke. Men poenget er at når de først har oppgitt at de er voksne i Italia, så utfordres ikke det. Og du blir sendt tilbake som voksen. Og i det så kan det jo ligge et sårbarhetsmoment.

Qaiser konstruerer de enslige mindreårige som sårbare ungdommer som må gjøre det de kan for å overleve, som for eksempel å lyve om sin alder. Informantene fra barnevernet mener at det viktigste er å kunne gi hjelp, ikke hvor gamle de som får hjelp er.

Og vi er også opptatt av å hjelpe dem som virkelig trenger hjelp. Også er det ikke sånn at vi tenker at vi blir lurt. Men da tenker vi "Okei, da stemte ikke den historien da, men da har vi fått avkreftet det". Og heller på en måte plassere en ungdom for mye enn en for lite. Heller hjelpe en 18-åring enn å unnlate å hjelpe en 16-åring.

Informantene uttrykker et syn på ungdommene som innebærer å gi dem tillit inntil de får avkreftet det de har fortalt. I informantenes konstruksjon av ungdommen ligger det en holdning om at det mest betydningsfulle er å hjelpe, selv om det betyr at barnevernet hjelper noen som er over 18 år. Alder er en viktig faktor for UDIs saksbehandlere, da det kan avgjøre hvorvidt noen får oppholdstillatelse eller ikke. I følge representanten for UDI er det en utfordring i å skulle avgjøre dette, da mange ikke møter opp til aldersundersøkelse. *"Hvis de ikke tar aldersundersøkelse, hvis de ikke møter opp til intervju, så skal jo de (saksbehandlerne) sitte å fatte vedtak likevel"*. Hvis en asylsøker ikke møter opp til aldersundersøkelse og intervju har ikke saksbehandler noe å basere avgjørelsen på, så fremt ikke andre instanser har kommet med informasjon. På UDI sine nettsider står det at mange forsvinner før aldersundersøkelsen er gjennomført fordi den trolig vil vise at de er over 18

år.¹⁰ Politiets informant tror mange velger å forsvinne før aldersundersøkelsen fordi de ikke er under 18 år. Informanten konstruerer, etter mitt inntrykk, ungdommene som noen som forsøker å utnytte asylinstituttet, og på den måten mistenkeliggjør guttene.

SaLTo-koordinatoren mener at aldersundersøkelsen er så vid at det er vanskelig å si noe konkret om hvilken alder ungdommene har. Informanten peker på at det er et svært viktig skille mellom barn og voksne fordi de som er voksne ikke har de samme rettighetene som barn har. *”Den kan ikke si noe veldig konkret. Det er en kjempeutfordring. Alle rettigheter i Norge er jo basert på hvilken alder du har”*. De som blir konkludert med å være over 18 år mister dermed en del rettigheter som de hadde hatt dersom de var under 18 år. Informantens konstruksjon av ungdommene innebærer et rettighetsperspektiv, hvor ungdommene får eller mister rettigheter bestemt av et system som ellers vet lite om dem. Informanten fra oppvekstseksjonen mener også at alder er en stor utfordring, og mener, på samme måte som barnevernets informant, at vi ikke burde skille så sterkt mellom de som er barn og de som nettopp er blitt voksne. *”(…) altså de som er 18, 19, 20, de var nettopp barn, og menneskehandlingen skjedde mens de var barn, og plutselig skal vi behandle de som voksne. Det er der jeg synes et av problemene ligger. (...)Traumatiseringen og alt det er jo ikke over selv om du er fylt 18”*.

4.3. Den vanskelige kontakten

Ungdom som lever på drift forsøker å unngå kontakt med offentlige myndigheter (SaLTo 2012, 26). Vanskeligheten i å få kontakt med guttene er en utfordring som er gjennomgående i de fleste intervjuene. Uteseksjonens informant tror det bunner i at de har gjort kriminelle handlinger og ikke har lovlig opphold i Norge. Informanten mener også at det står andre personer bak guttene som forsøker å hindre dem i å ha kontakt med hjelpeapparatet. Ved å se på guttene som styrt av andre mennesker konstrueres de i en utnyttelsessituasjon.

Det har skjedd ved flere anledninger at de selvfølgelig har vært veldig skeptiske fordi de ikke vet hvem vi er. De skjønner at vi er en eller annen form for offentlig ansatt, eller at vi hvert fall ikke er ute etter å selge eller kjøpe rusmidler da. Det har også hendt at andre voksne som de har vært sammen med aktivt har gått inn og brutt kontakten, prøve å distrahere oss på en måte eller ved å si til disse guttene at de ikke skal snakke med oss. Og noen ganger går de fysisk inn og tar tak i armen deres og skyver de litt vekk.

¹⁰ <http://www.udi.no/Nyheter/2013/Enslige-mindrearige-som-forlater-mottak-/> (24.04.2013)

Barnevernets informanter forteller at de kommer i kontakt med ungdommene dersom de blir plassert i institusjon. Utenom det vet de ikke hvor de oppholder seg, og det er vanskelig å finne dem fordi de er så forsiktige med å oppgi korrekt identifikasjon. De tror kontakten er vanskelig å etablere av ulike årsaker, blant annet på grunn av politiets agering i andre saker som kan virke skremmende på ungdommene. Videre forteller informantene at de sjelden kommer i kontakt med de som det blir sendt bekymringsmelding om: *"Altså, vi har kanskje hatt 15 ungdommer meldt inn, også har vi snakket med to"*. Det ser ut til at kontakten med ungdommene er svært utfordrende, men også barnevernets informanter konstruerer ungdommene som determinerte og at deres livssituasjon skyldes forhold i samfunnet. Konstruksjonen av ungdommene som informant fra UDI uttrykker innebærer også at de ikke ønsker kontakt og forsøker å skjule hvem de er. *"De vil på en måte ikke opplyse saken sin. Og det kan være vanskelig å få de til å komme til intervju. Så på en måte den unndragelsen av omsorg er kanskje det mest spesielle med den gruppa da"*. Informanten trekker altså fram at gruppen forsøker å unndra seg omsorg, og at det er lett å tro at de ikke ønsker hjelp, men at UDI skulle blitt bedre på å nå ungdommene. Hos UDIs informant konstrueres ungdommene som noen som bevisst tar et valg om å ikke ha kontakt med offentlige myndigheter, samtidig som informant ser at det kanskje legges for lite til rette for kontakten.

Det kan virke som politiets informant konstruerer guttene som noen som forsøker å lure asylinstituttet: *"De påberoper seg å være fra andre arabiske land enn det de faktisk er. Sånn at man vet at kommer man fra Marokko så får man jo avslag. Er det Irak er det hvert fall grunn til å jobbe videre med saken, sånn fra UDI hold da"*. Informanten opplever at mange i denne gruppen lyver om hvor de er fra og at det kan gjøre at det fins lite kunnskap om dem og at kontakten er vanskelig. Informant legger ansvaret for den dårlige kontakten på de enslige mindreårige, fordi de ikke oppgir korrekt informasjon om seg selv. Samtidig viser informant forståelse for dette ved å si *"Hva skal du gjøre for å overleve? Da må du ty til kriminalitet og ymse virksomhet sant"*. Informanten viser her en forståelse for at guttene er i en vanskelig livssituasjon og at det de gjør er et forsøk på å overleve. Politiet har, etter mitt inntrykk, et kritisk og mistenksomt blikk på gruppen, men det kan være fordi de tar seg av det kriminelle aspektet av problemet og deres oppgave er å beskytte samfunnet mot kriminalitet. Politiets representant snakker ikke så mye om kontakten med ungdommene, noe som kan ha med å gjøre at de ikke har i oppgave å yte hjelp til dem, men å arrestere de som er kriminelle. Slik som politiets informant, snakker heller ikke Qaiser så mye om kontakten med

ungdommene. Han forteller at han hovedsakelig møter ungdommene når han er på besøk i asylmottak. Da er han imidlertid i kontakt med de som allerede er inne i systemet, og dermed allerede har etablert kontakt med hjelpeapparatet. Informanten fra oppvekstseksjonen mener at den vanskelige kontakten skyldes svikt på flere nivå. Blant annet er det en utfordring at en del i denne gruppen blir tatt av politiet og sluppet ut igjen fordi de er mindreårige, og på den måten forvinner fra systemet. *"Det er ingen tvil om at det er mange som slipper unna nettet"*. Informanten ser på kontaktproblemene i et strukturperspektiv og hevder at det er feil i hjelpeapparatet som gjør at ungdommene glipper. Mitt inntrykk er at informanten konstruerer ungdommene som en utsatt gruppe som er i den situasjonen på grunn av forhold i samfunnet.

SaLTo-koordinatoren gir hjelpeapparatet ansvaret for den dårlige kontakten med ungdommene ved å si at *"Vi kommer liksom ikke ordentlig i kontakt med dem"*. Informanten sier med dette at det er hjelpeapparatet som ikke kommer i kontakt med dem, og tar derfor ansvaret bort fra ungdommene. I likhet med informanten fra oppvekstseksjonen, ser også informanten fra SaLTo disse utfordringene i lys av strukturer: Konstruksjonen av ungdommene er at de har havnet i denne situasjonen på grunn av forhold i samfunnet.

Informantene legger i forskjellig grad ansvaret for den dårlige kontakten på hjelpeapparatet og de enslige mindreårige. Det kan ha sammenheng med deres konstruksjoner av ungdommene. De som konstruerer ungdommene som ofre legger mer ansvar på hjelpeapparatet enn de som ser på dem som noen som forsøker å utnytte asylsystemet. Måten informantene konstruerer den enslige mindreårige på er skapt i interaksjon med andre, og kan være påvirket av de organisasjonene de er ansatt i. På grunn av at organisasjonene har ulike mål, prioriterer de ulikt, og det kan påvirke informantenes perspektiv på fenomenet.

4.4. Asylinstituttet

Ettersom mange i gruppen enslige mindreårige på drift lever av kriminalitet, blir en del påtruffet av politiet. I en slik situasjon velger de aller fleste, i følge informantene, å søke om asyl for å slippe å bli sendt ut. Når det gjelder asylinstituttet er inntrykket mitt at informantene konstruerer ungdommene på ganske ulike måter. Politiets informant fokuserer mest på at guttene i utgangspunktet ikke ønsker å søke om asyl og derfor jobber de hardt for å skjule hvem de er *"fordi de vet at hvis de først blir tatt av politiet så søker de om asyl, så tar de fingeravtrykk og de legges i en sentraldatabase som alle landene har tilgang til"*. Politiets informant hevder også at det er problemer vedrørende denne gruppen i mottakene. *"(...) 'Okei nå har jeg et rom som Staten betaler', og så får de da inn kompiser og venner. Så det er*

veldig mye uro og veldig mye bråk og styr rundt denne gruppen da for å si det sånn. (...) Folk sitter jo gladelig igjen i tre måneder på dette utlendingsinternatet. 'Okei, sitter her jeg, får mine dagpenger, spiller biljard og har det greit'". Mitt inntrykk er at guttene her konstrueres som noen som utnytter asylsystemet før de drar videre, selv om informanten ved flere anledninger viser forståelse for det.

De som blir plassert i mottak kan selv velge om de vil ta i mot dette botilbudet. Representanten for UDI ser at utfordringen med at dette er frivillig, er at en del ikke innordner seg og kan forsvinne fra mottak i perioder. Informanten legger dermed litt av ansvaret på ungdommene ved å si at *"de innordner seg ikke."*, men samtidig ser det ut til at informanten ser sammenhengen mellom forsvinningene og at det er et frivillig tilbud. Det kan derfor være systemet som har feilet ved å ikke kunne tilby ungdommene tiltak som er tilpasset dem. I 2012 var det 104 enslige mindreårige som forsvant fra mottaket de bodde på uten å oppgi ny adresse. Flertallet av de som forlater mottakene er mellom 16 og 18 år og mange forlater mottak frivillig, men noen av forsvinningene gjør hjelpeapparatet bekymret. De forsvinningene som gir grunn til bekymring er de hvor det mistenkes at det er fare for menneskehandel (Utlendingsdirektoratet 2013).

Uteseksjonen ser også på forsvinningsaspektet som et stort problem og ser på faktorer som ligger utenfor ungdommene. Min tolkning er at informanten konstruerer guttene som styrt og kontrollert. Kanskje de tar egne valg, men valgene kan være styrt av andre. Årsaker som informanten mener kan ligge bak forsvinningene er lite språkkompetanse på mottaket, at de har truffet bekjente som de har dratt med eller at de kan ha blitt hentet av bakmenn.

At de ikke har klart, enten med språkkompetanse på mottaket, eller andre ting som har gjort at det ikke har fungert så veldig bra, og at de har dratt derfra. Eller at de har på en måte truffet bekjente og dratt sammen med de, det vil si kanskje blitt hentet av bakmenn da eller nettverket som de har vært en del av.

Informanten ser tilsynelatende på årsakene til forsvinningene som faktorer som ligger utenfor ungdommene, men at det likevel er en aktiv handling. Spørsmålet er om forsvinningene er frivillige eller om det ligger et utnyttelsesaspekt bak. Oppvekstseksjonens representant fokuserer i stor grad på utnyttelsesaspektet ved å hevde at guttene har mye lojalitet til bakmenn og at det kan være en av hovedårsakene til at de forsvinner fra mottak. Informanten viser blant annet hvordan guttene holder seg i nettverket sitt med håp om å etter hvert klatre i gradene og få større frihet.

En av grunnene til at de forsvinner er, tror jeg, at de har en stor grad av lojalitet til bakmennene. Det er ikke gjort mye forskning på det, men det som er blitt fortalt når jeg har og snakket med folk i andre land, er at de har erfaring med at en menneskehandlet blir en menneskehandler. Litt som du har i mafiasystemet, at først er du en liten løpegutt som er fullstendig styrt, også går du i gradene. Jeg tror mange av disse her har et mål om å bli en som er høyere oppe. Og da tror de nok at de er friere, men veldig sjelden så blir de fri, for det sitter jo alltid noen lenger oppe.

Informanten konstruerer her guttene som kontrollert og under utnytting, med et håp om å oppnå større frihet. Barnevernets informanter mener at en stor utfordring er at barna ikke ser noen annen mulighet enn å søke asyl, og derfor rømmer når de har blitt plassert i mottak og på nytt er på drift. Her blir ungdommene konstruert som aktive individer ved at de rømmer. Det kan imidlertid ligge tvang bak rømmingen som ikke er synlig for mottaksansatte og andre, og informantene antyder at ungdommene ikke føler at de har andre valg. Informantene nevner også det samme som UDI påpekte om at tilbud om mottaksplass er frivillig *"(...) så dersom de ikke vil bo der så er det greit på et vis. Og det og er jo litt problematisk. (...) Og det er nettopp fordi UDI ikke har et lovfestet ansvar ikke sant. Så det er en del sånne systemgreier rundt det da"*. Informantenes konstruksjon av ungdommene tyder på at de er uten mange valg og alternativer og blir styrt av et sviktende system. Informanten fra SaLTo tror også at frivillighetsaspektet ved botilbudet som ungdommene får er med på å gjøre at de forsvinner fra mottakene. *"de velger å reise fra mottaket for det er frivillig hvis du er mellom 16 og 18 år"*. Etter min mening konstruerer informanten ungdommene som litt mer autonome enn noen av de andre informantene, ved å vektlegge at de selv velger å reise. Det kan imidlertid hende at informanten mener at mottaket ikke er tilpasset denne gruppen og at det er årsaken til at mange ikke klarer å bo der. Er det slik, legger informanten også ansvar på hjelpeapparatet som skal sette inn tiltak som er tilpasset den enkelte. Qaiser konstruerer, etter mitt inntrykk, ungdommene som offer for et system med for dårlig kompetanse og kunnskap. Han sier at mange i mottakene har god flyktningkompetanse, men mangler barnekompetanse, og han føyer seg dermed i rekken med de som mener at de tilbudene guttene får ikke er tilpasset deres behov.

4.5. De andre barna

"De blir på en måte en annenrangs gruppe". Dette er et sitat fra SaLTo-koordinatoren som forsøker å vise hvordan ungdom som er på drift blir behandlet annerledes enn norske barn. De fleste informantene, med unntak av informantene fra UDI og Politiet, har et fokus på hvordan de enslige mindreårige i Norge blir behandlet og sett på som forskjellige fra norske

barn. Qaiser ser på guttene som likeverdige som andre barn og mener at alle barn i Norge skal ha de samme rettighetene. Han sier imidlertid at det er tydelig at de enslige mindreårige har reduserte rettigheter.

Bare snu på det da. Hvis man sier at 'jaja, men det går jo helt greit med de reduserte rettighetene for de enslige mindreårige'. Ja, men da kan du jo tjene masse penger på å redusere rettighetene til alle de norske også, for tydeligvis går det veldig bra for barn med minimumsrettigheter. Hvis man mener at det er forsvarlig og at det går helt greit uten at det gir nevneverdig betydelig skade, så burde man jo kunne redusert rettighetene til resten av norske barn også.

Informanten spør seg selv hva det gjør med oss mennesker når vi begynner å differensiere barna. Informanten mener at alle barn er likeverdige og skal ha de samme rettighetene, og har derfor et sterkt rettighetsperspektiv på denne problematikken. Jeg tror ikke det ville være legitimt for norske myndigheter og majoritetsbefolkningen å behandle norske barn på samme måte som enslige mindreårige blir behandlet, og noe må da endres i måten enslige mindreårige blir behandlet på. Norge er gjennom barnekonvensjonen forpliktet til å gi flyktningbarn beskyttelse og humanitær hjelp, og til å sørge for at barn uten omsorgspersoner får sine behov ivaretatt.

Barnevernets informanter er også inne på rettighetsaspektet og spør hvorfor disse barna ikke skal ha samme rettigheter som norske. *"Barn har stort sett ganske lik utvikling hvis de får mulighet, og like behov uavhengig av hvor de er fra. Og da skal man ha like rettigheter, og det ser vi er mangelfullt da. Man skal jo ikke bruke så mye penger på B-laget"*. Informantene mener at det brukes helt andre ressurser på norske barn. *"Det er jo andre ungdommer som stikker fra institusjoner og fosterhjem og. Da legger vi alle kluter til for å finne dem"*. Informantene spør hvorfor det skal være annerledes for denne gruppen, og konstruerer de unge på drift som B-laget som i utgangspunktet skal ha like rettigheter som andre barn, men som blir nedprioritert av hjelpeapparatet fordi de ikke er norske. Informantene hevder på den måten at det eksisterer forestillinger om disse barna som 'de andre' barna, de som ikke er norske og ikke er våre barn. Dette kan sees i et orientalistisk perspektiv, hvor ungdom på drift blir sett på som ukjente, fremmede og annerledes. I et slikt perspektiv lages det et skille mellom norske barn, og barn på drift. På den måten opprettholdes den norske identiteten og tilhørighetsfølelsen, og det bidrar til å definere hva som er typisk norsk.

UDIs informant peker på ressurser som en utfordring som gjør at de enslige mindreårige blir nedprioritert. Informanten mener at fordi ungdommene ikke ønsker hjelp blir ikke ressursene

prioritert på dem. Etter mitt inntrykk konstrueres guttene her som en gruppe som ikke blir prioritert av hjelpeapparatet, men litt av ansvaret legges også på guttene fordi de ikke ønsker hjelp. *”Alt er jo en kamp om ressurser og så må du få legitimitet for at du skal bruke de knappe ressursene på akkurat den gruppen, når det finnes veldig mange andre som kanskje vil ha oppfølging og hjelp da”*. Det blir altså ikke lagt inn mye ressurser, og de knappe ressursene som finnes må denne gruppen konkurrere om mot norske barn og andre barn som ønsker hjelp.

Opplevelsen av at ungdommene i denne gruppen ikke ønsker hjelp er en utfordring som flere av informantene nevner. De ønsker ikke hjelp, og det kan oppleves som meningsløst å bruke ressurser på en gruppe barn som ikke ønsker hjelp. Flere hevder at dette er en av årsakene til at forskjellene mellom de enslige mindreårige og de norske barna er så store. SaLTo-koordinatoren mener også at det er mangel på ressurser og at de ressursene som finnes prioriteres på norske barn. Informanten konstruerer guttene på samme måte som flere andre: Som en gruppe som ikke blir prioritert fordi de ikke er norske og ikke er ”våre” barn. *”(…) når du har hundre andre som står og venter på plasser ikke sant, så er det vanskelig å få godkjenning for å plassere disse her dessverre. (…) hvis man hadde nok penger til alle, så slapp jo disse å konkurrere med andre norske”*. Når barna i denne gruppen ikke får den sammen hjelpen som norske barn har kanskje Qaiser rett i at de har reduserte rettigheter. Det ser dermed ut som hjelpeapparatet og myndighetene plasserer norske i én gruppe, og ungdom på drift i en annen gruppe. De norske ungdommene er en del av et ’oss’, mens ungdom på drift er ’de andre’. Dersom hjelpeapparatet ikke ser på ungdommene som våre barn, synes de kanskje heller ikke at de har ansvar for dem. Informantene konstruerer et A- og B-lag hvor de enslige mindreårige kommer ut som den tapende part.

Uteseksjonens informant sier at hjelpeapparatet ikke er godt nok forberedt på å hjelpe ungdommene i denne gruppen. Informantens konstruksjon av ungdommene bygger på en tanke om at de har like rettigheter som andre barn, men har behov som dagens hjelpeapparat ikke er gode nok til å møte. Slik legger informantene mye av ansvaret over på hjelpeapparatet, og eksemplifiserer hvordan disse barna blir nedprioritert med en fortelling om en gutt Uteseksjonen traff i det åpne rusmiljøet. Han fikk oppholdstillatelse og ble plassert i et bofellesskap. Han rømte imidlertid fra dette bofellesskapet, og Uteseksjonens informant tror årsaken til det var at det lå for nært Oslo og hans gamle nettverk.

Når det hadde gått noen dager ringte vi (...)’ja, hvordan forholder dere dere til den bekymringsmeldingen, det haster. Han trenger å få vite. Han kommer tilbake hvis han får et annet tilbud.’ Så viste det seg at de ikke en gang hadde registrert den bekymringsmeldingen som en vanlig bekymringsmelding, men bare sendt den litt til orientering til lederen for det bofellesskapet han hadde blitt bosatt i, og det var litt sånn, ’nei, vi har ikke noe tilbud til sånne som han, vi har et bofellesskap’.

Eksempelet kan vise hvordan guttene i denne gruppen ikke blir prioritert like høyt som norske barn og hvordan deres situasjon kanskje ikke blir tatt alvorlig nok. Denne gutten glapp for systemet og siden det har ingen sett han. Informanten fra Uteseksjonen påpeker at denne gutten ønsket hjelp og unndro seg ikke omsorg slik mange gjør. Likevel klarte ikke systemet å hjelpe han. Her viser informanten til et sterkt skille mellom ’oss’ og ’de andre’ i hjelpeapparatets konstruksjon av de enslige mindreårige. Det kan også gi uttrykk for at det ikke eksisterer et ønske om å hjelpe. Gullestad mener at det konstitueres et ’vi’ og et ’dem’ for å opprettholde forestillinger om ’vårt’ nasjonale fellesskap. Kanskje ungdommene på drift ikke får tilpassede hjelpetiltak fordi myndighetene håper at de vil forsvinne igjen? Slik kan nordmenn opprettholde sin nasjonstilhørighet ved å fortsatt distansere seg fra dem. Det kan bidra til å styrke nordmenns forestillinger om seg selv som det motsatte av disse barna.

Barnevernets informanter diskuterer hvorvidt det burde være mulig å bruke tvang med denne gruppen slik at de ikke forlater mottak. Det er *”(...) et frivillig tilbud, også kan de bare gå, og vi tenker at det er jo helt... det er jo paradoksalt, man gjør jo ikke sånn. Man lar jo ikke bare ungene gå hvis de ikke vil”*. Informantene mener at ingen ville gjort det med sine egne barn eller med norske barn som bor i institusjon, og konstruerer gruppen som diskriminerte. Man kan spørre seg selv om hvorfor hjelpeapparatet lar disse barna dra sin vei, og hvorfor det ikke settes inn ressurser til å lete etter dem slik det gjør når norske barn forsvinner. Kan det være at myndighetene ikke føler ansvar for å hjelpe, og dermed synes det er greit at de forsvinner? Skillet mellom ’oss’ og ’de andre’ kommer også her sterkt til uttrykk. Informanten fra oppvekstseksjonen tar også opp dette skillet og hevder at myndighetene og hjelpeapparatet ikke klarer å hente opp nok empati for denne gruppen, fordi de mener at de ødelegger for mye. Hva med norske barn som er kriminelle og ødelegger mye? Klarer storsamfunnet å hente opp nok empati for dem? I likhet med barnevernets informanter, påstår informanten at vi har et A- og B-lag: vi har norske barn og vi har de andre. De norske barna er våre barn, mens denne gruppen ikke blir sett på som våre barn, og følelsen av forpliktelse til å gi hjelp er kanskje ikke like mye tilstedet. Informanten konstruerer ungdommene som diskriminerte og marginaliserte, og sviktet av et samfunn som ikke bryr seg om dem fordi de ikke er

norske. Qaiser mener at vi er forpliktet til å hjelpe, norsk eller ikke norsk, barn er først og fremst barn. Han sier *"Hvis du ser et barn som holder på å drukne og du begynner å tenke 'Er det mitt barn?', så har du tenkt en tanke for mye"*. Han sier at man skal gjøre det umiddelbare, og hjelpe uansett hvem sitt barn det er.

I Norge har vi en barnevernlov som gjelder for alle barn som oppholder seg i riket, og det inkluderer unge som er på drift som oppholder seg i Norge. Oppvekstseksjonens informant mener at selv om vi har en barnevernlov som skal sikre at disse får hjelp, så får de den ikke. *"Vi har en barnevernlov som sier at barn som er i krise og har problem skal få hjelp, og der ligger problemene med A- og B-verdiene her, fordi den type hjelp ville vi gitt alle barn med opphold i Norge, norsk statsborgerskap, men vi gir den ikke til disse"*. Hvorfor er det slik at vi gir denne hjelpen til norske barn, men ikke til denne gruppen? Mange informanter mener det er fordi majoriteten skiller mellom de som er norske og de som ikke er norske, og på den måten konstrueres barna i to ulike klasser med de enslige mindreårige i underklassen.

Dette skillet mellom norske barn og barna tilhørende denne gruppen som mange av informantene skildrer kan forklares med Saids orientalisme. I et orientalistisk perspektiv definerer vi enslige mindreårige på drift som forskjellig fra norske barn. Ved å konstruerer disse barna på én måte forsøker vi, majoriteten, å opprettholde vårt nasjonalt fellesskap. Vi styrker vår indre tilhørighet og konstruerer vårt fellesskap ved å konstruere dem som annerledes. Mange av informantene gir uttrykk for at ungdommene blir sett på som kriminelle, som utlendingssaker og som en gruppe som ødelegger for oss. Det er majoritetens konstruksjon av 'de andre', det motsatte av oss og våre barn. Vi definerer derfor oss selv når vi definerer dem. Disse ungdommene kommer nettopp fra det Said kaller Orienten, de arabiske og nordafrikanske landene, de tidligere kolonilandene. I kolonitiden brukte koloniherrne karakteristikkene av Orienten, som brutale, primitive og late, til å legitimere kolonialiseringen. Det er lenge siden kolonitiden, men en del av informantene uttrykker at det er et tydelig skille mellom 'oss' og 'de andre'. Mitt inntrykk er at majoriteten i dag bruker karakteristikkene av ungdommene som kriminelle og ødeleggende, til å legitimere at de ikke får sine rettigheter ivaretatt. Det er majoriteten, 'de norske', som har makt til å konstruere og definere ungdommene og holde dem i en underlegen posisjon. Styrker vi vår egen identitet og kultur ved å se på oss som annerledes enn de unge som er på drift og det de kommer fra? Orientalisme skaper forestillinger som Vesten benytter for å kategorisere det fremmede. De

norske barna er A-laget, mens disse ungdommene er B-laget. ”Det er kanskje C-laget, de guttene her”, poengterer barneverntjenesten.

Informantene fra politiet og UDI hadde ikke et like sterkt fokus på å tydeliggjøre hvordan majoriteten skiller mellom ungdom på drift og norske barn. Det kan ha noe med at de har andre oppgaver å forholde seg til. Politiets oppgave er først og fremst å få tak i de som gjør kriminelle handlinger og de har ingen omsorgsansvar for dem. Organisasjonsteori påpeker at organisering kan medføre prioritering av bestemte grupper, og dermed også nedprioritering av andre grupper. Informanten fra politiet jobber ikke kun med enslige mindreårige på drift, men mange flere grupper, og det kan innebære at andre grupper kan bli tatt mer hensyn til enn akkurat denne gruppen. Organisasjoner har maktsentre som peiler dem inn mot bestemte mål. Det vil si at informantene ikke står alene om å velge hvilke aktører eller problemer de skal prioritere. UDI har ansvar for de mellom 15 og 18 år som søker om asyl. UDI jobber imidlertid kun med utlendingssaker, og det kan være en forklaring på hvorfor UDI ikke sammenligner enslige mindreårige på drift med norske barn.

Informantene har ulike oppfattelser av virkeligheten, og står i ulike organisasjoner hvor de møter forskjellige forventninger. Ved å bruke Mead kan vi se hvordan informantene inkorporerer forventninger fra den generaliserte andre. Da ser de seg selv fra den generaliserte andres perspektiv, og konstruerer sin virkelighet. Måten informantene konstruerer enslige mindreårige på drift skjer altså i interaksjon med andre, dersom vi sier det med Mead. Dersom vi også ser dette med organisasjonsteori, kan informantene stilles forventninger i sine organisasjoner, som da representerer den generaliserte andre. Informantenes ’me’ gjør at de kan vurdere seg selv ut i fra organisasjonens verdier og normer, og informantenes ’I’ responderer på dette og inkorporerer organisasjonenes forventninger i selvet. Med Mead og symbolsk interaksjonisme kan vi se hvordan organisasjonene stiller forventninger som informantene inkorporerer i sitt selv, og som videre påvirker konstruksjonen av enslige mindreårige. Symbolsk interaksjonistisk og sosialkonstruktivistisk perspektiv innebærer at informantenes konstruksjon ikke er skapt av dem alene og isolert, men gjennom samhandling med andre. Informantenes konstruksjoner av ungdommene er altså skapt gjennom sosial samhandling.

4.6. Kriminell eller offer?

I 2011 var det registrert 274 mulige ofre for menneskehandel i Norge.¹¹ Enslige mindreårige på drift som oppholder seg i Oslo er ofte å finne i det åpne rusmiljøet hvor de selger rusmidler. Ungdommenes kriminelle aktivitet er et tema i alle intervjuene.

Representantene for barnevernet mistenker at guttene som er på drift er ofre for menneskehandel og blir presset til kriminalitet. Informanten konstruerer barna som ofre, som er under utnytting og kontroll av andre som presser dem til å gjøre kriminelle handlinger. UDIs informant deler de samme mistankene, men mener at de ikke kan se all kriminalitet som organisert og all organisert kriminalitet som menneskehandel, og at dette er spesielt vanskelig for å politiet å se. Informanten fra politiet bekrefter i stor grad påstanden fra UDIs informant: *"Oslo Politidistrikt har ikke jobbet med én person i denne gruppen knyttet til det menneskehandelsperspektivet"*. Hvordan kan det ha seg at barnevernets informanter mener at mange i denne gruppen trolig er utsatt for menneskehandel, mens politiet informant hevder at de ikke har påtruffet én i denne gruppen som er utsatt for det? Kanskje de ikke har fått inn noen personer i denne gruppen knyttet til menneskehandel, eller kan det hende at de ikke har gode nok indikatorer til å kunne identifisere ofre for menneskehandel. Har barnevernet bedre verktøy for identifisering av ofre for menneskehandel? Hvis vi ser dette med Brunnes to inndelinger ser det ut som politiet opplever de enslige mindreårige som den truende andre, mens barnevernet opplever dem som den gode andre, med bakgrunn i en konstruksjon av dem som ofre. Politiets oppgave er å beskytte samfunnet mot kriminalitet, og informanten fra politiet bekrefter at det er dette aspektet som er av størst betydning for dem når det gjelder denne gruppen: *"Problemet er jo kriminalitetsbildet. Punktum finale"*.

Etter min oppfatning virker det som at barnevernets informanter mener UDI er for dårlige til å ta hensyn til disse guttene, og ikke klarer å se menneskehandelsaspektet:

Han blir tvunget til å selge rivotril, også sier UDI til oss 'det er ingen enestående historie for oss, det har vi hørt i mange intervju, men vi tenker ikke at det er menneskehandel' (...)16-åringer kommer ikke hit uten omsorgspersoner og bare driver dank og er kriminell fordi de har så jævla lyst, det tror ikke vi da.

Informanten fra UDI sier at de vet at mange i den gruppen er sårbare og i en vanskelig livssituasjon, men at de er multikriminelle, og samfunnsøkonomisk er det et større problem. Informantens konstruksjon av guttene er, etter mitt inntrykk, at de først og fremst er

¹¹ <http://www.udi.no/Nyheter/2012/274-mulige-ofre-for-menneskehandel-i-2011/> (12.04.2013)

kriminelle og deretter barn i en vanskelig livssituasjon. Her kommer også Brunnes inndelinger til syne ved at informanten konstruerer guttene som den *truende andre*, men også ser den *gode andre* i de mindreåriges status som offer. Informantene fra politiet og UDI deler dette perspektivet, men mitt inntrykk er at de ser på kriminalitetsaspektet som det viktigste problemet. Uteseksjonens informant mener at dette i seg selv er et problem fordi det påvirker hvordan guttene blir møtt av hjelpeapparatet. *"Hos PU¹² ble jeg møtt med 'Ja, men altså, det sier de jo alle. Må ikke tro på alt disse guttene sier.' Så jeg opplevde jo den som veldig betegnende for hvordan disse gutta ofte blir møtt, med mistro, mistanker, de blir behandlet som kriminelle, utlendingssaker"*. Informanten hevder at guttene blir møtt med ufortjente mistanker, og blir behandlet som den truende andre, og ikke som ofre.

Informanten fra oppvekstseksjonen tror at årsaken til at mange ikke klarer å se menneskehandelsaspektet hos denne gruppen er at menneskehandel fortsatt har likhetstegn med prostitusjon. I politiet er menneskehandel definert under prostitusjon og organisert kriminalitet, mens de mindreårige guttene er definert under utlendings- og forvaltningsseksjonen. SaLTo-koordinatoren tar opp dette som en utfordring. Denne oppdelingen kan føre til at menneskehandel først og fremst assosieres med prostitusjon, og de mindreårige guttene sees på som kriminelle.

Bli det utforsket godt nok om de er utsatt for menneskehandel? Uteseksjonen fortalte om et tilfelle hvor det ble varslet til barnevernet og UDI i forkant av et asylintervju at de mistenkte at gutten var utsatt for menneskehandel, men hvor dette likevel ikke var et tema i asylintervjuet. Jan Paul Brekke, Vigdis Vevstad og Nora Sveaass (2010) har i rapporten *Sårbare asylsøkere i Norge og EU* vist at fire av åtte asylsøkere de snakket med som var utsatt for overgrep, ikke fikk snakket om, eller ble spurt om, dette i asylintervjuet. De opplevde at de refererte til overgrepserfaringer under asylintervjuet uten at dette hadde blitt registrert eller fulgt opp. For guttene i min studie som kommer inn i asylprosessen er asylintervjuet en svært viktig kontakt mellom dem og de norske myndighetene. I asylintervjuet har den som søker asyl mulighet til å fortelle sin historie, og myndighetene kan få innblikk i hva han har opplevd og i større grad forstå hvorfor han trenger beskyttelse.

¹² Politiets utlendingsenhet har ansvar for registrering av asylsøkere, fastsetting av identitet, undersøkelser omkring asylsøkerens reiserute, forberedelser og iverksetting av alle negative vedtak i asylsaker og koordinering og kvalitetssikring av alle uttransporteringer fra Norge.
https://www.politi.no/politiets_utlendingsenhet/om_politiets_utlendingsenhet/hovedoppgaver/ (08.05.2013)

Uteseksjonen sier at guttene må gjøre hva som helst for å overleve og at det ofte dreier seg om salg av rusmidler. Det kan også forekomme indirekte prostitusjon, eller 'survival sex', hvor de får et sted å sove og hjelp med mat og penger, men at det er forventet noen tjenester i gjengjeld. I følge informanten fra oppvekstseksjonen er det salg av narkotika som er den mest tydelige kriminelle aktiviteten de ser hos denne gruppen, men at det også er tvang til å utføre andre kriminelle handlinger som tyveri og innbrudd, og de har også nå sett de første eksemplene på tvangsarbeid både i private hjem og i forretninger. Informantene fra Uteseksjonen og oppvekstseksjonen konstruerer guttene som den gode andre fordi de tillegger deres offerstatus mer vekt enn deres status som kriminelle. Det kan ha sammenheng med hvilken organisasjon de tilhører og hvilke mål og oppgaver organisasjonen har. Det kan påvirke deres perspektiv og måten de konstruerer guttene på.

Det er tydelig at flere av informantene mener at en stor utfordring er at mange ser på guttene som kriminelle, og ikke som ofre. Som oppvekstseksjonens informant sier kan det tyde på at majoritetsbefolkningen på grunn av den kriminelle aktiviteten ikke klarer å få empati for denne gruppen, og det kan nettopp være på grunn av det Brune viser i sin studie om den gode andre og den truende andre. Informanten konstruerer ungdommene som ofre for utnyttelse og mener at *"utfordringen, i all hovedsak, er at de guttene er kriminelle og blir oppfattet som sådan. De blir ikke behandlet som barn og de blir ikke behandlet som offer"*. Mange av informantene hevder at deres status som kriminelle overskygger deres status som barn og offer. Guttene blir, på grunn av den kriminelle aktiviteten, betraktet som den truende andre. Dette kan også være en konsekvens av hvordan media omtaler gruppen. Kriminalitet er faktisk det temaet som forekommer hyppigst i mediadekningen av flyktninger og innvandrere (Eide og Simonsen 2007, 184). Måten de offentlige mediene skriver om unge på drift på kan ha betydning for hvordan majoritetsbefolkningen oppfatter dem. SaLTo-koordinatoren mener at media har et stort ansvar for hvordan guttene blir oppfattet og for at de blir mer og mer marginaliserte. Informanten slår fast at *"hver gang det omtales i media så har det noe å gjøre med kriminalitet, og dette påvirker også de som på en måte er satt i systemet, som skal hjelpe, eller avdekke. (...)Alle blir jo påvirket av dette negative fokuset, om at de kommer hit og skal ta pengene våre ikke sant"*. Informanten mener at det ikke er kun majoriteten generelt som blir påvirket av medias fokus, men også de som jobber med ungdommene.

At alle blir direkte og indirekte påvirket av medias fokus kan være en årsak til at denne gruppen ungdommer blir marginaliserte og stigmatiserte. I IMDIs årsrapport fra 2009

kommer det fram at media har bidratt til både stigmatisering og likestilling. Qaiser mener at vi lever i et politisk klima hvor vi beskytter vår del av verden ganske godt og at vi kommer opp med ganske drøye påstander om hva som truer oss og er farlig. Han hevder videre at *”hvis noen på Stortinget skal begynne å snakke om seg selv som ofre, også har du disse barna her på andre siden, så gjør du et jækla tyveri altså”*. Han mener at det er galt å snakke om disse barna som kriminelle og oss selv som ofre, men ser at ulike organisasjoner vil ha ulike perspektiv på det. Ungdommene konstrueres her som ofre som blir holdt utenfor av majoriteten som ønsker å beskytte sitt fellesskap. Det samme hevder barneverntjenesten når de sier at de selv er opptatt av trygg og forsvarlig omsorg, politiet er opptatt av å straffe gjerningsmenn, og UDI er opptatt av at de skal utvises fordi de er kriminelle. *”Så vi har jo på en måte helt forskjellige perspektiver”*. De ulike perspektivene informantene representerer kan sees i lys av organisasjonsteori. En organisasjon er konstruert for å realisere bestemte mål, og ivareta spesielle oppgaver og interesser. Organisasjonene som er representert i denne studien har sine bestemte mål, og måten de er organisert på, kan ha betydning for hvordan klienter og brukere blir møtt. Mål kan i varierende grad påvirke organiseringen, som i sin tur kan føre med seg prioritering av bestemte problemer. Det kan være med på å forklare hvorfor noen av organisasjonene har større fokus på enslige mindreårige enn andre.

Guttenes offerstatus har, blant majoritetsbefolkningen, tilsynelatende mindre betydning enn deres status som kriminelle, og ut i fra det informantene har nevnt kan det være flere årsaker til. En årsak kan være at majoritetsbefolkningen ser på seg selv som ofre ved å ha det perspektivet at en gruppe ungdommer kommer for å utnytte systemet vårt. Vi ønsker derfor å beskytte det som er ”vårt” så godt vi bare kan og lager myter og rykter om ungdommene for å gjøre det mer legitimt å ønske dem ut av landet. En annen årsak kan være at mange av ungdommene må ty til kriminalitet og at vi på grunn av det ikke klarer å hente opp nok empati for dem. Mange mener at disse guttene representerer den truende andre, på grunn av det kriminelle aspektet. En tredje årsak til at ungdommenes status som ofre ikke blir vektlagt kan være en konsekvens av mediedekningen rundt gruppen. Som presisert er kriminalitet det temaet som forekommer hyppigst i dekingen av innvandrere og flyktninger. Dette er tre mulige årsaker til at guttene ikke blir sett på ofre. Det virker imidlertid opplagt at disse tre årsaksforklaringene henger sammen; medias omtale av guttene har fokus på det kriminelle aspektet, som kan føre til at majoritetsbefolkningen ikke klarer å hente opp empati, som igjen kan føre til at vi ser på oss selv som ofre og vil beskytte det som er ”vårt”.

Informantenes konstruksjon av ungdommene som offer eller kriminell, som den gode andre eller den truende andre, skapes i sosial samhandling med andre. Informantene inkorporerer forventninger fra andre, og deres konstruksjon av virkeligheten kan derfor sies å være sosialt konstruert, i samhandling med andre. Ettersom ulike mennesker inngår i ulike sosiale sammenhenger og prosesser, vil de derfor skape ulike konstruksjoner av den sosiale virkeligheten. Måten informantene forstår enslige mindreårige på drift på er med å konstruere fenomenet som et sosialt problem. Med organisasjonsteori og sosialkonstruktivisme som utgangspunkt, kan informantenes konstruksjoner forklares med deres organisasjonstilhørighet. Organisasjonen har noen verdier, normer og idealer, og stiller forventninger til den ansatte. Gjennom interaksjon med kollegaer, og gjennom internalisering av organisasjonens normer og verdier, konstruerer informanten sin idé om enslige mindreårige på drift. Dette betyr likevel ikke at to personer som tilhører samme organisasjon vil tillegge den sosiale virkeligheten akkurat samme mening. Virkeligheten er subjektiv og framstår som ulik for forskjellige mennesker. Informantene har derfor ulike syn på sosiale fenomen, som enslige mindreårige. Fenomenet eksisterer ikke om et naturlig objekt, men skapes gjennom interaksjon. Sosialt konstruerte kunnskaper kan, i følge Burr, innta ulike former, og dermed føre med seg ulike handlinger. I dette perspektivet betyr det at når informanten fra politiet konstruerer enslige mindreårige, først og fremst, som kriminelle, og barnevernets informanter konstruerer dem som ofre, vil det føre med seg ulike handlinger. Måten informantene oppfatter fenomener som et sosialt problem, påvirker hvordan de vil håndtere det.

4.7. Oppsummering

Ungdommene blir konstruert på ulike måter av informantene. De blir konstruert som ofre, kriminelle, barn under utnytting, utlendinger og marginaliserte. Noen av informantene mener at majoritetsbefolkningen konstruerer guttene som kriminelle, løgnere, 'de andre', ikke-norske og snyltere. Analysen gir grovt sett et skille mellom de informantene som konstruerer guttene som kriminelle, den truende andre, og de som konstruerer dem som ofre, den gode andre. Samtlige informanter i studien viser imidlertid forståelse for guttenes atferd. Informantenes ulike konstruksjoner sees i lys av sosialkonstruktivisme og symbolsk interaksjonisme, og viser at informantenes konstruksjoner skapes i interaksjon med andre, og at organisasjonstilhørighet kan ha påvirkning på deres konstruksjoner. Organisasjonene har ulike oppgaver, mål og tilgang på informasjon. Hvilken kultur som kjennetegner organisasjonen kan ha påvirkning på hvilket perspektiv informanten har.

Kapittel 5. Syn på samarbeid

I denne delen av analysen vil jeg se på hvilke syn informantene har på samarbeidet mellom organisasjonene på feltet. Samarbeid var et tema i samtlige intervjuer og på bakgrunn av det de fortalte har jeg delt analysen inn i tre deler: samarbeidsutfordringer, ansvarsfordelig og samarbeid vedrørende barn utsatt for menneskehandel.

5.1. Samarbeidsutfordringer

Jeg spurte alle informantene de samme spørsmålene vedrørende samarbeid, og jeg fikk svært forskjellige svar. Dette kan være fordi de tilhører ulike organisasjoner som har ulike mål og perspektiver, og kanskje noen av organisasjonene er mer avhengige av et samarbeid enn andre. Organisasjonsteori tar utgangspunkt i at organisering medfører prioritering av bestemte problemer og aktører, og det er sannsynlig at de ulike organisasjonene som informantene tilhører prioriterer ulikt. For eksempel jobber informantene fra barneverntjenesten kun med saker som vedrører denne gruppen barn, og da blir naturlig nok disse barna prioritert, mens informanten fra politiet jobber med mange ulike grupper mennesker som påvirker prioriteringene. Før jeg hadde intervjuene så jeg for meg at informantene kom til å ha et noen lunde likt syn på samarbeidet mellom dem ettersom de alle er med i dette samarbeidet. Det kom imidlertid tydelig fram at alle hadde ulike opplevelser av kvaliteten på samarbeidet, hvilke utfordringer de ser og hva de mener er sentralt i samarbeidet. Noen informanter snakket svært mye om samarbeid, mens andre ikke hadde like mye å si om det. Med bakgrunn i intervjuene er det ingen tvil om at barneverntjenesten og oppvekstseksjonen i Bydel St. Hanshaugen er mest opptatt av samarbeid og utfordringer i samarbeidet. Det kan ha noe med at de er svært avhengig av å ha et samarbeid med andre organisasjoner for å kunne behandle saker og jobbe med de enslige mindreårige. Det kan også ha noe med at oppvekstseksjonen og barneverntjenesten jeg intervjuet tilhører samme bydel, kjenner hverandre godt og sannsynligvis har hatt samarbeid opp som tema i samtaler med hverandre. Informantene fra barneverntjenesten sier at de samarbeider svært godt med de oppsøkende instansene, slik som Uteseksjonen, og skryter av det arbeidet de gjør ute i felten. De beskriver imidlertid samarbeidet med UDI ofte som utfordrende, spesielt utfordringer som dreier seg om å gi ut informasjon:

Vi er drittlei av å høre 'Dere er ikke part i saken, så dere kan ikke få noe informasjon.'. (...)Jeg tenker at det er å misforstå taushetsplikten. Men igjen da, så ordner det seg litt sånn etter hvert. Noen dager etterpå så har de funnet ut av at det kan de faktisk opplyse da. (...) Men de er veldig lite smidig, hvert fall i akutsituasjoner

da. Vi snakker om barn her som trenger umiddelbar beskyttelse. Da kan man ikke holde på fram og tilbake i mange timer.

Informantene ser på taushetsplikten som en stor utfordring i samarbeidet med UDI. De påpeker at de forstår at UDI har en taushetsplikt som hindrer dem i å gi ut lister med navn på ungdommer som de tror oppholder seg i Oslo, men de opplever at UDI i stor grad definerer hva som er relevant informasjon for barnevernet. Barnevernets informanter mener at det er de selv, ikke UDI, som kan definere hva som er relevant informasjon for barnevernet. UDI har ikke et like sterkt fokus på samarbeid i intervjuet som barnevernet har, men bekrefter at de opplever at samarbeidet går litt i motbakke når det gjelder informasjonsflyt. Informanten fra UDI påpeker at de ønsker å sikre at alle instanser skal kunne klare å følge opp den bestemte ungdommen ved at alle får en kopi av bekymringsmeldingen som er sendt barnevernet, men avslutter med å si at *"det er litt tilfeldig hvordan retning det tar med informasjon til de som har behov for den"*. Det kan tolkes som en bekreftelse på det barnevernet opplever, nettopp at de ikke får den informasjonen de mener de har behov for. UDIs informant snakker imidlertid ingenting om taushetsplikten og utfordringer i forhold til den. Jeg spurte heller ikke om det fordi dette var et tema som kom opp i intervjuet med barneverntjenesten på et senere tidspunkt. Taushetsplikten blir først og fremst et problem for de som har behov for informasjon og ikke for den som sitter med den.

Representanten for Uteseksjonen sier at de opplever et godt samarbeid med barnevernet som veldig mange av sakene går til, men at samarbeidet er mer komplisert på overordnet nivå, med UDI og påtalemyndigheten. Informanten har erfart at samarbeidet om enkeltsaker er svært personavhengig og kan være utfordrende *"Hvis man ikke spesifikt får på tråden de personene som har kunnskap om dette her og som er engasjert i dette her, men møter en helt tilfeldig ansatt som kanskje ikke har verken kunnskap eller interesse i det hele tatt"*. Informanten er enig i barnevernets fokus: *"Altså, jeg tenker jo at siden det er mindreårige, altså det minste man kan forvente er jo at man melder til barnevernet, og gir barnevernet de opplysningene de trenger når de forsøker å innhente opplysninger. Det er jo et sånn minimum på en måte"*. Etter mitt inntrykk er dette utfordringer som kan hindre barnevernet i å gjøre jobben sin. Kan det gå på bekostning av barnets beste dersom barnevernet ikke får informasjon fra andre instanser vedrørende barn de har omsorg for? *"Vi trenger jo de opplysningene der og da, fordi det er akutt"*. Informanten fra oppvekstseksjonen støtter disse utsagnene og mener at UDI forsømmer sitt ansvar og hindrer barneverntjenesten i å gjøre jobben sin. Når barnevernet står i en akutt avklarings sak for menneskehandel og skal ha hjelp

av politiet har de ikke mye tid på seg og de trenger informasjon fra UDI raskt. Oppvekstseksjonens representant mener at UDI, ved å ikke gi ut informasjon, hindrer barnevernet i å ta den beste vurderingen vedrørende om barnet er utsatt for menneskehandel eller ikke, og dermed ikke klarer å gi barnet den beskyttelsen det har behov for.

For vi mangler informasjon. Også vet vi jo at det kommer en del informasjon i førstegangsintervjuet, mottaksintervju, som UDI betrakter som en fabrikkert historie for å få asyl, også vet vi det at ja, det er mye løgn for en del har de blitt instruert til å si, (...) men det er nesten alltid et snev av sannhet i noe av det, og da må man lære å lese dette på en best mulig måte også må vi bruke det som et utgangspunkt for videre samtaler. (...) Så sånn sett hindrer UDI med å lage dette byråkratiske systemet, hindrer oss i å gjøre den beste menneskehandelsvurdering som vi kan.

Mitt inntrykk er at representantene fra barneverntjenesten og oppvekstseksjonen har samme opplevelse av at UDI ikke gir barnevernet den informasjonen de trenger slik at de kan gi barna den beskyttelsen de har behov for. SaLTo-koordinatoren mener også at UDI har vanskelig for å forstå barnevernets rolle, men at samarbeidet ellers fungerer greit. Uteseksjonens informant tror at fordi ulike organisasjoner har ulike oppgaver og forskjellige lovverk å forholde seg til kan det ofte stå i motsetning til hverandre slik at resultatet ikke blir til barnets beste. Forskjellige oppgaver, lovverk og mandat kan kanskje gjøre at dette feltet oppleves uoversiktlig og rotete av de som jobber i det, og uten koordinering, kommunikasjon og forståelse for andres oppgaver kan det se ut som det kan gå utover barna. Organisasjonene i studien har sannsynligvis ulike mål, og for å nå målene iverksetter de formålsrasjonelle handlinger. Ulike mål resulterer i forskjellige handlinger, og når organisasjonene prioriterer ulike formålsrasjonelle handlinger har de forskjellig fokus. Det kan gå utover samarbeidet.

Qaiser påpeker, i likhet med Uteseksjonens informant, at samarbeidet er svært avhengig av hvilke personer du treffer når du oppsøker en instans. *"Den ene hånden vet ikke helt hva den andre gjør, og fra en institusjon til en annen så er det, du får ikke tak i folk liksom"*. Jeg tror flere av organisasjonene er opptatt av hva de selv gjør, men har mindre oversikt over samarbeidspartners praksis. Qaiser tror at mange har blitt rigid i forhold til egen organisasjonsidentitet og i stor grad tenker *"Hva kan vi få ut av et samarbeid?"*. Politiets informant ser imidlertid på samarbeidet som uproblematisk, nettopp fordi de rendyrker sine oppgaver. Etter min tolkning mener informanten at en sterk organisasjonsidentitet ikke er til hinder for samarbeid. Organisasjonsidentiteten er nok betydningsfull for å oppleve at det arbeidet som gjøres betyr noe, men for å kunne skape et godt samarbeid med andre organisasjoner, er det nok også viktig med oversikt over, og forståelse for, andres oppgaver.

Barneverntjenestens informanter tror at holdninger i ulike organisasjoner i hjelpeapparatet er avgjørende for hva som blir gjort og hva som ikke blir gjort. Dette handler kanskje om hvilket perspektiv man har, og det er vel naturlig at dette er ulikt på ulike steder på grunn av at de har ulike arbeidsoppgaver. Barnevernets oppgave er først og fremst å ivareta barns behov, mens politiets oppgave er å beskytte samfunnet. Mitt inntrykk er at ulike oppgaver gir ulike perspektiv på samme sosiale problem, og det igjen gir ulike holdninger. Jeg tror imidlertid vi kan møte mange ulike holdninger internt på én arbeidsplass. Informantene fra barnevernet tror disse ulike holdningene handler om at ikke alle ser at barn er barn, og at de enslige mindreårige ikke nødvendigvis har et ønske om å være kriminell. De fremhever imidlertid at de i det siste har opplevd en stor velvilje fra politiets side til å få til et samarbeid om 4-29-saker (midlertidig tvangsplassering av mindreårige ofre for menneskehandel). *”Nå har vi hatt et møte med jourhavende på Grønland og fått en sånn forståelse av at vi må samarbeide på 4-29-saker. Så vi er jo bare så lykkelig egentlig, for tiden. (...) Ja, det har vært en utfordring, fram til forgårs da, å få politiet fort på banen”*. Det kan se ut til at samarbeidet mellom barnevernet og politiet ikke har vært like godt tidligere, men at de nå har blitt en klar forbedring. Informanten fra barnevernet påpeker likevel at det tidligere dårlige samarbeidet ikke skyldes kun én av partene *”(...) jeg tenker jo at barnevernet og unnlater jo å gjøre sine ting. Og det er klart at politiet gidder jo ikke å ringe barnevernet hvis barnevernet ikke kommer”*. De opplever at nå som de har en bedre kommunikasjon med politiet får politiet en bedre forståelse av barnevernets arbeid, og barnevernet får en bedre forståelse av politiets arbeid. Utarbeiding av en felles strategi er grunnleggende for et godt samarbeid, og for å kunne komme fram til en slik strategi tror jeg det er viktig å ha en god forståelse av hva hverandres oppgaver og funksjoner er.

Det å ha ulike perspektiv på et sosialt problem kan sannsynligvis gjøre samarbeidet mer utfordrende. Tverretattlig samarbeid innebærer at aktørene jobber for å kunne tilby brukerne integrerte tjenester. Det betyr at de jobber mot et felles mål. Mitt inntrykk er imidlertid at informantene representerer forskjellige organisasjoner som har ulike funksjoner i samfunnet, og dermed ulike mål. Jeg tror ulike mål kan føre til ulike perspektiver. De har ofte ulik profesjonsbakgrunn, noen er utdannet politi hvor de kanskje har blitt presentert ett perspektiv, noen er barnevernspedagoger som har blitt presentert et annet perspektiv, og noen er statsvitere som har blitt presentert et tredje perspektiv. De ulike organisasjonene, med sine profesjoner, har forskjellig kunnskap. På grunn av det er de som jobber med problemstillinger

knyttet til ungdom på drift avhengig av hverandre for å, på en best mulig måte, kunne møte og ivareta guttenes behov og rettigheter. Ulike profesjoner kreves i forskjellige organisasjoner, og organisasjonene har ulike funksjoner, ansvar, mandat og myndighet og dermed også forskjellige mål. Selv om organisasjonene tjener ulike funksjoner jobber de ofte med de samme menneskene. Når det gjelder ungdom som er på drift, jobber alle organisasjonene som deltar i denne studien med dem på bestemte områder og nivå. Noen jobber på overordnet nivå, slik som UDI og politi, mens noen jobber på individnivå, som Uteseksjonen og barneverntjenesten. Det er derfor betydningsfullt med et godt samarbeid for å kunne tilby integrerte tjenester. Som jeg viste i forrige kapittel konstrueres enslige mindreårige på drift på ulike måter av de informantene. Jeg tror måten de konstruerer dem på og deres organisasjonstilhørighet og –identitet henger sammen, selv om det er sannsynlig at det eksisterer ulike holdninger og konstruksjoner innad på en arbeidsplass.

En viktig del av å få til et godt samarbeid fordi det handler om å kunne komme fram til et felles mål. Teorier om tverretatlig samarbeid fokuserer på integrerte tjenester, og integrering dreier seg om hva slags kvalitet det er på samarbeidet når de ulike etatene forsøker å nå samme mål. Med utgangspunkt i samarbeidsteorier er mitt inntrykk at for å kunne skape et godt tverretatlig samarbeid mellom de ulike organisasjonene som jobber med enslige mindreårige på drift, må de møtes og komme fram til felles mål og strategier. Det kan være første steg for å forbedre et samarbeid.

5.2. Hvem har egentlig ansvar?

Informantenes uttalelser kan tyde på at mange opplever at en del fraskriver seg ansvar når det gjelder disse guttene. Flere beskriver situasjoner hvor guttene er blitt skjøvet over til andre instanser og kommuner fordi de selv ikke ønsker å ha ansvar for dem. Informanten fra Uteseksjonen forteller om en gutt de hadde truffet ute på gata, og de var i møte med den lokale barnevernstjenesten vedrørende gutten de hadde meldt bekymring om.

(...) så spurte de liksom 'Ja, hvor sover du da?', og da sa han at 'Nei, jeg tror jeg skal sove hos noen vi kjenner i Lillestrøm'. For de bodde jo litt rundt omkring. Og hvert fall i den perioden så var det mye ansvarsfraskrivelse, det var liksom om å gjøre og ikke ende opp med disse sakene, så da var det litt sånn 'Okei, da kan jo jeg kontakte barnevernstjenesten i Lillestrøm da, og avtale et møte der til uka'. Uten å på en måte undersøke mer om omstendighetene rundt den leiligheten.

Her beskrives en situasjon hvor informanten opplevde en barnevernstjeneste som forsøkte å slippe unna ansvar for en enslig mindreårig ved å gi ansvaret til en annen kommune uten å

vite hvilken tilhørighet gutten hadde til den kommunen. Informanten mener at det i en periode var svært få som ønsket å behandle saker vedrørende enslige mindreårige, og det var mye ansvarsfraskrivning. Her ser vi igjen skillet mellom norske barn og enslige mindreårige, eller "a-" og "b-laget" som flere omtaler dem som. I eksempelet ovenfor kan det imidlertid hende at den lokale barneverntjenesten hadde redelige intensjoner, og vurderte situasjonen slik at det var best for barnet at de hadde et møte med barnevernstjenesten i den andre kommunen. En forklaring kan også være at de var usikre på hvordan en slik sak skal behandles og derfor håpet at noen andre hadde mer erfaring.

Barnevernets informanter peker på en annen utfordring i samarbeidet som gjør at barna forsvinner ut av systemet og glipper for hjelpeapparatet. Utfordringen er at når politiet har hatt disse guttene i arresten så hender det at de slippes ut igjen uten at de har noe sted å bo eller noen til å passe på dem. Informantene forteller at barnevernet har vært tydelige overfor politiet om at de må gi beskjed til barnevernet eller barnvernsvakta. *"Dere kan ikke bare slippe dem ut. Til intet"*. Oppvekstseksjonens informant sier at når det er så mange organisasjoner som skal mene noe og tenke noe så er det viktig å være forsiktig så ingen trækker noen på tærne. Problemet med dette er at dersom man beveger seg forsiktig så blir mindre gjort, og det er kanskje nettopp det som er en av de store utfordringene på dette feltet.

En annen utfordring som ble nevnt i flere intervjuer er at guttene ikke blir fanget opp av systemet, og at ansvarsfordelingen og regelverket gjør at de havner mellom barken og veden. Qaiser hevder at det ikke finnes systemer som kan fange opp ungdommene. Han sier at på dette feltet er det *"(...) en veldig sånn tabloid overfladisk tendens over det politiske planet i hele Europa, uansett om det er høyre eller venstre, en veldig motvilje til å lage regler eller i hvert fall uttrykke noe som helst som virker som at du liberaliserer migrasjonen"*. Jeg tolker det dit hen at han mener at det at ungdommene glipper for systemet er en bevisst politikk som føres for å gjøre det mindre attraktivt for andre flyktninger å komme til Norge. Det er det som kalles *innvandringsregulerende hensyn*. I Stortingsmelding 27 (2011 – 2012) om barn på flukt skal avveiningen mellom innvandringsregulerende hensyn og barnets beste vurderes i hver konkrete sak. I FNs barnekonvensjons artikkel 3 punkt 1 står det at ved alle handlinger som berører barn skal barnets beste være grunnleggende. 'Barnets beste' skal veie tungt.

I følge informanten fra SaLTo bryter Norge internasjonale konvensjoner som barnekonvensjonen ved å ikke ta hensyn til enslige mindreårige på drift. Dette bekreftes av FNs barnekomité som har kritisert Norge på en rekke områder. Komiteen mener at prinsippet

om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn fortsatt ikke gjelder på alle områder som dreier seg om barn, blant annet i utlendingssaker. De mener også at de som har ansvar for å ta hensyn til barnets beste ikke alltid har god nok skolering til å kunne foreta en vurdering av hva som er til barnets beste i hvert enkelt tilfelle. Norge har blant annet blitt kritisert for å deportere barn som har god tilknytning til landet, og for at barnevernet ikke har ansvar for de mellom 15 og 18 år fordi dette er lagt til UDI (Committee on the Rights of the Child 2010). Barnevernets informanter hevder at ungdommene som er på drift lever i en bekymringsfull situasjon og Norge har forpliktet seg gjennom barnekonvensjonen, andre internasjonale konvensjoner og barnevernloven å ivareta barna på en forsvarlig måte. Informantene ser det derfor som et stort problem at Norge lukker øynene sine for disse utfordringene. Det er kanskje også en årsak til at det kan være vanskelig å få til et godt samarbeid mellom de som jobber med disse utfordringene, nettopp at det er ulike perspektiv på om hensynet til barnets beste og innvandringsregulerende hensyn skal veie tyngst. SaLTo-koordinatoren mener at det er helt opplagt at det i Norge føres en asylpolitikk hvor hensynet til de som ikke har kommet enda er større enn hensynet til det enkeltindividet som allerede er her. Det handler om omdømme og det å vise at det ikke er så lett å komme til Norge. SaLTo-koordinatoren føyer seg dermed i samme rekke som Qaiser, som mener at dette er en bevisst strategi fra politisk hold. Det kan virke som at politikerne da håper at det vil sende ut signaler som gjør at det ikke vil komme så mange flyktninger til Norge.

Som nevnt er Norge blitt kritisert av FNs barnekomité for at ansvaret for enslige mindreårige mellom 15 og 18 år er lagt til UDI framfor barnevernet. Jeg synes det er vanskelig å forstå hvorfor alle barn under 18 år i Norge, som har behov for hjelp og omsorg, er underlagt barnevernet, mens når det kommer til denne gruppen som er på drift er det kun de som er under 15 år som er lagt under barnevernets ansvar. Er enslige mindreårige fra 15 til 18 år mer voksne enn etnisk norske barn i samme aldersgruppe? Eller ønsker vi ikke å bruke de samme ressursene på dem som på de norske barna? Informanten fra oppvekstseksjonen mener at det er en uklarhet mellom ansvaret til UDI og lokal- og kommunalmyndighetene. Informanten sier at UDI blir å regne som foreldre til disse guttene og likevel lar de barna forlate mottak. *”Vi hadde aldri akseptert at en norsk 16-åring sa farvel til sine foreldre og stakk ut, sånn at mandatene pulveriserer egentlig arbeidet. Barnevernet har egentlig mulighet til å ta alle sakene, men hvor i all videste verden skal vi plassere de? Hva skal vi gjøre?”*. Representanten for oppvekstseksjonen påpeker at det er et problem for samarbeidet at noen velger å se på, og behandle, guttene som voksne, mens andre ser på dem som barn.

Informanten slår fast at de er under 18 år og er per definisjon barn, og derfor må de også behandles som barn. Ulikheter i holdninger, syn på ungdom på drift og oppfatninger om hvem som har ansvar for hva, ser altså ut til å være utfordringer som gjør samarbeid vanskelig. Barnevernets informanter peker også på utfordringene med at UDI har ansvar for de mellom 15 og 18 år, men forteller at det er sterke krefter som ønsker at den gruppen også er underlagt barnevernet. Organisasjonsstrukturene er påvirket av organisasjonenes mål, og med ulike mål kan samarbeidet være utfordrende.

UDIs informant forteller at de har vært med i SaLTos tiltaksgruppe¹³ siden 2010 hvor de har forsøkt å identifisere problemer og stadfeste hvem som har ansvar i de ulike situasjonene. Et av problemområdene er hva som skal gjøres dersom en ungdom ikke selv ønsker å få husvær gjennom UDI. Representanten for UDI sier at de da blir veldig usikre på hva de kan gjøre fordi de mener at ansvaret da ligger et annet sted. Dersom barnevernet mener at guttene er over 18 år er det heller ikke barnevernets ansvar, og når politiet har registrert dem som mindreårige vil heller ikke de ta ansvar for dem. UDIs informant sier at det gjør det vanskelig å gripe inn.

Så det blir på en måte slik at de kan skape seg et rom til å gjøre hva som helst uten at noen kan gripe inn, og det er frustrerende. (...) Ja, det er akkurat det det er, fordi hjemlene til hver enkelt etat har sine begrensninger, så det, alle kan på en måte ikke favne det som man ser er et problem da.

Informanten sier at guttene kan skape seg et rom til å gjøre hva som helst uten at noen kan gripe inn, og jeg tolker det som at informanten mener at guttene selv er ansvarlig for det som skjer med dem. Samtidig hevder informanten at begrensninger i lovverket om gjør at guttene glipper for systemet, fordi hver etat og organisasjon har sine hjemler, mandat og ansvar, og det kan gjøre at noen ikke blir fanget opp. Selv om Norge har en rekke konvensjoner og lovverk, som barnevernloven, barnekonvensjonen, menneskerettighetserklæringen og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, som skal sikre at alle barn skal få nødvendig hjelp og omsorg, kan det se ut som at systemet ikke fungerer godt nok til at alle får den hjelpen de har behov for. Det kan også se ut til at dette kan skyldes samarbeidsproblemer og ulike syn på ansvar.

¹³ SaLTos tiltaksgruppe skal utvikle gode rutiner for samordning på individ- og systemnivå, og skal samarbeide med aktører som har spisskompetanse. De skal jobbe med EMAsom utøver kriminalitet i Oslo sentrum, barn uten oppholdstillatelse som begår kriminalitet, barn med turistvisum som begår kriminalitet, barn av EMA, barn som oppholder seg uten omsorgspersoner og bolig, og barn som mistenkes å være utsatt for menneskehandel (Hjelde 2012, 4).

Samarbeidsteorier kan være til hjelp for å få samarbeid til å fungere, og samarbeidsteorien jeg anvender i denne studien fokuserer på at de som jobber med samme problematikk må kunne levere integrerte tjenester. Det tror jeg forutsetter at de har god oversikt over hvilke tjenester andre etater leverer og hvilke mål de har. Differensiering kan være en årsak til at samarbeid er vanskelig, nettopp fordi de ulike etatene jobber på forskjellige nivå, lokalt, regionalt og nasjonalt, og fordi de har ulik organisatorisk struktur. Organisasjonsstrukturen er påvirket av målene, og ulike mål kan føre til lite forståelse for andre formålsrasjonelle handlinger.

Representantene for barnevernet nevner at det ofte kan være en utfordring å vite hvilken kommune som har barnevernsansvaret. Er det kommunen som mottaket ligger i? Er det kommunen ungdommen reiser til når han forlater mottaket? Er det kommunen ungdommen oppholdt seg i før han ble plassert i mottaket? I følge informantene kan det se ut til at det er en del uklarheter på dette punktet, selv om det primært er kommunen som mottaket ligger i som har ansvaret. Oppvekstseksjonens informant mener at det er en utfordring at ansvaret for mindreårige på drift stort sett ligger hos kommunene. Det er ofte internasjonale saker hvor flere land må kontaktes og det er for stort for små lokale kontorer å håndtere slike saker. Informanten påpeker at i andre land har de valgt å legge disse sakene under et nasjonalt ansvar. Det kommunale ansvaret er også noe Norge har blitt kritisert for av FNs barnekomité som erkjenner at selv om det kommunale selvstyret i Norge har stor verdi, er de forundret over at arbeidet med å få bedre samordning mellom kommunene og staten, mellom kommunene innbyrdes og internt i kommunene ikke er mer effektivt. De påpeker at det er stor variasjon i kommunenes implementering av barns rettigheter i tjenestene, og de er bekymret for at mangelen på samordning vil føre til at utsatte grupper får sine rettigheter neglisjert og blir offer for mangler i implementeringen av deres rettigheter. Mitt inntrykk er at mange som arbeider på dette feltet skulle ønske at ansvaret ble satt på et høyere nivå. Fordi enslige mindreårige på drift er et internasjonalt fenomen kan det virke som kommunene ikke strekker helt til med kunnskap og kompetanse som gjør at de kan samarbeide med andre land.

5.3. Menneskehandel

Menneskehandel er et tema innen problematikken med enslige mindreårige på drift fordi mange av dem er under tvang og utnyttning. Informantene ser samarbeidsutfordringer også på dette området, og mange påpeker viktigheten av et godt samarbeid og en god forståelse av menneskehandelsaspektet. Oppvekstseksjonens informant mener at de har kommet ganske langt, men at det fortsatt er et godt stykke igjen på forståelsen av hva menneskehandel er og

hvilken sammenheng det er mellom ungdommene i denne gruppen og menneskehandel. Informanten sier at mange vet hva menneskehandel dreier seg om, men at forståelsen av hva hjelpebehovet er, mangler. Barneverntjenestens representanter peker også på at det er ulik forståelse av menneskehandel, og sier at én historie som UDI ikke mener kvalifiserer til menneskehandelsbegrepet, kan barnevernet mene er en menneskehandelsak. Når det er ulik forståelse av sentrale begreper i arbeidet med denne gruppen, kan det gi store samarbeidsutfordringer, noe som det ser ut til at de fleste informantene kan bekrefte at det er. Godt samarbeid krever forståelse og innsikt i andre organisasjoners arbeid og oppgaver. I tillegg burde organisasjonene komme fram til felles mål og strategi. Det kan imidlertid være vanskelig når de har ulike oppgaver og funksjoner.

Informantene fra oppvekstseksjonen, barneverntjenesten, SaLTo, Uteseksjonen og Irfan Qaiser mener at det er helt tydelig at mange av disse guttene er under utnytting, og at det helt klart er et menneskehandelsaspekt tilstedet. UDIs informant sier at de også er at det er en link knyttet til menneskehandel når det gjelder disse guttene, men at de ikke kan se all organisert kriminalitet som menneskehandel. Politiets informant forteller at det ikke er én person som Oslo politidistrikt har jobbet med knyttet til menneskehandelsperspektivet i denne gruppen. Dette er en helt annen oppfatning enn det de fleste av de andre informantene har. Det kan være flere årsaker til det. For det første kan det være at de ulike informantene har ulik forståelse av hvem som inngår i gruppen 'enslige mindreårige på drift', og for det andre kan det være at de har ulike forståelse av hva menneskehandelsbegrepet innebærer. I første del av analysen fant jeg imidlertid at alle informantene hadde så å si samme konstruksjoner av hvem de enslige mindreårige er, så det ser ikke ut til at det er der begrepsforskjellene ligger. Politiets representant snakker senere om at guttene som holder til i det åpne rusmiljøet ofte er i en utnyttingssituasjon ved at de selger rusmidler på gaten og kommer inn i et avhengighetsforhold til leddet over som forsyner rusmidlene. Jeg tror mange av informantene ville kalt en slik situasjon for menneskehandel, mens politiet kanskje ikke karakteriserer det som menneskehandel. Det kan derfor se ut som det er ulike forståelser av begrepet 'menneskehandel' som gjør at de har forskjellige oppfatninger av forholdet mellom denne gruppen og menneskehandel.

5.4. Oppsummering

I analysen av opplevelsene av samarbeid mellom ulike organisasjoner som jobber med problemstillinger knyttet til ungdom på drift, kommer det fram at informantene i ulik grad har

reflektert over dette. Det er ulike konstruksjoner av samarbeidet mellom organisasjonene. Noen mener det er uproblematisk, noen ser at det ligger noen utfordringer der, og noen mener at det foreligger store samarbeidsproblemer på feltet. Årsakene til at det er ulike konstruksjoner av samarbeidet kan, med organisasjonsteori, forklares med at informantene er en de av organisasjoner som har ulike mandat og oppgaver, og noen kan være mer avhengig av et godt samarbeid enn andre. Det kommer tydelig fram at samarbeidet svikter aller mest mellom barnevernet og UDI. De ulike organisasjonene som jobber med ungdom på drift jobber med dem på ulike nivå og har ulike ansvarsområder. Det kan også gjøre samarbeidet vanskelig, og jeg tror det er viktig at de kommer fram til felles mål for samarbeidet slik at alle opplever et godt samarbeid. Det vil gjøre arbeidet enklere for de ulike organisasjonene og til syvende og sist gjøre at hjelpen kommer fram i tide og kanskje bedre ungdommenes livssituasjon.

Kapittel 6. Syn på tiltak

Jeg har til nå sett på hvordan organisasjoner som jobber med ungdom på drift konstruerer dem og problematikken rundt dem. Deretter har jeg sett på hvordan informantene ser på samarbeidet mellom organisasjonene på feltet. Når jeg nå har funnet ut hvilke problemstillinger informantene er opptatt av når det gjelder dette temaet, er det interessant å se på hvilke tiltak de foreslår. Hvordan mener de at disse problemstillingene skal møtes?

I intervjuene tar informantene opp ulike tiltak, både tiltak for å forbedre situasjonen til ungdommene og tiltak for å forbedre samarbeidet mellom organisasjonene. Informantene har ganske forskjellig fokus på hvilke tiltak som bør settes inn, og noen snakker mer om tiltak enn andre. De foreslår også tiltak innenfor forskjellige områder. Det innebærer at noen ser mest på tiltak som kan forenkle arbeidet for de som jobber med målgruppen, mens noen ser på tiltak som retter seg mer direkte mot målgruppen. Jeg har valgt å dele tiltakene i fire kategorier: Tiltak rettet mot de som jobber med målgruppen, tiltak rettet mot de enslige mindreårige, tiltak rettet mot strukturene, og tiltak rettet mot samfunnet. Jeg vil innenfor hver kategori legge fram hvilke tiltak som er foreslått og diskutere disse.

6.1. Tiltak rettet mot de som jobber med målgruppen

Informanten fra oppvekstseksjonen tror et av de største problemene og utfordringene på dette feltet ligger i at de som jobber med ungdom på drift ikke har god nok oversikt over hva de skal gjøre. Med det mener informanten at hjelpeapparatet ikke alltid vet hvilket ansvar de har, hvilke plikter de har og hva de skal gjøre i bestemte situasjoner. Informanten mener derfor at et viktig tiltak er å utarbeide klare veiledere som skal si noe om hva som skal gjøres og hvem som skal gjøre det. *”Ja, altså mulighetene er å få klare veiledere på alle nivå, hva man skal gjøre. At de veilederne er forankret og har en forståelse i ledelse. At de ikke er på en måte en sånn etisk veiledning som ikke er verdt fem flate øre, men er litt mer et verktøy. Sånn og sånn skal du gjøre”* . Et slikt tiltak mener informanten innebærer at dersom barnevernet ringer UDI for å få informasjon så skal UDI sende informasjonen som fort som mulig hvis det er mistanke om menneskehandel. Slike ansvar og oppgaver vil bli presisert i en slik veileder som informanten foreslår. *”Vi trenger slike verktøy og de verktøyene må være så forankret at en saksbehandler kan føle seg trygg på at de ikke blir tatt for noe i ettertid”*. Mitt inntrykk er at informanten mener at de som jobber med målgruppen ikke føler seg trygge i jobben sin, og at et nødvendig tiltak som vil gjøre dem mer trygge og kompetente i jobben sin, er klare veiledere. En slik veileder som informanten foreslår, vil kanskje gjøre de som jobber med

målgruppen mer sikre på hva de skal gjøre i bestemte situasjoner. Slik vil de også spare tid og kanskje klare å hjelpe en ungdom før han forsvinner. Det kan imidlertid være vanskelig å lage én veileder for alle som jobber med dem, da de har ulike oppgaver og ansvar. Det må i så fall lages veiledere for hver enkelt organisasjon som er tilpasset deres funksjoner og oppgaver.

Uteseksjonens informant mener at det er av betydning at alle som jobber med ungdommene er skolert på gruppen og problemstillinger knyttet til gruppen, og sier at *"(...) man må jo sikre at de som kommer i kontakt med disse har nødvendig kompetanse og har et barneperspektiv"*. SaLTo-koordinatoren sier også at det er svært viktig å produsere kunnskap om de unge som er på drift, og at denne kunnskapen må spres til alle som jobber på feltet. Informanten fra oppvekstseksjonen peker på hvor viktig det er med kunnskap fra andre land, fordi vi kan se trender og dermed vet vi hva som er i vente. Informanten presiserer at *"det er et globalt fenomen, og da må det bli behandlet som det"*. Som jeg fant ut i forrige kapittel, ser det ut til at de ikke nødvendigvis har samme forståelse av gruppens hjelpebehov, og for å få bedre oversikt av dette er det viktig å produsere kunnskap.

Et annet forslag til tiltak som retter seg mot hjelpeapparatet er opprettelse av et nasjonalt kompetansesenter. Dette er et tiltak som først og fremst er blitt foreslått av Redd Barna i deres rapport om menneskehandel med barn. Forslaget innebærer at det opprettes et nasjonalt kompetansesenter med spesiell kompetanse på menneskehandel og migrasjonsrelatert problematikk som skal ta seg av saker som involverer barn uten tilknytning til Norge/sårbare migrantbarn (Vollebæk 2012, 47). Informanten fra Uteseksjonen støtter et slikt forslag og mener at det er viktig å samle kompetanse i et slikt senter. Informanten fra oppvekstseksjonen er enig og hevder at det er behov for folk som jobber kun med denne problemstillingen. *"Jeg er veldig tilhenger av en slags type nasjonalt kompetansesenter, for jeg ser at dette er så sinnssvakt komplekse saker at det er ingen kontor som klarer å stå i de alene"*. Barnevernets informanter er mer usikker på hvordan et slikt nasjonalt kompetansesenter skal fungere i praksis.

(...) Skal det saksbehandles der da? Skal det være et eget barnevern som saksbehandler de sakene? Hva er tenkt egentlig, rundt det? (...) Skal vi saksbehandle en sak i Bergen liksom, eller? Det er veldig lite konkret da, synes jeg... det forslaget. Men det er kanskje begynnelsen på ett eller annet.

Informantene mener det er svært avgjørende at tiltak blir godt gjennomtenkt før de settes til livs, slik at det ikke ender opp med kaos. SaLTo-koordinatoren er inne på en samme type idé og ønsker seg opprettelse av en gruppe hvor alle har samme ønske om å bidra mest mulig. UDIs informant tror et nasjonalt kompetansesenter kan være nyttig, men mener at det er generelt er betydningsfullt at de som jobber med gruppen får mer kunnskap om dem, blant annet fordi det kan gjøre det lettere å nå ungdommene.

Jeg tenker at hvis du skal klare å følge opp en person da, så må du hvert fall vite hva problemet er. Hva dreier det seg egentlig om? Og da tenker jeg også på mottaksansatte, de må jo hvert fall ha mer kjennskap. (...)De (ungdommene) er jo ikke oppsøkende, så det å drive outreach er kanskje veien å gå. Vi har snakket litt med SaLTo om det hadde vært mulig å ha noe opplæring for for eksempel de som jobber i Uteseksjonen. Det er i forhold til å nå ut med returinformasjon, rettigheter, rett og slett for å nå ut til de.

Informanten ønsker altså å kunne sette inn tiltak for å gi mer kunnskap til de som jobber med guttene, for blant annet å kunne nå ut til ungdommene med informasjon om hvilke rettigheter og muligheter de har. Informanten forteller at ungdommene selv ikke oppsøker hjelpeapparatet for å få denne informasjonen og hjelp, og det er derfor viktig at hjelpeapparatet oppsøker dem. Et tettere samarbeid med Uteseksjonen og andre oppsøkende instanser ser derfor informantene på som et sentralt tiltak. Det ser ut som mange av informantene har fokus på at de som jobber med ungdommene trenger mer kunnskap.

6.2. Tiltak rettet mot de enslige mindreårige

De fleste tiltakene som informantene nevner i intervjuene retter seg mest mot ungdommene. Dette er tiltak som handler om bosituasjon, rett til å ha en verge, oppfølging, forebygging, og mulighet for skole og arbeid.

Informantene fra UDI og SaLTo mener vergeordningen er svært avgjørende for den enkelte ungdom.¹⁴ UDIs informant ønsker at UDI skal knytte til seg noen verger som kan ha et større ansvar for akkurat denne gruppen. Informanten påpeker at vergene er helt avgjørende i arbeidet med alle de som er bosatt av UDI som er under 18 år, men ser at det er vanskelig for vergene å følge opp denne gruppen. Forslaget fra informantene er derfor å gi en gruppe verger mer kunnskap om temaer som angår denne gruppen enslige mindreårige slik at de lettere kan følge de opp. *"Hvis vi kunne hjelpe og skolere de på de problemstillingene som er her da, på*

¹⁴ Vergeordningen stiller med verger for enslige mindreårige og kal sørge for at barnets rettigheter blir ivaretatt, og at barnet får den oppfølging og omsorg han/hun skal ha. <http://www.folkhjelp.no/Vaart-arbeid/Asyl-og-integrering/Hjelpeverge/Bli-hjelpeverge> (04.05.2013)

rus, menneskehandel, kriminalitet, Dublin-forordningen og sånne ting, at det hadde gått an å kanskje booste de litt”. SaLTo-koordinatoren ser også betydningen av et slikt tiltak fordi mange av de ungdommene som kommer fra Nord-Afrika ofte ender i rus og kriminalitet. Ved å øke vergenes kompetanse vil de kunne avdekke sårbarhet tidligere, og dermed også få barnevernet på banen tidligere. På den måten håper informanten at barnevernet kan sette inn hjelpetiltak i en tidlig fase.

Hvis det er rus så trenger de jo rusbehandling ikke sant. Driver de med voldskriminalitet så trenger de noe som behandler aggresjon. Så da vil jeg at vergene som er med allerede da skal kunne hjelpe til. For de er jo genuine, tenker jeg. De skal være genuint opptatt av enkeltindividet. Jo tidligere jo bedre.

Informanten fra SaLTo er opptatt av at ungdommene skal få den hjelpen de har behov for, og at det derfor er viktig å få avdekket sårbarhet tidlig. Å øke kompetansen til vergene og få en gruppe verge til å ta spesielt ansvar for disse ungdommene er noe UDI og SaLTo jobber sammen for, og det er sannsynligvis derfor begge informantene nevner dette som et tiltak. Dette tiltaket har nok stor nytte for ungdommene da de får noen som har kunnskap om dere problemer, til å hjelpe dem og følge dem opp.

Ungdommenes bosituasjon er noe flere av informantene snakker om i intervjuene. Informanten fra UDI tror at mottaket kan legge til rette for mye, men at det er opp til den enkelte ungdom om han ønsker å bo der og ta i mot hjelp. Informanten mener derfor at det er viktig å jobbe for et bedre samarbeid med ungdommen om tiltak. Når det gjelder mottakene mener informanten fra SaLTo at det å samle all ungdom med samme problematikk i ett hus ikke er en god idé. *”Det går jo ikke det, det vet vi jo fra før. Vi vet det for norske barn da, også gjør vi det samme for disse i asylmottak, i stedet for å lage små enheter hvor de avdekker hvilke utfordringer og sårbarhet du har, hvilke styrker har du?”*. Det kan se ut til at informanten mener at det er betydningsfullt å se på hva som fungerer for norske barn før man setter inn tiltak ovenfor disse barna. Det som ikke har fungert for norske barn vil sannsynligvis ikke fungere for denne gruppen heller. Informanten ser for seg et tiltak der ungdommene får bo i et vanlig boligområde, hvor de bor flere sammen i små bofellesskap. Informanten mener også at boplikt vil være et godt tiltak. *”Vi aksepterer ikke at ungdom under 18 år, andre ungdom, ikke har noe sted å bo, hvorfor kan vi ikke ha boplikt på disse?”*. Dersom ungdommene får bo i små bofellesskap blir det sannsynligvis også lettere å følge opp og gi hjelp som er tilpasset hver enkelt.

SaLTo-koordinatoren tror at myndighetene ikke ønsker å tilby ungdommene et godt botilbud mens de er her, fordi de da er redde for at de skal ønske å bli værende i Norge. Informanten er opptatt av at de som ikke kan returneres skal få et tilbud mens de er her. ”(...) *man må ta innover seg at man ikke klarer å returnere alle, og da må man også kunne tilby dem som ikke blir returnert noe, mens de er her. Men vi er så redde for at da vil de bli da*”. Min tolkning er at informanten mener det er viktigere å sette inn tiltak for å bedre livssituasjonen til ungdommene, enn å tenke på innvandringsregulerende hensyn. Oppvekstseksjonens representant deler denne tanken og mener at det trengs institusjoner som er spesiallaget for disse ungdommene. Han tror asylmottakene kan bli brukt som hotell for de trafikkerte.

Hvis vi hadde hatt en institusjon som hadde ligget i Oslo, det er her de fleste er og det er her de fleste rømmer tilbake til, og vi i den institusjonen hadde risikert at noen av de holdt seg med sine bakmenn i et par uker lengre (...)så hadde vi kunnet komme mye mer i kontakt og klart å avdekke bakmenn. Vi kunne klart å avdekke deres mønster og så videre. Dette er et veldig etisk dilemma, for vi hadde beholdt de i sin utnyttede situasjon i kanskje et par uker lenger, men vi hadde kanskje oppnådd veldig mye mer.

Informanten sier at framfor å la dem bo i Oslo, så sendes de til steder langt borte, hvor de ikke ønsker å være. Derfor forlater de stedet og ender opp i Oslo eller andre steder i Europa. Informanten ønsker et tiltak som tar sikte på å opprette en institusjon i Oslo hvor ungdommene kan bo, og hjelpeapparatet og myndighetene kan avdekke bakmenn, selv om informanten helt klart ser det etiske dilemmaet som følger med et slikt tiltak. Det er kanskje problematisk å holde barna i en utnyttelsessituasjon, blant annet på grunn av konvensjoner og lover Norge er forpliktet gjennom, men på lengre sikt hadde det muligens kunne avdekket mange bakmenn.

Et annet tiltak som nevnes av informanten fra SaLTo er det som i SaLTo-systemet kalles 'unge gjenganger-oppfølging'. SaLTo-koordinatoren forteller at det hovedsakelig er et oppfølgingsprogram rettet mot norske barn og ungdom, hvor politiet, barnevernet og SaLTo-koordinator har et tett samarbeid om enkeltindivider. Det foregår ved at politiet inviterer til faste møter én gang i måneden. Der går de gjennom en liste og ser hvordan det går med hver enkelt ungdom, hva slags tilbud de har fått, og om de har gjort noe mer kriminelt. Informanten mener dette er et veldig godt tiltak som også burde brukes med de enslige mindreårige, men at det er kanskje vanskelig å bruke ovenfor noen som i utgangspunktet ikke skal bli i Norge.

Så det er ganske tett oppfølging og alle tiltakene er på en måte inkluderende i samfunnet. Du skal lime dem fast i samfunnet, du skal etablere de i kanskje noen aktiviteter eller grupper eller personer, hovedsakelig til skole. Men så blir det så synlig at det blir også vanskelig for systemet å skulle benytte seg av disse samme type inkluderende tiltak for noen som kanskje ikke skal bli da.

Informanten fra SaLTo tror det er vanskelig å bruke de samme inkluderende tiltakene på noen som kanskje ikke blir værende i Norge. Mitt inntrykk er at myndighetene kanskje ikke vil bruke ressurser på å lime noen fast i et samfunn som de ikke skal være en del av. Kanskje myndighetene er redde for at de skal få en for god tilknytning til landet så de ikke kan sendes ut igjen, slik utlendingsforskriften bestemmelse i kapittel 8 § 38¹⁵ lyder. Politiets informant mener at forebygging må være et sentralt tiltak.

Det er mange måter angripe det på da, skal du starte helt ute og si 'Hei, ikke kom til sentrum.' Eller må man gå på de personene som er ute. Og hva gjør man da? Løfte de ut og (...) bekymringssamtale med foreldrene. Men det er jo ikke med disse folka, men det hindrer rekrutteringsproblematikken da.

Det kan se ut til at politiets informant her er mer opptatt av å hindre at de som ikke allerede er i den sårbare situasjonen, havner i den. Dette er et forebyggende tiltak, som ikke hjelper de som allerede er rekruttert, og befinner seg, i det nettverket. Det er derfor ikke helt det samme som SaLTo-koordinatorens forslag om å følge opp de som allerede er i det nettverket.

Qaiser foreslår også forebygging som et tiltak, men han ønsker at de skal settes inn i ungdommenes hjemland. Det handler mest om å være der ungdommene er og gi dem realistisk informasjon om hva som kan møte dem dersom de velger å reise til Europa. *"Kanskje det er større sentra, som kalles sånne 'hubs', og kanskje der vil det være interessant å skape og lage troverdige informasjonskampanjer, noe som er spissa, retta og gjort på en måte som gjør at de får informasjon om hva som venter dem. Realistisk informasjon"*. Informanten har dermed et mer preventivt syn på tiltak enn det de andre informantene har, fordi det handler om å forsøke å hindre at ungdommene i det hele tatt forlater hjemlandet.

Et siste forslag til tiltak som nevnes av de som retter seg direkte mot ungdommene er å aktivisere dem i skole eller arbeid. Det er først og fremst informantene fra oppvekstseksjonen og SaLTo som er opptatt av slike tiltak. Informanten fra SaLTo mener at det å kunne gå på

¹⁵ Utlendingsforskriften kapittel 8, § 38 omhandler oppholdstillatelse på grunn av sterke menneskelige hensyn eller særlig tilknytning til riket.

skole eller være i arbeid alltid er nyttig, og ser på det som en matpakke som de kan ha med seg videre. Informanten konstaterer at selv om de sannsynligvis ikke skal være i Norge for alltid så er de her nå, og det er noe myndighetene og hjelpeapparatet må forholde seg til. Oppvekstseksjonens informant tror tilbud om arbeid vil være et bedre tiltak enn tilbud om skole fordi et skoletilbud ikke er noe som frister for en ungdom som vet at han sannsynligvis blir sendt ut når han fyller 18 år. Informanten forteller om en gutt oppvekstseksjonen var i kontakt med. *”Han lurte på hvorfor vi i all vide verden skulle friste med et skoletilbud. Hva i videste verden skulle han med det? Han har jo aldri gått skole og hvorfor skulle han gå nå? Han måtte jo gå i tjue år for å bli ferdig så han så ikke det som noe hensikt”*. Informanten mener at det ikke er noe poeng i å tilby guttene noe som de ikke tror de har bruk for etterpå.

Og mange av de jeg har snakket med har gitt uttrykk for at hadde de lært seg et håndverk i stedet så kunne de tatt med seg noe tilbake igjen. Når de kommer tilbake til Afghanistan så hjelper det ikke med europeisk historie eller norsk samfunnsfag. Hadde vi heller lært de opp til et håndverk så kunne de fått med seg et internasjonalt bevis på at de kan dette.

Hjelpeapparatet har ikke klart å lage et tilbud som ungdommene betrakter som bedre enn alternativet, som er å gjøre karriere i det systemet og nettverket de er i. *”Hvert fall når vi ikke kan love at de får bli”*. Problemet ser altså ut til å være at norske myndigheter ikke klarer å gi ungdommene tilbud som gjør at de ønsker å bli i Norge og i mottak, og derfor holder de seg i sine gamle nettverk. Min umiddelbare tanke er at dette kan være en bevisst politikk fra myndighetenes side, fordi de helst ikke ønsker at ungdommene skal bli. Dersom ungdommene drar videre slipper norske myndigheter å forholde seg til dem.

6.3. Tiltak rettet mot strukturene

Med tiltak som er rettet mot strukturene mener jeg tiltak som settes inn på politisk plan og på strukturnivå. Det kan handle om politiske reguleringer eller hvordan hjelpeapparatet er organisert, og hvordan de ulike organisasjonene forholder seg til hverandre. Det var flere informanter som kom med forslag til tiltak som kunne settes inn på strukturnivå. Tiltakene handler blant annet om endringer i lovverk, og tverretattlig samarbeid, både nasjonalt og internasjonalt.

Informantene fra barnevernet og oppvekstseksjonen mener at endringer i lovverk har vært, og er, et viktig tiltak overfor gruppen med ungdommer på drift. Barnevernets informanter forteller at fram til barnevernlovens § 4-29 (midlertidig tvangsplassering av mindreårige ofre

for menneskehandel) kom var det en todeling. Det innbar at de som var antatte ofre for menneskehandel som ønsket hjelp fra barnevernet fikk hjelp, mens de som ikke ønsket hjelp, ikke fikk det. Problemet med det var at de som var antatte ofre for menneskehandel ikke ønsket å fortelle, fordi de var redde for konsekvensene. Det gjorde det vanskelig for barnevernet å hjelpe dem, mens de som åpnet seg og fortalte opplevdes som lettere å hjelpe. Informantene uttrykker at barnevernet er svært fornøyde med at § 4-29 ble vedtatt fordi det har gitt dem mulighet til å kunne foreta mye bedre undersøkelser og etablere et apparat rundt hvert barn. Representanten for oppvekstseksjonen mener at § 4-29 har gitt hjelpeapparatet bedre mulighet til å komme i dialog med barna. Begge informantene uttrykker at de er glade for at denne paragrafen kom, og mener det gir dem bedre muligheter til å hjelpe barna. Informanten fra oppvekstseksjonen mener imidlertid at det er behov for flere endringer. I dag har barnevernet ansvar for de enslige mindreårige som er opp til 15 år, mens UDI har ansvar for de mellom 15 og 18 år. Dette mener informantene er feil, og at barnevernet burde ha ansvar for alle barn opp til 18 år. *”Vi er klar på at 0 – 18 burde være barnevernsansvar og ikke den oppdelingen nå som er opp til 15”*.

UDIs informant ser på samarbeid mellom UDI og de oppsøkende instansene som et betydelig tiltak for å kunne nå ut til ungdommene med informasjon om rettigheter. Informantene fra SaLTo og Uteseksjonen mener at et godt tiltak vil være å opprette et tverrfaglig team som er forpliktende, der alle aktører må sette av ressurser og etablere tiltak. Dette mener informantene fra Uteseksjonen vil hjelpe organisasjonene til å komme fram til en felles forståelse av de ulike sakene og en felles forståelse av hva som er barnet beste. Informanten konstaterer også at alle vurderinger må gjøres ut i fra barnevernloven og barnekonvensjonen. Informanten fra oppvekstseksjonen snakker også om at det er viktig med et godt samarbeid, men løfter dette opp til et internasjonalt nivå. Informanten etterlyser gode bilaterale samarbeidsavtaler med andre land. Ungdom som er på drift er et internasjonalt fenomen, og samarbeid på tvers av landene er derfor et viktig tiltak. Informanten fra politiet nevner ikke samarbeid som et viktig tiltak, noe jeg tror kan henge sammen med at politiet har svært klare retningslinjer for sine oppgaver og kanskje ikke har det samme behovet for samarbeid som de andre organisasjonene har.

6.4. Tiltak rettet mot samfunnet

Med tiltak rettet mot samfunnet mener jeg tiltak for holdningsendringer hos majoritetsbefolkningen. Qaiser fokuserte mest på slike tiltak og hans forslag til tiltak dreier

seg om holdningskampanjer rettet mot nordmenn som kan få dem til å hente opp empati og bry seg om enslige mindreårige flyktninger. Han mener også at alle har ansvar for å si ifra dersom vi opplever at mennesker har en nedlatende holdning til disse guttene.

Jeg tenker jo at det som gjør at vi mennesker har muligheten til å bli engasjert og bry oss da, (...) noen ganger så kan det bare være sånn bilbeltekampanje. Hvis man ser på de enkelte kampanjene så har de kanskje lite effekt, men det er noe med at vi mennesker fungerer sånn at vi må få hamret inn ting litt sånn jevnlig. (...) jeg tenker at når du sitter der på julebordet eller fredagspilsen og snakker. Der må jo også holdningene være. Det må jo være et standpunkt, den umiddelbare 'Vet du hva, dette her gidder jeg ikke høre på'.

SaLTo-koordinatoren mener også at det bør gjøres noe med rådende holdninger, og knytter dette først og fremst til hvordan de enslige mindreårige blir omtalt i media. Informanten støtter seg altså til det Qaiser sier, og mener at tiltak for holdningsendringer er viktige. Informantene fra barnevernet sier også at gode holdninger er betydelig, og at samfunnet ser at barn først og fremst er barn. De øvrige informantene nevner ikke holdningsendring hos majoritetsbefolkningen som et tiltak. Dette kan være fordi de ser på tiltak som er mer rettet mot hjelpeapparatet og ungdommene.

6.5. Oppsummering

Informantene hadde svært ulike forslag til tiltak. Kort oppsummert ble det av flere foreslått å utvikle mer kunnskap om målgruppen og problematikken vedrørende dem. Det reflekterer de funnene jeg har gjort i det første analysekapitlet om at det er lite kunnskap om dem og at det er behov for mer. Tiltakene som er foreslått ligger på flere nivå, og er nok preget av de organisasjonene som informantene tilhører. Tiltakene som informantene foreslår er et resultat av måten de konstruerer ungdommene og samarbeidet på. Dette innebærer at de, ut i fra deres konstruksjoner, ser ulike behov som må dekkes. Forslag til tiltak er dermed påvirket av konstruksjonene som er skapt i interaksjon med andre, og sannsynligvis i stor grad er påvirket av organisasjonstilhørighet. På grunn av at organisasjonene tjener ulike formål og dermed har ulike formålsrasjonelle handlinger, foreslår de også tiltak som vil kunne hjelpe de med å nå sine mål. Neste ledd blir å sette disse tiltakene ut i praksis.

Kapittel 7. Avsluttende refleksjoner

Enslige mindreårige på drift i Europa er barn uten håp og muligheter, hevdet barnevernets informanter. Basert på informantenes opplysninger lever de et uforutsigbart liv i utnyttelse og kriminalitet. Tilsynelatende aksepterer norske myndigheter at en gruppe ungdommer lever under disse forholdene, og med innvandringsregulerende hensyn i hånd, sendes ungdommene tilbake til det de en gang flyktet fra. Dette til tross for kritikk fra FNs barnekomité. I denne studien har jeg snakket med representanter for ulike organisasjoner i hjelpeapparatet, og der eksisterer det sterke ønsker og engasjement for å bedre ungdommenes livssituasjon. Problemstillingen min var: På hvilken måte konstruerer det norske hjelpeapparatet enslige mindreårige på drift i Europa? Hvilke syn på samarbeidet med andre organisasjoner har det, og hvilke tiltak ser de som viktige?

Med en sosialkonstruktivistisk tilnærming jeg sett på hvordan informantene konstruerer enslige mindreårige på drift. To hovedsyn ble presentert av informantene. Det første innebærer at det eksisterer bestemte holdninger til, og fordommer mot, enslige mindreårige på drift som resulterer i at de ikke klarer å hjelpe dem eller prioritere dem. Det andre synet innebærer at de enslige mindreårige forsøker å unngå den hjelpen som finnes, eller ikke oppsøker den. Det første synet representerer en konstruksjon av guttene som den gode andre, hvor ansvaret først og fremst blir lagt på hjelpeapparatet. Det andre synet representerer en konstruksjon av dem som den truende andre. Her legges ansvaret i større grad på guttene på grunn av deres kriminelle aktivitet og fordi de forsøker å unngå offentlige myndigheter. I analysen har jeg sett at informantene fra UDI og politiet i en grad konstruerer guttene som den truende andre, mens de øvrige informantene konstruerer dem som den gode andre. Alle informantene reflekterte imidlertid over flere aspekter ved fenomenet enslige mindreårige på drift i Europa. De viste forståelse for hvorfor de er i den situasjonen de er i, og så aspekter ved ungdommene som gjør kontakten vanskelig. Måten informantene konstruerer ungdommene og samarbeidet med andre organisasjoner på, ser ut til å være påvirket av deres organisasjonstilhørighet. Konstruksjonene ser også ut til å legge føringer for hvilke tiltak informantene foreslår. Å forske på konstruksjoner i hjelpeapparatet kan gi ny kunnskap om hvordan hjelpeapparatet opplever marginaliserte grupper. Ved å se på organisasjonenes opplevelser av samarbeidet i hjelpeapparatet kan det gi ny kunnskap om hva som må endres og hva som må opprettholdes for å få til et godt samarbeid. Til sammen kan dette gi kunnskap om hvorfor enslige mindreårige på drift er en gruppe hvor mange ikke får hjelp.

Litteraturliste

- Baert, Patrick og Filipe Carreira da Silva. 2010. *Social Theory in the Twentieth Century and Beyond*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, Peter og Thomas Luckmann. 1966. *The Social Construction of Reality. A treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin books. Reprint, 1991.
- Bjørnson, Bjørnstjerne. 1892. <http://www.migrasjonsforskning.no/>. Lastet ned 18.04.2013
- BLD, Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2001. Barnevernet - til barnets beste. http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2001/barnevernet--til-barnets-beste.html?id=87701. Lastet ned 25.02.2013
- Brekke, Jan Paul, Nora Sveeass, og Vigdis Vevstad. 2010. *Sårbare asylsøkere i Norge og EU*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bufetat, Barne-, ungdoms- og familieetaten. 2012. Ny bestemmelse i barnevernloven om plassering av ofre for menneskehandel. <http://www.bufetat.no/menneskehandel/Ny-bestemmelse-i-barnevernloven-om-plassering-av-ofre-for-menneskehandel/>. Lastet ned 15.03.2013
- Burr, Vivien. 1995. *An introduction to Social Constructionism*. New York: Routledge.
- Christensen, Tom, Per Lægreid, Paul G. Roness, og Kjell Arne Røvik. 2009. *Organisasjonsteori for offentlig sektor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Committee on the Rights of the Child, De Forente Nasjoner. 2010. Concluding Observations of the Committee on the Rights of Child: Norway. (UN doc. CRC/C/4).
- Dahl, Åse Johanne Roti. 2010. Bilete av barbarane. http://nyheter.uib.no/?modus=vis_nyhet&id=47567. Lastet ned 17.02.2013
- Dalen, Monica. 2004. *Intervju som forskningsmetode*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Det Kongelige Justis- og Beredskapsdepartement, JD. 2011 - 2012. Meld. St. 27. Barn på flukt. Red. Det Kongelige Justis- og Beredskapsdepartement. Bergen: Fagbokforlaget.
- Eide, Elisabeth. 2006. "Lengselen etter det normale." I *Normalitet*, red. Thomas Hylland Eriksen og Jan-Kåre Breivik. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eide, Elisabeth, og Anne Hege Simonsen. 2007. *Mistenkelige utlendinger. Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Eriksen, Thomas Hylland. 1998. *Små steder - STORE SPØRSMÅL*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Eriksen, Thomas Hylland. 2006. "Innledning: I de enøydes land." I *Normalitet*, red. Thomas Hylland Eriksen og Jan-Kåre Breivik. Oslo: Universitetsforlaget.
- Etzioni, Amitai. 1978. *Moderne organisasjoner*. Oslo: Forlaget Tanum-Norli A/S.
- Fellesorganisasjonen. 2002. Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernpedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere. http://www.fo.no/getfile.php/Filer/01%20FO-sentralt%20filer/Yrkesetisk_2011_lav%281%29.pdf. Lastet ned 10.04.2013
- Glavin, Kari og Bodil Erdal. 2000. *Tverrfaglig samarbeid i praksis. Til beste for barn og unge i kommune-Norge*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Gullestad, Marianne. 2002. *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halvorsen, Knut. 2005. *Grunnbok i helse- og sosialpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halvorsen, Knut. 2008. *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.
- Hjelde, Trine. 2012. SaLTo-modellen. Tverrfaglig rus og kriminaliteetsforebyggende arbeid. Oslo: SaLTo.

- Hjelde, Trine , Espen Eriksen, og Børge Njå. 2012. Bydel St. Hanshaugens koordinerende tiltaksenhet for mindreårige i Oslo sentrum 2011/2012. Oslo Kommune.
- Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt, og Kirsten Sandberg. 2012. *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- IMDi, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. 2009. Årsrapport 2009. Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv. http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/IMDI_Aarsrapport_2009_hele.pdf. Lastet ned 21.02.2013
- IMDi, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. 2012. Integreringsbarometeret 2012. <http://www.imdi.no/no/Fakta-og-statistikk/Befolkningens-holdninger-til-innvandring-og-integrering/>. Lastet ned 02.04.2013
- Irgens, Eirik J. 2007. *Profesjon og organisasjon*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Jendal, Hanne og Dag Bærvahr. 2010. Retningslinjer for aldersundersøkelse av enslige mindreårige asylsøkere, jf utlendingsloven § 88. <http://www.udiregelverk.no/en/documents/udi-circulars/rs-2010-183/>. Lastet ned 10.04.2013
- Johannessen, Asbjørn , Per Arne Tufte, og Line Kristoffersen. 2009. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag AS.
- Justisdepartementet. 2011. Sammen mot menneskehandel. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2011 - 2014). Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. 2010. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS.
- Levin, Irene. 2004. *Hva er sosialt arbeid?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, Irene og Jan Trost. 2005. *Hverdagsliv og samhandling. Med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Nasjonal institusjon for menneskerettigheter. 2012. Uttalelse fra Nasjonal institusjon for menneskerettigheter i forbindelse med høring om stortingsmeldingen "Barn på flukt". Oslo: Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Norsk Organisasjon for Asylsøkere, NOAS. Ukjent årstall. Asylprosessen for enslige mindreårige asylsøkere. <http://www.noas.no/tema-asylprosessen-for-enslige-mindrearige-asylsokere/>. Lastet ned 03.03.2013
- Norsk senter for menneskerettigheter, UiO. 2009. EMK: Hvem, hva, hvor. <http://www.jus.uio.no/smr/om/nasjonal-institusjon/emd/index.html>. Lastet ned 15.04.2013
- Nøra, Stig. 2011. Ignorerer FN-råd om asylbarn. <http://www.forskning.no/artikler/2011/mai/289459>. Lastet ned 13.03.2013
- Qureshi, Naushad Ali. 2009. "Kultursensitivitet i profesjonell yrkesutøvelse." I *Over profesjonelle barrierer, et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*, red. Naushad Ali Qureshi Ketil Eide, Marianne Rugkaasa og Halvard Vike. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ruxton, Sandy. 2000. *Separated Children Seeking Asylum in Europe: A Programme for Action*. Save the Children.
- Said, Edward. 2003. *Orientalism*. London: Penguin Books.
- SaLTo. 2006. Om SaLTo. http://www.salto.oslo.kommune.no/om_salto/. Lastet ned 20.01.2013
- SaLTo. 2011. SaLTo årsmelding 2011. Kriminalitetsforebygging blant barn og unge i Oslo. Oslo: Oslo Politidistrikt og Oslo Kommune.
- SaLTo. 2012. Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo. 07 Gruppen: Oslo Politidistrikt og Oslo Kommune.

- Schiefloe, Per Morten. 2003. *Mennesker og samfunn*. Trondheim: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Spector, Malcolm og John I. Kitsuse. 1977. *Constructing social problems*. Menlo Park: Cummings.
- Stjernø, Steinar. 1981. *Sosialpolitikk, byråkrati, profesjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thagaard, Tove. 2009. *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Uteseksjonen. Ukjent årstall. Om oss. <http://uteseksjonen.no/om-oss>. Lastet ned 20.01.2013
- Utlendingsdirektoratet. 2000. Faglige retningslinjer for arbeidet med enslige mindreårige i statlig mottak.
http://www.udi.no/upload/MottaksDrift/faglige_retningslinjer_for_arbeidet_med_enslige_mindrearige.pdf. Lastet ned 30.03.2013
- Utlendingsdirektoratet. 2005. Saksbehandlingsrutiner for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger.
<http://www.udi.no/upload/Regelverk/EMA/UDIsSaksbehandlingsrutinerEMA.pdf>. Lastet ned 26.03.2013
- Utlendingsdirektoratet. 2009a. Aldersundersøkelse. <http://www.udi.no/Sentraletema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/Enslige-mindrearige-asylsokere/Aldersundersokelse/>. Lastet ned 05.04.2013
- Utlendingsdirektoratet. 2009b. Region- og mottaksavdelingen. <http://www.udi.no/Kontakt-oss/Organisasjonskart/Region--og-mottaksavdelingen/>. Lastet ned 25.02.2013
- Utlendingsdirektoratet. 2013. Enslige mindreårige som forlater mottak.
<http://www.udi.no/Nyheter/2013/Enslige-mindrearige-som-forlater-mottak-/>. Lastet ned 24.04.2013
- Vollebæk, Line Ruud. 2010. "Veileder: Oppsøkende sosialt arbeid i et internasjonalt gatemiljø."
- Vollebæk, Line Ruud. 2012. *Menneskehandel med barn - barnevernets kunnskap om og arbeid med barn utnyttet i menneskehandel*. Oslo: Redd Barna.
- Watters, Charles. 2008. *Refugee Children. Towards the next horizon*. New York: Routledge.
- Willumsen, Elisabeth. 2009. "Tverrprofesjonelt samarbeid." In *Tverrprofesjonelt samarbeid i praksis og utdanning*, red. Elisabeth Willumsen. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wormnæs, Odd. 1993. *Vitenskapsfilosofi*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.
- Østby, Lars. 2013. Lars Østby knuser 6 myter om innvandring.
<http://fordommer.no/Fordommer-Home-Page/Tema-ABC/M/Lars-OEstby-Knuser-6-myter-om-innvandring>. Lastet ned 28.03.2013

Lovverk:

- FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989
- FNs verdenserklæring om menneskerettigheter av 10. desember 1948
- FNs konvensjon om flyktningers stilling av 28. juli 1951
- Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950
- Lov om barneverntjenester av 17. Juli 1992 nr. 100
- Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her av 15. oktober 2009 nr. 1286
- Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30
- Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her av 15. mai 2008 nr. 35

VEDLEGG 1: Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet *”Unge på drift i Schengen”*

Bakgrunn og hensikt

I forbindelse med min mastergrad gjennomfører jeg nå et prosjekt om 'unge på drift i Schengen'. Formålet med prosjektet er å se på hvordan ulike etater og organisasjoner som jobber med ungdommene definerer sitt, og andres, ansvar, hvordan de definerer 'unge på drift' som et sosialt problem' og hvordan det har betydning for hvilke løsninger de ser. Hensikten er å få bedre oversikt over det arbeidet som gjøres og over holdninger til arbeidet og gruppen det arbeides med. Gjennom opplysninger jeg får fra informanter ønsker jeg at mine funn gjennom analyse kan bidra med ny kunnskap på feltet som kan ha betydning for arbeidet med ungdommene. I sin tur håper jeg at det kan bidra til å bedre livssituasjonen til denne gruppen.

Hva innebærer studien?

Du er, sammen med 6 andre, spurt om å delta i denne studien på bakgrunn av din stilling. Deltagelse i prosjektet innebærer et intervju som vil vare i omtrent 1 – 1,5 time. Gjennom intervjuet ønsker jeg å få kunnskap om din stilling, ditt ansvarsområde, dine opplevelser omkring samarbeid med andre etater og organisasjoner, ditt syn på 'unge på drift i Schengen' som et sosialt problem, og hvilke utfordringer og tiltak du ser som viktige.

Frivillig deltagelse

Det er helt frivillig å delta i prosjektet og du kan på hvilket som helst tidspunkt trekke ditt samtykke til å delta i studien uten å oppgi noen grunn. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du kontakte meg (se kontaktopplysninger under).

Jeg intervjuer deg på bakgrunn av din stilling og kommer til å bruke din stillingstittel i oppgaven. Du vil derfor være indirekte identifiserbar i den publiserte masteroppgaven gjennom stillingstittel og navnet på den etaten/organisasjonen du jobber i. Opplysningene jeg får av deg vil bli behandlet konfidensielt. Prosjektet forventes å være avsluttet i mai 2012, og opplysninger vil etter masterprosjektets slutt bli anonymisert gjennom makulering/sletting. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Dersom du ønsker å delta i undersøkelsen, er det fint om du sender en e-post i retur hvor du bekrefter dette så snart som mulig. Har du spørsmål i forbindelse med denne henvendelsen, eller ønsker å bli informert om resultatene fra undersøkelsen når de foreligger, kan du gjerne ta kontakt med meg på adressen under.

Med vennlig hilsen Marie Staven Lundereng, tlf. 416 07 461
Master i sosialt arbeid
Fakultet for samfunnsfag
Høgskolen i Oslo og Akershus

Veileder Steinar Stjernø
Professor ved HiOA
Telefon: 22 45 36 19 e-post: steinar.stjerno@hioa.no

VEDLEGG 2: Godkjenning av studien

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47 55 58 21 17
Fax: +47 55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr: 985 321 884

Steinar Stjernø
Institutt for sosialfag
Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 11.10.2012

Vår ref:31747/3/MAS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 08.10.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

31747

Behandlingsansvarlig

Daglig ansvarlig

Student

Unge på drift i Sebengen

Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder

Steinar Stjernø

Marie Staven Lundereng

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillter kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 20.05.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Mads Solberg

Mads Solberg tlf: 55 58 89 28

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Marie Staven Lundereng, Ullevålsveien 35 C, H0201, 0171 OSLO

Avdelingskontorene i Distrikt Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1045 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uia.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-72 59 19 07. kjerne.svarer@svt.ntnu.no

TRONDALE: NSD, SVF, Universitetet i Trondheim, 9037 Tronstad. Tel: +47-72 64 43 36. nsdmas@vwi.uio.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 31747

Prosjektet undersøker hvordan etater og organisasjoner arbeider opp mot "unge på drift" i Schengenområdet.

Utvalget består av opptil 9 personer i ulike etater og organisasjoner som Uteseksjonen, Redd Barna, Barnevernet o.l. Rekruttering skjer via studentens eget nettverk og gjennom snøballmetoden.

Ombudet forutsetter at behandlingen ikke er til hinder for taushetsplikten.

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes skriftlig samtykke basert på skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår.

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at veileder og student setter seg inn i og etterfølger Høgskolen i Oslo og Akershus sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data.

Prosjektet skal avsluttes 20.05.2013 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes i henhold til prosjektmeldingen. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

VEDLEGG 3: Intervjuguide

Innledning

- Hvem er jeg
- Prosjektet
- Hva jeg ønsker å få opplysninger om gjennom intervjuet
- Hvorfor jeg vil snakke med akkurat deg

Åpningsspørsmål

1. Kan du fortelle litt om deg selv, hvilken bakgrunn du har, hva slags jobb du har, hvor lenge du har jobbet der osv.?
2. Kan du fortelle litt nærmere om den etaten/organisasjonen du jobber i?
Hva er din enhets oppgaver?
3. Kan du si mer spesifikt hva din organisasjon gjør i forhold til arbeidet med 'unge på drift'?
4. Hvem opplever du er 'unge på drift'?
Enslige mindreårige
Asylsøkere
Særlige land som er representert?
5. Hvordan kommer dere i kontakt med ungdommene?
Hvordan foregår dette møtet?
Hvordan opplever du møtet med ungdommene?
Hva skjer i etterkant?
6. Hvordan opplever du denne gruppen?
Har de et bevisst forhold til egen livssituasjon?
Lojalitet til eventuelle bakmenn?
Lojalitet til dere?
Traumatisert?
Vrangforestillinger om virkeligheten?
7. Hva ser du som problemet?
8. Det er flere etater og organisasjoner som jobber med denne gruppen. Hvordan opplever du samarbeidet mellom dere?
9. Hva mener du er ulike etaters ansvar og oppgaver?
10. Hvilke utfordringer ser du i dette samarbeidet?

11. Hvilke muligheter ser du i dette samarbeidet?
12. Hvilke utfordringer ser du i arbeidet med 'unge på drift i Schengen'?

Økonomiske ressurser

Bemanning

Oppfølging

Fange opp barna

Ønsker de hjelp?

Oppholdstillatelse

Dublinavtalen?

13. Hvilke tiltak ser du som viktige?

Avrundning

14. Hvordan synes du det er å jobbe med dette?

Ønsker du å fortsette å jobbe med det?

15. Er det noe du ønsker å legge til, noe som du ikke har fått snakket om, som du mener er viktig i denne sammenhengen?

Avslutning

16. Ønsker du at jeg sender deg utskrift av intervjuet slik at du kan se over det og eventuelt endre noe før jeg bruker det i oppgaven?
17. Er det mulig å ringe deg i ettertid dersom det er noe jeg lurere på i forbindelse med intervjuet?

Tusen takk for din deltagelse